POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE
Fakulta bezpečnostně právní
Katedra trestního práva

Základní zásady trestního řízení

Bakalářská práce

Basic principles of criminal procedure

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE
Mgr. Petra ZELENKOVÁ

AUTOR PRÁCE
Jiří BULÍN

PRAHA
2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce na téma základní zásady trestního řízení je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praha 7. března 2023

Jiří BULÍN

Poděkování
Chtěl bych poděkovat své vedoucí bakalářské práce Mgr. Petře ZELENKOVÉ za její odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá rozborem základních zásad recentního trestního práva procesního se zvláštním přihlédnutím k činnosti policejního orgánu v přípravném řízení. Vyjma rozboru každé ze základních i speciálních zásad a jejich aplikačních ustanovení, je k některým vybraným zásadám citována i patřičná judikatura. Závěr práce je věnován hodnocení rozebraných základních zásad a k tomuto částečně návazné úvaze o procesně právní úpravě písemné protokolace v přípravném řízení a její případné nahrazení audiovizuálním záznamem. Toto téma je zkoumáno z pohledu recentního trestního řádu a jeho plánované rekodifikace, jakož i zahraničního trestního práva procesního. Cílem této práce je vytvořit ucelený rozbor základních zásad současného trestního řízení i jejich přímé aplikace a předestřít návrhy de lege ferenda směřující k odstranění některých jejich nedostatků.

Klíčová slova

Trestní řád * trestní právo procesní * přípravné řízení * základní zásady trestního řízení * rekodifikace * orgány činné v trestním řízení * policejní orgán.

Annotation

This bachelor thesis deals with the analysis of the basic principles of modern criminal procedural law, with particular emphasis on the activities of the police authority in preliminary proceedings. Apart from analyzing each of the basic and special principles and their application provisions, some selected principles are also accompanied by relevant case law. The conclusion of the thesis is devoted to the evaluation of the analyzed basic principles and to a partially related reflection on the procedural regulation of written protocols in preliminary proceedings and their possible replacement by audiovisual records. This topic is examined from the perspective of modern criminal procedure law and its planned recodification, as well as from the perspective of foreign criminal procedural law. The aim of this thesis is to create a comprehensive analysis of the basic principles of current criminal proceedings, their direct application, and to present proposals de lege ferenda aimed at eliminating some of their shortcomings.

Keywords

Criminal procedure's code * criminal procedure law * preliminary proceedings * basic principles of criminal procedure * recodification * law enforcement agency * police.

Seznam použitých zkratek

Evropská úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ratifikována dne 18. března 1992 a publikována pod č. 209/1992 Sb.
Úmluva o právech dítěte	Úmluva Spojených národů o právech dítěte, ratifikována dne 7. ledna 1991 a publikována pod č. 104/1991 Sb.
Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	Vyhláška ministra zahraničních věcí Československé socialistické republiky ze dne 10. května 1976 o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění.
Listina	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, v platném znění.
Trestní řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění.
Trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.
Zákon o soud. ve věcech mládeže	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, v platném znění.
Zákon o odp. právnických osob	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění.
Zákon o obětech	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, v platném znění.
Zákon o policii	Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, v platném znění.
Zákon o státním zastupitelství	Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, v platném znění.

Zákon o soudech	Zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, v platném znění.
Pokyn policejního prezidenta	Pokyn policejního prezidenta č. 103/2013 o plnění některých úkolů policejních orgánů Policie České republiky v trestním řízení, v platném znění.
Plánovaná rekodifikace trestního řádu	Návrh Komise pro nový trestní řád, návrh plánované rekodifikace trestního práva procesního, platný k datu 14. října 2022

Obsah

Úvod 10

1. Základní pojmy 12

1.1. Trestní právo 12

1.2. Trestní řízení a jeho jednotlivá stádia 13

1.2.1. Přípravné řízení 14

1.2.2. Předběžné projednání obžaloby 16

1.2.3. Hlavní líčení 17

1.2.4. Odvolací řízení 18

1.2.5. Vykonávací řízení 18

1.3. Subjekty a strany trestního řízení 18

1.4. Orgány činné v trestním řízení 19

1.4.1. Policejní orgán 19

1.4.2. Státní zástupce 20

1.4.3. Soud 21

1.5. Podezřelý, obviněný, obžalovaný a odsouzený 21

1.6. Poškozený a oběť trestného činu 21

1.7. Novelizace, rekodifikace nebo právní reforma 22

2. Základní zásady trestního řízení 24

2.1. Zásada stíhání jen ze zákonných důvodů 27

2.2. Zásada presumpce neviny 33

2.3. Zásada procesní legality 42

2.4. Zásada oficiality 46

2.5. Zásada rychlosti řízení 50

2.6. Zásada přiměřenosti 57

2.7. Zásada materiální pravdy 60

2.8. Zásada vyhledávací 65

2.9. Zásada volného hodnocení důkazů 70

2.10. Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů 75

2.11. Zásada obžalovací 78

2.12. Zásada veřejnosti 80

2.13. Zásada ústnosti a bezprostřednosti 84

2.14. Zásada zajištění práva na obhajobu 87
2.15. Zásada zajištění práv poškozeného 100
2.16. Zásada zvláštního specifického přístupu při projednávání trestních věcí mladistvých a zásada odbornosti orgánů a osob provádějících úkony v trestním řízení týkající se mladistvých 105
2.17. Zásada spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizující probační programy 107
3. Úvahy de lege lata a de lege ferenda 111
3.1. Souhrnné zhodnocení základních zásad recentního trestního práva procesního užívaných v rámci přípravného řízení s přihlédnutím k plánované rekodifikaci a úvahy de lege ferenda 111
3.2. Zhodnocení procesně právního způsobu záznamu u některých úkonů přípravného řízení a úvahy de lege ferenda 119
Závěr 124
Seznam použité literatury a zdrojů 126

Úvod

Tématem této bakalářské práce jsou základní zásady trestního práva procesního České republiky. Vzhledem k tomu, že trestní právo procesní upravuje postup policejního orgánu, státního zástupce a soudů při přímém výkonu úřední moci v rámci řešení trestných činů, jedná se bezesporu o jeden z nejdůležitějších zákonů v právním řádu České republiky. Shodně jako jiné právní předpisy je i trestní právo procesní ovládáno svými základními principy, které tvoří ucelenou soustavu a strukturu, jejímž účelem je zabezpečit řádný průběh trestního řízení. Právě na tyto základní zásady trestního práva procesního je tato bakalářská práce zaměřena. S ohledem na to, že se jedná o téma značně obsáhlé, je podrobnější rozbor věnován jen těm zásadám trestního řízení, které nalézají přímé a nejčastější uplatnění v rámci praktické činnosti policejního orgánu v průběhu přípravného řízení.

Při výběru daného tématu mne ovlivnil nejen můj zájem o trestní právo jako celek, ale zejména to, že jako vyšetřovatel se s trestním právem procesním setkávám při výkonu služby každý den a jsem si vědom neoddiskutovatelné důležitosti základních zásad pro úspěšné a zákonné dovršení trestního řízení. Dalším důvodem pro volbu daného tématu je ta skutečnost, že současnému trestnímu řádu je částí odborné i laické veřejnosti vyčítáno, že již neodpovídá požadavkům na moderní trestní proces, následkem čehož se již řadu let relativně intenzivně pracuje na přijetí nové podoby trestního řádu. Vzhledem k uvedenému je pro mne důležité zjistit, nakolik by se v této nové plánované podobě trestního řádu mělo znění základních zásad odlišovat od stávajícího trestního řádu.

V této bakalářské práci je použita deskriptivní a komparativní metoda výzkumu, tak aby čtenář byl schopen získat základní přehled o významu a funkci každé základní zásady trestního práva procesního, a také to, jak odborná komise pověřená tvorbou rekodifikace trestního práva hodlá tuto zásadu změnit. Za účelem shromáždění maximálního množství relevantních informací je v rámci zpracování daného tématu čerpáno nejen z dotčených právních předpisů, ale i z jejich různých komentářů, ustálené judikatury, právnických monografií, jakož i nejrůznějších odborných článků a textů. V případě plánované

rekodifikace trestního práva procesního je vycházeno zejména z veřejně dostupného a průběžně aktualizovaného konceptu tohoto plánovaného právního předpisu, a také dostupných podkladových listin i odborných článků k danému tématu.

Práce je členěna celkem do tří na sebe návazných kapitol. Prvotně jsou vysvětleny základní pojmy trestního práva procesního. Dále je proveden rozbor veškerých základních zásad i speciálních zásad recentního trestního práva procesního. V poslední kapitole je uvedena celková souhrnná úvaha nad danými zásadami trestního řízení a také zhodnocení obligatorní povinnosti konat při úkonech trestního řízení protokolaci výhradně písemnou formou.

Prvořadým cílem této práce je provést stručný a srozumitelný rozbor základních zásad trestního práva procesního s přihlédnutím k praktické činnosti policejního orgánu, tak aby bylo možno tyto posoudit z hlediska jejich funkčnosti, ale zejména tak, aby si čtenář dokázal pod těmito zásadami představit prakticky využitelná ustanovení trestního řádu, zákona o soud. ve věcech mládeže, popřípadě i zákona o odp. právnických osob a dokázal tyto pochopit jak samostatně, tak i ve vzájemných vztazích. Dalším cílem této práce je porovnání znění současně platných základních zásad trestního řízení s jejich zněním v plánované rekodifikaci trestního řádu, a případně poukázat na jejich nedostatky a způsob, kterým by bylo možné tyto odstranit. V návaznosti na tato témata je cílem také provedení zhodnocení procesně právní úpravy ohledání a výslechu audiovizuálním záznamem.

Z uvedených cílů jsou stanoveny dvě základní hypotézy, které tato práce zkoumá, a to:

- Hypotéza A: Následkem přijetí plánované rekodifikace trestního řádu nedojde k zásadní změně základních principů užívaných v současném trestním právu procesním.
- Hypotéza B: Způsoby protokolace v přípravném řízení, tak jak tyto upravuje současný trestní řád, neodpovídají moderní době i naplnění základních zásad trestního řízení.

Text dané práce vychází z právního stavu platného a účinného k 7. březnu 2023.

1. Základní pojmy

Než přistoupím k jakémukoli rozboru základních zásad trestního řízení je v prvé řadě nutné alespoň ve stručnosti definovat některé pojmy, které se k trestnímu řízení vážou. Je nutné uvést, co se rozumí pod pojmem trestní řízení, vymezit jeho subjekty a strany, jakož i další základní pojmy, jež jsou nezbytně nutné k řádnému pochopení základních zásad trestního řízení.

1.1. Trestní právo

Trestní právo je oblastí práva, jež chrání práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob, zájmy společnosti a ústavní zřízení České republiky před trestnými činy taxativně vypočtenými v trestněprávních normách. Trestní právo se řadí společně s právem ústavním a právem správním mezi obory práva veřejného, neboť mu dominuje vztah mezi státem a jeho orgány na straně jedné a dalšími osobami na straně druhé. Navíc také platí to, že jeho normy mají zavazující povahu (*ius cogens*).

Trestní právo dělíme v základní rovině na právo hmotné (trestní zákoník) a právo procesní (trestní řád). Obě tyto roviny jsou ve specifických oblastech práva dotčeny i zákonem o soud. ve věcech mládeže a zákonem o odp. právnických osob, přičemž oba tyto zákony jsou vůči obecnému trestnímu právu v poměru zvláštní právní úpravy a mají tudíž přednost před obecným právním předpisem (*lex specialis derogat legi generali*)[1] a proto je vždy nutno v konkrétních případech postupovat primárně dle těchto zákonů.

Trestní právo hmotné určuje, co je trestným činem a jaké tresty či ochranná opatření lze za taxativně uvedené trestné činy uložit. Trestní právo procesní naproti tomu upravuje postup orgánů činných v trestním řízení a práva i povinnosti jednotlivých subjektů v rámci trestního řízení. Obě tyto roviny trestního práva jsou pevně a nerozlučně spjaty. Není možno, aby trestní právo procesní existovalo zcela samostatně, neboť bez trestního práva hmotného by nedokázalo samo o sobě určit, co je a co není trestným činem, natož poté, aby za jakékoli takovéto jednání mohlo dovozovat nějakou sankci. Shodně tak by ani nemohlo samo o sobě existovat trestní právo hmotné, neboť

[1]Obvykle nazýváno zkráceně toliko jako lex specialis

bez trestního práva procesního by toto zcela ztratilo svou aplikační rovinu a trestní právo by se stalo toliko právně nevymahatelným kodexem chování.[2]

1.2. Trestní řízení a jeho jednotlivá stádia

Trestní řízení je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, případně i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, jehož úkolem je náležitě zjistit, zda byl trestný čin spáchán a pokud tomu tak je, tak zjistit jeho pachatele a uložit mu podle zákona trest nebo ochranné opatření, následně učiněné rozhodnutí vykonat, či jeho výkon zařídit. Trestní řízení také působí k upevňování zákonnosti, předcházení a zamezování trestné činnosti, jakož i v neposlední řadě formou generální prevence provedené veřejným vyhlášením rozhodnutí, čímž vším přispívá k výchově občanů.[3]

Stádia trestního řízení lze v souhrnu členit na dvě základní fáze. Jednak na přípravné řízení, jež je dále rozděleno na prověřování a vyšetřování, a jednak na řízení před soudem, které je vedeno na podkladě obžaloby či návrhu na potrestání státního zástupce. Řízení před soudem zahrnuje předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení, řízení o opravných prostředcích a v závěru vykonávací řízení.

Je nutno uvést, že ne každá trestní věc musí projít všemi stádii trestního řízení. V případě, že po provedení přípravného řízení nebudou shledány důvody k zahájení trestního stíhání dle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu, bude věc ve smyslu ustanovení § 159a trestního řádu usnesením či opatřením ukončena již v rámci přípravného řízení. Stejně tak se stane i v případě, že po zahájení vyšetřování neshledá státní zástupce důvody k trestnímu stíhání obviněného a rozhodne v intencích ustanovení § 171 trestního řádu až § 173 trestního řádu, či podmíněně zastaví trestní stíhání obviněného, tak jak stanoví § 307 trestního řádu. Rovněž tak v rámci odvolacího řízení může být vydáno rozhodnutí ve prospěch obžalovaného a pak není důvodu pro konání vykonávacího řízení, neboť tento může být viny zcela

[2]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strana 21.
[3]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strana 17

zproštěn nebo mu nebude uložen jakýkoli trest a nebylo by tudíž zcela logicky co vykonávat.

Přehledně jsou stádia trestního řízení zobrazena na níže uvedeném obrázku.

Stádia trestního řízení[4]

1.2.1. Přípravné řízení

Přípravné řízení je povinným (obligatorním) stadiem trestního řízení, které zpravidla písemnou a neveřejnou formou vykonává policejní orgán nebo státní zástupce. Ve stručnosti by bylo možno uvést, že úkolem samotného přípravného řízení je zjistit všechny okolnosti významné pro rozhodnutí o trestném činu, jeho pachateli, trestu nebo ochranném opatření, jakož i pro rozhodnutí o nároku poškozeného na náhradu škody a také k tomuto zajistit veškeré potřebné důkazy, přičemž se zajišťují jak důkazy směřující k tíži obviněného, tak i ty, které mu mají sloužit ku prospěchu.[5]

Teoretická právní nauka rozlišuje celkem tři základní formy přípravného řízení a to standardní přípravné řízení, rozšířené přípravné řízení a zkrácené přípravné řízení. Trestní řád sám o sobě však rozlišuje toliko přípravné řízení a popřípadě zkrácené přípravné řízení, jež se koná o nejméně závažných trestných činech.[6]

[4]zdroj https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/02/StadiaTR-1024x463.jpg
[5]DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář, I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 145., www.verejnazaloba.cz
[6]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strana 536.

Přípravné řízení je konané policejním orgánem či státním zástupcem a zahrnuje prvotně prověřování okolností důvodně nasvědčujících tomu, že se stal trestný čin. Zde je nutno uvést, že na fakticky i procesně správném provedení přípravného řízení závisí i výsledek celého dalšího trestního řízení, neboť například opomenutí řádného provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů, zejména zajištění kriminalisticko relevantních stop, není zpravidla již možno v řízení před soudem jakkoli zpětně zhojit.

Počátek prověřování je počítán od doby zahájení úkonů v trestním řízení, tak jak toto pojímá ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu. De facto i de iure není však okamžité vyhotovení záznamu o zahájení úkonů v trestním řízení nezbytnou podmínkou k tomu, aby policejní orgán mohl konat neodkladné a neopakovatelné úkony v rámci trestního řízení.[7] Jedná se o zcela logický závěr zákonodárce, neboť těžko si lze představit, že by policejní orgán například nezadržel prchajícího pachatele trestného činu a vyčkal by s tímto úkonem až do doby, než by sepsal záznam o zahájení úkonů v trestním řízení.

V případě, že provedeným prověřováním je zjištěno důvodné podezření, že byl spáchán trestný čin a také byla ustanovena osoba z tohoto skutku důvodně podezřelá lze buďto při dodržení zákonných podmínek konat zkrácené přípravné řízení, tak jak toto pojímá ustanovení § 179a a následné trestního řádu, nebo je vydáním usnesením o zahájení trestního stíhání, tak jak toto pojímá ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu, zahájeno trestní stíhání a následuje stádium vyšetřování.

Zahájení trestního stíhání je velice důležitý úkon, neboť tímto je zejména vymezen předmět trestního stíhání dále od tohoto okamžiku získává obviněný rozsáhlá práva ke své obhajobě v rámci dalšího trestního řízení (například navrhovat důkazy, nebo nahlížet do spisu), stejně tak mohou orgány činné v trestním řízení i značnou měrou zasáhnout do jeho práv (například vzetím

[7]§ 160 odst. 4 trestního řádu – Neodkladným úkonem je takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání. Neopakovatelným úkonem je takový úkon, který nebude možno před soudem provést. V protokolu o provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu je třeba vždy uvést, na základě jakých skutečností byl úkon za neodkladný nebo neopakovatelný považován.

obviněného do vazby) a mimo jiné také dochází k přerušení případného promlčení trestního stíhání.

V rámci následného vyšetřování postupuje policejní orgán, tak aby zákonným způsobem a dostatečnou měrou zjistil relevantní okolnosti případu a také o tomto shromáždil veškeré dostupné důkazní prostředky. Pokud policejní orgán shledá vyšetřování za skočené, tak postupuje dle ustanovení § 166 trestního řádu. Ve stručnosti řečeno umožní následně obviněnému, jeho obhájci i poškozenému, který podal návrh na náhradu způsobené škody prostudovat spis a navrhnout doplnění dokazování. Tyto návrhy policejní orgán může a také nemusí akceptovat (o zamítnutí se vyhotoví záznam ve spise, v případě že jsou tyto přijaty, opakuje se po jejich provedení opět nové prostudování spisu). Po prostudování je spisový materiál předložen státnímu zástupci buďto s návrhem na podání obžaloby (s případným seznamem navrhovaných důkazů a odůvodněním, proč nebylo těmto návrhům vyhověno) anebo návrh na postoupení věci jinému orgánu dle ustanovení § 171 trestního řádu, zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 172 trestního řádu, přerušení trestního stíhání dle ustanovení § 173 trestního řádu, podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 trestního řádu, nebo narovnání dle ustanovení § 309 trestního řádu. Státní zástupce může následně těmto návrhům policejního orgánu vyhovět anebo může také věc vrátit policejnímu orgánu k doplnění, či sjednat s obviněným dohodu o vině a trestu.

V případě, že státní zástupce podá soudu obžalobu nebo návrh na schválení dohody o vině a trestu (v případě zkráceného přípravného řízení návrh na potrestání) následují další stádia trestního řízení.

1.2.2. Předběžné projednání obžaloby

Předběžné projednání obžaloby je nepovinné (fakultativní) stádium trestního řízení, jehož účelem je, aby soud posoudil, zda státním zástupcem podaná obžaloba, návrh na potrestání, nebo návrh na schválení dohody o vině a trestu poskytuje spolehlivý podklad pro další řízení, zda přípravné řízení bylo provedeno v souladu se zákonem a zda jeho výsledky dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud. Účelem tohoto stadia trestního řízení

je zabránit projednávání neodůvodněných obžalob ve veřejném hlavním líčení, přičemž v případě, že budou v podání státního zástupce shledány soudem nedostatky, tento nenařídí hlavní líčení, ale věc vrátí k státnímu zástupci k doplnění.

1.2.3. Hlavní líčení

Hlavní líčení je obligatorním a nejdůležitějším stádiem trestního řízení, v jehož rámci se veřejně rozhoduje o vině a trestu obžalovaného. Soud v rámci tohoto řízení přezkoumává pouze ta obvinění uvedená v podané obžalobě, návrhu na potrestání nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu, nicméně není vázán tím, jak státní zástupce tento skutek právně kvalifikoval. Soud dále v rámci hlavního líčení opatřuje a provádí důkazy, přičemž toto vše zpravidla činí za účasti veřejnosti a dalších subjektů trestního řízení majících vliv na průběh projednávané věci. Specifickým druhem soudního řízení je řízení o schválení či neschválení dohody o vině a trestu.

V rámci tohoto stádia rozhoduje buďto samosoudce, nebo senát, který musí být stejně jako zapisovatel a státní zástupce přítomen celému hlavnímu líčení. Při svém rozhodnutí o dané trestní věci je soudce vázán tolikero svým svědomím a platným zákonem, ale jinak koná zcela nezávisle.[8]

Přítomnost obžalovaného u hlavního líčení je zpravidla nezbytná, i když v tomto směru zná zákon výjimky.[9] Obžalovaný má v rámci hlavního líčení právo se hájit, přičemž však přítomnost obhájce u hlavního líčení je obligatorní toliko v případech nutné obhajoby.

Hlavní líčení končí buďto vyhlášením odsuzujícího rozsudku (obžalovaný uznán vinným), zprošťujícím rozsudkem (obžalovaný uznán nevinným), popřípadě může soud postoupit souzenou věc jinému orgánu, nebo zastavit, či přerušit trestní stíhání.

---

[8]Článek 82 odst. 1 Ústavy – Soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí. Jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat; § 79 odst. 1 zákona o soudech – Soudci a přísedící jsou při výkonu své funkce nezávislí a jsou vázáni pouze zákonem. Jsou povinni vykládat jej podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a rozhodovat v přiměřených lhůtách bez průtahů, nestranně a spravedlivě a na základě skutečností zjištěných v souladu se zákonem.

[9]Řízení proti uprchlému § 302 a následné trestního řádu, upravené případně lex specialis § 64 odst. 1 zákona o soud. ve věcech mládeže.

1.2.4. Odvolací řízení

Odvolací neboli také opravné řízení je fakultativní stádium trestního řízení, jehož bezprostředním účelem je náprava konkrétního nesprávného nebo nezákonného postupu. Stručně řečeno se odvolací řízení koná tehdy, pokud je rozsudek soudu prvního stupně napaden odvoláním. Odvolání (ve zkráceném přípravném řízení odpor), jakožto řádný opravný prostředek je oprávněn podat obžalovaný, státní zástupce a další oprávněné osoby. O odvolání proti rozsudku okresního (obvodního) soudu rozhoduje nadřízený krajský (městský) soud. O odvolání proti rozsudku krajského soudu rozhoduje nadřízený vrchní soud. Soud rozhodne o odvolání tak, že mu buďto vyhoví nebo jej zamítne. Soud, jemuž byla věc vrácena k novému projednání a rozhodnutí je v rámci nového řízení vázán právním názorem, který vyslovil ve svém rozhodnutí odvolací soud. U některých druhů rozhodnutí není řádným opravným prostředek odvolání, ale stížnost. Mimořádné opravné prostředky jsou dovolání, stížnost proti porušení zákona a obnova řízení.

1.2.5. Vykonávací řízení

Vykonávací řízení je poslední fází trestního řízení, jehož účelem je realizovat obsah rozhodnutí vydaného orgány činnými v trestním řízení. Toto rozhodnutí vykonává, popřípadě jeho výkon nařizuje vykonat ten orgán, který jej vydal.

1.3. Subjekty a strany trestního řízení

V otázce subjektů a stran trestního řízení ve stručnosti platí základní poučka, že každá strana je subjektem, avšak ne každý subjekt je stranou.

Subjekty trestního řízení jsou ty státní orgány, fyzické osoby a právnické osoby, které mají a vykonávají vlastním jménem vliv na průběh řízení, a kterým trestní právo procesní dává k uskutečnění tohoto vlivu určitá procesní práva a povinnosti nebo určité procesní způsobilosti. Vyjma orgánů činných v trestním řízení se jedná o obviněného a jeho obhájce, poškozeného a jeho zmocněnce, zúčastněnou osobu, svědky, znalce, tlumočníky, osoby, které vykonávají obhajovací práva ve prospěch obviněného vlastním jménem

(orgán sociálně-právní ochrany dětí v řízení proti mladistvému, probační úředník nebo příbuzný obviněného v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh) a další osoby (například osoby vyzvaná k vydání věci, osoba, které byla uložena pořádková pokuta etc.).

Stranou trestního řízení jsou ty subjekty, které podporují obhajobu či obžalobu a mají na výsledku řízení vlastní zájem, ať již jde jako v případě obviněného, poškozeného nebo zúčastněné osoby o zájem osobní, nebo jako v případě státního zástupce o zájem veřejný. Stejně tak je stranou trestního řízení ta osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede, nebo která podala opravný prostředek (například manžel obžalované, který podal odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně).

1.4. Orgány činné v trestním řízení

Orgány činnými v trestním řízení se ve smyslu ustanovení § 12 odst. 1 trestního řádu rozumí policejní orgán, státní zástupce a soud. Těmito orgány je v průběhu trestního řízení realizována veřejná moc (právo trestat – *ius puniendi)* na úseku trestně právní agendy a to při uplatňování, odhalování, objasňování, vyšetřování, stíhání a konečně i trestání trestné činnosti.[10]

1.4.1. Policejní orgán

Policejní orgán působí zejména v rámci přípravného řízení, v jehož rámci zahajuje z úřední povinnosti (*ex officio*) a na základě vlastních zjištění i iniciativy úkony v trestním řízení, prověřuje okolnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, zahajuje trestní stíhání, vyslýchá svědky, přibírá znalce za účelem vypracování znaleckého posudku a činní i převážnou většinu dalších procesních úkonů. Přestože policejní orgán postupuje samostatně je v průběhu přípravného řízení dozorován státním zástupcem, který mu může ukládat závazné pokyny k provedení dílčích úkonů přípravného řízení, popřípadě může sám provést celé vyšetřování.

[10]DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář, I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 122.

Kdo vše se rozumí policejním orgánem, je taxativně vyjmenováno v ustanovení § 12 odst. 2 trestního řádu (například se jedná o útvary Policie České republiky, Generální inspekce bezpečnostních sborů v řízení o trestných činech příslušníků bezpečnostních ozbrojených sborů, pověřené orgány Vězeňské služby České republiky v řízení o trestných činech osob ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence, spáchaných ve vazební věznici, věznici nebo v ústavu pro výkon zabezpečovací detence etc.) Pro účely této práce budu však termín policejní orgán užívat jen ve vztahu k útvarům Policie České republiky. Definice toho, které útvary Policie České republiky se rozumí policejním orgánem, není uvedena v trestním řádu, ale v rámci této organizace jí v současné době upravuje článek 1 písm. a) pokynu policejního prezidenta, dle něhož se tímto rozumí *"útvar Policie České republiky nebo jeho nižší organizační článek, který plní úkoly v trestním řízení, případně jiný útvar policie nebo jeho nižší organizační článek, jehož příslušníci policie při výkonu služby plní jednotlivé nebo dílčí úkoly trestního řízení."*

1.4.2. Státní zástupce

Státní zástupce má v prostředí českého trestního práva procesního dvojí postavení, které je přímo závislé na tom, v jaké části trestního řízení se nalézá. Ve fázi přípravného řízení vystupuje státní zástupce, jako takzvaný pán přípravného řízení (*dominus litis*) a v tomto stádiu koná dozor nad policejním orgánem (popřípadě sám provádí vyšetřování), neboť v důsledku je to právě on, kdo nese odpovědnost za zákonný průběh a výsledek přípravného řízení. V řízení před soudem však státní zástupce ztrácí své dozorové a přezkumné pravomoci a stává pouhou jednou ze stran trestního řízení, přičemž v tomto řízení jsou jeho práva zásadně rovná s obžalovaným (případně zastoupeným obhájcem) a dalšími případnými stranami. Takové uspořádání trestního procesu umožňuje všestranné a úplné objasnění věci, čímž napomáhá i ke spravedlivému rozhodnutí.[11]

[11]ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUCHTA, J. a kol.: Trestní právo procesní, 4. vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strana 107, JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strana 539 – 546.

1.4.3. Soud

Soud disponuje v rámci českého trestního práva procesního výsadním postavením, neboť jen a pouze tomuto je Ústavou svěřeno právo rozhodnout o vině a trestu.[12] Mimo tohoto podstatného úkolu svěřil zákonodárce soudu také úkol strážit základní práva a svobody občanů, do nichž je v průběhu trestního řízení podstatnou měrou zasahováno. Toto se v rámci trestního řízení projevuje například tím, že jen soud může rozhodnout o vazbě, domovní prohlídce, odposlechu či záznamu telekomunikačního provozu, užití operativně pátracích prostředků etc.[13]

1.5. Podezřelý, obviněný, obžalovaný a odsouzený

Podezřelým se ve smyslu trestního řádu rozumí jednak ten, kdo byl v souladu s ustanovením § 76 odst. 1 trestního řádu zadržen a dosud proti němu nebylo zahájeno trestní stíhání a jednat také ten, proti němuž je ve smyslu ustanovení § 179a a následné trestního řádu konáno zkrácené přípravné řízení.

Obviněným se ve smyslu ustanovení § 32 trestního řádu rozumí podezřelý ze spáchání trestného činu, proti němuž bylo v souladu s ustanovením§ 160 odst. trestního řádu zahájeno trestní stíhání.

Obviněný, proti němuž bylo v dané trestní věci nařízeno hlavní líčení, se označuje jako obžalovaný.

V případě, že je soudem vydán pravomocný odsuzující rozsudek, popřípadě pravomocný trestní příkaz, označuje se obžalovaný jako odsouzený.

1.6. Poškozený a oběť trestného činu

Poškozeným se ve smyslu ustanovení § 43 trestního řádu rozumí ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda, způsobena nemajetková újma, nebo, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Zde je nutno uvést, že poškozeným je i ta osoba, které sice daným trestným činem byla způsobena škoda, ale pachatel škodu v plném

[12]Článek 90 Ústavy – Soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.
[13]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strana 546 – 548

rozsahu nahradil. Tato skutečnost sama o sobě nezakládá zánik trestnosti předmětného skutku, ale je pojímána orgány činnými v trestním řízení jako polehčující okolnost.[14]

Za poškozeného není možno v žádném případě považovat takovou osobu, která se sice subjektivně cítí být morálně poškozena, avšak tato údajná újma není v jakékoli příčinné souvislosti s trestným činem či není způsobena zaviněním pachatele. Rovněž tak je zapotřebí i uvést, že není možné, aby ten kdo je v rámci společného řízení stíhán, jako spoluobviněný vystupoval v témže trestním řízení zároveň jako poškozený.

Obětí trestného činu se ve smyslu ustanovení § 2 odst. 2, odst. 3 zákona o obětech rozumí fyzická osoba, které byla nebo měla být trestným činem způsobena majetková či nemajetková újma, či způsobena újma na životě či zdraví, popřípadě její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich. Za těchto podmínek se také ve smyslu ustanovení § 2 odst. 4 zákona o obětech považuje za zvlášť zranitelnou oběť zejména dítě nebo naopak osoba vysokého věku, fyzicky či psychicky postižená osoba, oběť taxativně uvedených závažných trestných činů,[15] nebo taková oběť trestného činu, u které je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy.

1.7. Novelizace, rekodifikace nebo právní reforma

Novelizací se rozumí právní předpis, kterým se mění (novelizuje) jiný právní předpis. Rekodifikací se nazývá forma legislativní činnosti spočívající v nahrazení dosavadní právní úpravy určitého uceleného celku společenských vztahů novou avšak obsahově shodnou právní úpravou v jediném zákoníku (kodexu). Zatímco novelizace mění stávající právní předpisy, při rekodifikaci

[14]§ 49 písm. j) trestního zákoníku – Soud jako k polehčující okolnosti přihlédne zejména k tomu, že se pachatel přičinil o odstranění škodlivých následků trestného činu nebo dobrovolně nahradil způsobenou škodu.
[15]Obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku), znásilnění (§ 185 trestního zákoníku), týrání svěřené osoby (§ 198 trestního zákoníku), týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 trestního zákoníku) nebo teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku)

se právní předpis ruší (deroguje) a nahrazuje se zcela novým právním předpisem.[16]

Základním rozdílem mezi rekodifikací a reformou práva je ta skutečnost, že na rozdíl od rekodifikace mění reforma práva základní zásady daného práva, teoretické struktury zákonné regulace společenských vztahů, na které konkrétní právní odvětví dopadá a také v návaznosti na to transformuje instituty, které z těchto vyplývají.

[16]HROMADA, J., MADAR, Z. Právnický slovník A-O. 1. vyd. Praha: Orbis, 1972, strany 284 a 454, dále https://iuridictum.pecina.cz/w/Novela

2. Základní zásady trestního řízení

České trestní právo procesní je vytýčeno a ovládáno základními právními idejemi, které nejen že vyjadřuji mínění zákonodárce o nejúčelnějším uspořádání trestního procesu, ale zejména tvoří základní stavební kameny jednotlivých právních institutů a stádií trestního řízení, jejímž úkolem je zajistit panství práva. Všechny základní zásady trestního řízení je vždy třeba chápat a používat jako jednotný celek, neboť tvoří navzájem provázanou a ucelenou soustavu, ve které na sebe jednotlivé zásady navazují a souvisejí spolu. I přes tyto skutečnosti je však nutné zdůraznit, že ne v každém institutu trestního práva procesního a ne ve všech stádiích trestního řízení jsou uplatňovány veškeré základní zásady, popřípadě nejsou tyto zásady uplatňovány v plné míře. V tomto ohledu závisí uplatnění jednotlivých základních zásad vždy na charakteru a zvláštnostech určitého procesního stádia, potažmo jednotlivých užitých právních institutů. Mimoto je také nutno uvést, že všechny základní zásady trestního řízení se vždy a za všech okolností musí aplikovat ústavně konformním způsobem.[17]

Význam veškerých základních zásad trestního řízení se mimo výše uvedeného projevuje také v jejich takzvaných obecných funkcích. U daných zásad rozlišujeme funkce poznávací (umožňuje porozumět institutům trestního práva procesního, potažmo poznat a pochopit jeho cíle), interpretační (umožňují výklad smyslu sporných ustanovení zákona), aplikační (umožňují ve sporných případech vyřešit otázku aplikace práva) a zákonodárná (měla by zajistit soulad platného zákona a jeho budoucích novelizací).[18]

Veškeré základní zásady trestního řízení lze dělit podle různých kritérií, přičemž však žádné z těchto dělení nelze považovat za vysloveně nesprávné. Tradiční a nejčastější dělení je dle převažujícího obsahu a to na obecné zásady (stíhání jen ze zákonných důvodů, rychlosti řízení, přiměřenosti, spolupráce se zájmovými sdruženími občanů, zajištění práva na obhajobu a zajištění práv poškozeného), dále na zásady zahájení

[17]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 127 – 131 a 192 – 194, ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUCHTA, J. a kol.: Trestní právo procesní, 4. vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strana 8 – 9.
[18]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 128 – 130

trestního řízení (oficiality, legality a obžalovací), zásadu veřejnosti, zásadu dokazování (vyhledávací, bezprostřednosti a ústnosti, presumpce neviny, volného hodnocení důkazů) a zásadu materiální pravdy.[19]

V právní teorii lze však nalézt i jiné druhy dělení základních zásad trestního řízení a to na zásady obecné, jež dopadají na celý systém práva a to včetně trestního práva procesního (řádného zákonného procesu, přiměřenosti a rychlosti), dále na zásady meziodvětvové, přesahující do několika právních odvětví (například práva na obhajobu) a zásady specifické, to jest tedy výlučně právně odvětvové, vlastní jen trestnímu právu procesnímu (legality, obžalovací a spolupráce se zájmovými sdruženími občanů).[20]

Recentní trestní právo uvádí veškeré obecně platné základní zásady trestního řízení v ustanovení § 2 trestního řádu, přičemž tyto zásady platí bezezbytku pro všechny právnické osoby i fyzické osoby. V případě, že se však trestní řízení koná proti dětem mladším patnácti let a mladistvým,[21] tak se v rámci daného trestního řízení aplikují také speciální zásady uvedené v ustanovení § 3 zákon o soud. ve věcech mládeže. Na tomto místě je vhodné zopakovat, že zákon o soud. ve věcech mládeže je k trestnímu řádu v postavení *lex specialis* a jako takový uplatňuje v rámci konání trestního řízení o osobách mladších osmnácti let celou řadu výjimek z tradičních obecně platných zásad trestního řízení. Jedná se zejména o výjimku ze zásady ústnosti, bezprostřednosti a veřejnosti.

V rámci plánované rekodifikace trestního řádu by dle zveřejněného věcného záměru mělo dojít k zachování většiny platných základních zásad trestního řízení, přičemž právě na těchto by měla být plánovaná rekodifikace

[19]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 132 – 133, CÍSAŘOVÁ, D., HASCH, K., JELÍNEK, J., MANDÁK, V., MATULA, V., RŮŽEK, A., SOVÁK, Zd., ŠTĚPÁN, J. Trestní právo procesní. Praha : Linde, 1999, strana 49

[20]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strana 131, ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUCHTA, J. a kol.: Trestní právo procesní, 4. vydání, Praha : C.H. Beck, 2013, strana 82

[21]§ 2 odst. 1 písm. c) o soud. ve věcech mládeže – Mladistvým se rozumí ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku; má se za to, že mladistvým je i ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok věku, ale u něhož není možné bez důvodné pochybnosti určit, že v době spáchání provinění překročil osmnáctý rok věku.

postavena. Z předestřeného však vyplývá, že zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů by měla jako základní zásada zaniknout, neboť je již odborníky shledávána za přežitou.[22]

K plánované rekodifikaci je také zapotřebí uvést, že dle veřejně dostupného konceptu dané právní normy by oproti současné právní úpravě mělo dojít k tomu, že základní zásady by již neměly být uvedeny v souhrnu v jednom úvodním paragrafu, ale vyjma obecného úvodního shrnutí by být také měly rozprostřeny do jednotlivých dotčených ustanovení dané právní normy. Navíc by také u některých zásad mělo dojít k mírné změně názvosloví, ačkoli jejich celkový význam by měl být zcela zachován. Mimo již platné zásady trestního řízení, by v obecných zásadách měla být uvedena i zásada kontradiktornost řízení[23] a také zásada zákazu opakovaného trestního stíhání.[24] S ohledem na to, že dle předestřeného záměru nemá plánovaná rekodifikace trestního řádu derogovat zákon o soud. ve věcech mládeže (ani zákon o odp. právnických osob) nebudou jejím zněním pravděpodobně ani dotčeny speciální zásady v rámci řízení o mládeži.[25]

S ohledem na nejednoznačnost právní teorie a v rámci přehlednosti se při řazení základních zásad trestního řízení přikloním k pořadí, v němž jsou tyto zásady uvedeny v ustanovení § 2 trestního řádu. V případech, kdy je některá obecně platná zásada dotčena zvláštní úpravou ve smyslu zákona o soud. ve věcech mládeže (zákon o odp. právnických osob žádnou zvláštní

---

[22]Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním, dostupné online https://www.justice.cz/documents/11715/0/V%C4%9Bcn%C3%BD+z%C3%A1m%C4%9Br+T%C5%98+2008.pdf/f5e3f714-d120-4c77-912b-4eeff544775a?version=1.0

[23] § 8 plánované rekodifikace trestního řádu – Obviněný má právo být způsobem a za podmínek uvedených v trestněprocesním zákoně seznámen s tím, co je mu kladeno za vinu a jaký trestný čin je v tom spatřován, a s důkazy, které orgány činné v trestním řízení v přípravném řízení opatřily, a to jak v jeho prospěch, tak i v neprospěch, a vyjádřit se k nim. Strany mají právo pramen důkazu nebo důkazní prostředek vyhledat, předložit, navrhnout jeho provedení nebo jej v souladu se zákonem provést, klást vyslýchaným osobám otázky a vyjádřit se k provedeným důkazním prostředkům a k důkazům z nich vyplývajícím.

[24]§ 9 plánované rekodifikace trestního řádu – Trestní stíhání téže osoby za týž skutek, o kterém již soud nebo jiný orgán veřejné moci pravomocně rozhodl, je vyloučeno, pokud tak stanoví zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.

[25]Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním, dostupné online https://www.justice.cz/documents/11715/0/V%C4%9Bcn%C3%BD+z%C3%A1m%C4%9Br+T%C5%98+2008.pdf/f5e3f714-d120-4c77-912b-4eeff544775a?version=1.0,
Rekodifikace trestního řádu, článek prof. JUDr. Pavla Šámala, Ph.D., dostupné online - https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/rekodifikace-trestniho-radu

úpravu v tomto směru neobsahuje) je toto uvedeno. V závěru každé podkapitoly je uvedeno, jakým způsobem by měla být daná zásada přímo dotčena plánovanou rekodifikací trestního řádu. Ryze specifické zásady zákona o soud. ve věcech mládeže jsou pro úplnost dané práce uvedeny ve stručné podobě v závěru této kapitoly.

2.1. Zásada stíhání jen ze zákonných důvodů

Zásada stíhání jen ze zákonných důvodů[26] je první a nejdůležitější zásadou trestního práva procesního, neboť jejím prostřednictvím je do tohoto práva aplikována jednak obecná zásada zákonnosti výkonu státní moci, tak jak je tato uvedena v článku 2 odst. 3 Ústavy[27] a článku 2 odst. 2 Listiny[28] a také právo na spravedlivý proces,[29] které je garantované článkem 8 odst. 2 Listiny[30] a článkem 6 odst. 1 Evropské úmluvy.[31] Jedná se tak o procesní vyjádření a přímou aplikaci principu římského práva žádný zločin bez zákona (*nullum crimen sine lege*) v právním řádu České republiky.

Recentní právo poté ukotvuje zásadu stíhání jen ze zákonných důvodů v trestním právu procesním v ustanovení § 2 odst. 1 trestního řádu, dle kterého platí, že *"nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a jiným způsobem, než který stanoví tento zákon (trestní řád)."*

Tato obecná zásada v souhrnu stanovuje, že trestní stíhání fyzických a právnických osob, tak jak toto upravuje ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu, je možno vést tolikero ze zákonných důvodů, přičemž veškerý tento postup orgánů činných v trestním řízení musí být vždy a za všech okolností v souladu

[26]V některé literatuře označovaná také jako zásada řádného zákonného proces (ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUCHTA, J. a kol.: Trestní právo procesní, 4. vydání, Praha: C.H.Beck, 2013, strana 89), nebo jako zásada zákonnosti (DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 8).
[27]Článek 2 odst. 3 Ústavy – Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon
[28]Článek 2 odst. 2 Listiny – Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.
[29] WAGNEROVÁ, E. et. al. Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. Komentáře Wolters Kluwer, strana 728–729
[30]Článek 8 odst. 2 Listiny – Nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon.
[31]Článek 6 odst. 1 Evropské úmluvy – Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

se zákonem. Jako taková je tato zásada zárukou toho, že nikdo nebude bezdůvodně trestně stíhán, ani mu nebude bezdůvodně či nepřiměřeně zasahováno do jeho základních práv a svobod, přičemž zároveň také reprezentuje i obecný princip zdrženlivosti a přiměřenosti postupu orgánů činných v trestním řízení. Jedná se o zásadu absolutní, která nepovoluje jakýchkoli výjimek, a která chrání i ty osoby, které se samy hrubým způsobem dopustily porušení lidských práv a svobod a jsou stíhány například pro závažný trestný čin.[32]

Z výše uvedeného také zcela logicky vyplývá, že pravdivé zjištění skutkového stavu, kteréžto lze nad veškerou pochybnost označit za jeden z primárních cílů trestního práva procesního, nesmí být za žádných okolností nadřazeno zásadě řádného zákonného procesu. Jakákoli snaha o zjištění pravdy, či zjištění a zajištění důkazů za užití prostředků nacházejících se mimo zákonný rámec této zásady (byť by byla sebelépe motivována a míněna) je v demokratické společnosti nejen hrubě morálně nepřípustná a neetická, ale zejména nezákonná a jakýkoli takto získaný důkaz je pro další řízení zcela neupotřebitelný. Toto ostatně výslovně reflektuje i sám zákon, který v ustanovení § 89 odst. 3 trestního řádu striktně uvádí, že *"důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takového donucení nebo hrozby donucení použila."*

Jak již bylo nastíněno výše, nabývá daná zásada podstatného významu zejména v průběhu dokazování. Vzhledem k tomu, že důkazy bývají v rámci trestního řízení povětšinou zjišťovány a zajišťovány policejním orgánem v průběhu přípravného řízení shledávám za vhodné se k problematice důkazu zajištěného v rozporu se zásadou stíhání jen ze zákonných důvodů vyjádřit poněkud obšírněji.

Dokazováním se rozumí zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, jehož úkolem je umožnit poznání skutečností důležitých pro rozhodnutí, tedy vyhledat důkazy o nich, tyto důkazy povést, získané procesně zajistit a vyhodnotit. Účelem dokazování je zjistit skutkový stav věci, o němž

[32]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strana 135

nejsou důvodné pochybnosti (tak jak stanovuje zásada materiální pravdy), a to v rozsahu, který je nezbytný pro řádné a odůvodněné rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení. Dokazování se provádí ve všech stádiích trestního řízení, přičemž v každém jeho stádiu má určité zvláštnosti. V obecnějším smyslu můžeme průběh dokazování rozdělit na dokazování v řízení přípravném a na dokazování v řízení před soudem. V případě, že jsou důkazy zjištěné, zajištěné či provedené v závažném rozporu se zásadou stíhání jen ze zákonných důvodů, mohou být tyto postiženy absolutní neúčinností a jako takové také nemohou být v rámci dalšího trestního řízení použity ani se k nim nemůže přihlížet.[33]

V otázce uplatnění nezákonně opatřených důkazů v rámci důkazního řízení je nutno uvést, že oproti anglosaskému trestnímu právu (common law) nepřipouští české trestní právo procesní užití právní doktríny plodů z otráveného stromu (fruits of the poisonous tree doctrine), která je hluboce aplikována v systému trestního soudnictví Spojených států Amerických.[34] Tato doktrína v souhrnu reprezentuje anglosaské právní vylučující pravidlo (exclusionary rule), která spočívá v tom, že důsledkem vadného postupu orgánů činných v trestním řízení nastalého v procesu dokazování dochází k porušení Čtvrtého dodatku Ústavy Spojených států Amerických a následkem takového postupu je tedy vždy absolutní neúčinnost a tím v trestním řízení nastalá nepoužitelnost takto získaných důkazů i dalších důkazů, jež byly z takto nezákonného postupu následně získány.[35] Obrazně řečeno je tedy tato zásada v souhrnu vykládána tak, že otrávený strom vždy plodí jen otrávené ovoce. Přestože se tato právní doktrína na první pohled jeví jako zcela jasné a absolutní pravidlo, v soudní praxi tomu tak není, neboť z četné judikatury Nejvyššího soudu Spojených států Amerických se podává, že soud může připustit důkaz, který by byl jinak nepřípustný jako ovoce z otráveného stromu a to pakliže státní zástupce

[33]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strana 135, strany 400 – 403, ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strana 10, DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář,I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 9, strany 878 – 881.
[34]DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář,I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 877.
[35]DEL CARMEN, Rolando V. Criminal procedure and evidence. Gardena, Calif.: Harcourt Brace Jovanovich Legal and Professional Publications, c1978, xxii, 139 p. ISBN neuvedeno, strana 98.

prokáže, že důkaz není v příčinné souvislosti s původním nezákonným úkonem a není tedy jeho přímým ani nepřímým výsledkem (doktrína dissipation of the taint).[36]

I když je část příslušníků české právnické obce toho názoru, že by doktrína plodů z otráveného stromu měla být užívána i v prostředí českého trestního práva procesního, je zapotřebí uvést, že litera českého trestního práva procesního ani ustálená judikatura se k tomuto názoru nikterak nepřiklání.[37] Z hlediska recentního trestního práva procesního neexistuje jakýkoli podklad pro právní závěr o tom, že důsledkem vadného postupu orgánů činných v trestním řízení nastalého v důkazním řízení je vždy absolutní neúčinnost a tím v trestním řízení nastalá nepoužitelnost důkazů, neboť striktní zákaz užití důkazu uvádí trestní řád tolikero v ustanovení § 89 odst. 3 trestního řádu.[38] Navíc jak se již v tomto směru opakovaně vyjádřil Ústavní soud České republiky, není možno automaticky dovozovat nepoužitelnost jakéhokoli důkazu, při jehož zjištění a zajištění došlo k pochybení orgánů činných v trestním řízení. U každého důkazního prostředku je vždy nutno zkoumat a posuzovat nakolik bylo dané pochybení intenzivní a popřípadě v jaké míře bylo toto jednání způsobilé ovlivnit chování dotčené osoby a následné důkazní řízení.[39]

Mimoto je také nutno konstatovat, že z výše velice stručně nastíněné skutečnosti je zjevné, že naprosto rozdílná povaha kontinentálního a anglosaského systému trestního práva procesního prakticky vylučuje doslovnou aplikaci právní doktríny plodů z otráveného stromu v prostředí českého trestního práva. Toto ostatně konstatoval ve svém rozhodnutí i Ústavní soud České republiky, který ve svém usnesení ze dne 23. října 2014 pod

[36]K tomuto srovnatelně například Journal of Criminal Law and Criminology Svazek: 75, Vydání: 1, Datum: (jaro 1984), strany: 139 – 165, Segura v. United States, 468 U.S. 796 (https://supreme.justia.com/cases/federal/us/468/796/) a další.
[37]Například usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. května 2013 pod spisovou značkou 6 Tdo 84/2013-48, usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 15. července 2014 pod spisovou značkou IV. ÚS 3766/12 a další.
[38]K tomuto srovnatelně nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. října 2014 pod spisovou značkou I. ÚS 1677/13
[39]K tomuto srovnatelně judikatura Ústavního soudu České republiky – nález ze dne 23. října 2014 pod spisovou značkou I. ÚS 1677/13, nález ze dne 21. května 2014 pod spisovou značkou III. ÚS 761/14, nález ze dne 7. května 2014 pod spisovou značkou III. ÚS 587/14, nález ze dne 8. března 2012 pod spisovou značkou III. ÚS 2260/10, usnesení ze dne 15. října 2013 pod spisovou značkou IV. ÚS 2058/13 a usnesení ze dne 19. července 2012 pod spisovou značkou III. ÚS 3318/09

spisovou značkou I. ÚS 1677/13 uvedl, že *"s ohledem na adversární povahu common law trestního řízení nejsou jednoznačně řešeny případy použití takového důkazu ve prospěch osoby, proti níž se řízení vede, když důkazy opatřené ilegálně touto osobou přípustné zpravidla jsou. Kontinentální trestní řízení oproti tomu vychází z formálně-materiální povahy důkazu a zpravidla jen takové vady úkonu, které porušují právo na spravedlivý proces (článek 36 odst. 1 Listiny a článek 6 Evropské úmluvy) vedou k neúčinnosti nebo nepřípustnosti důkazu. Zásada volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 trestního řádu) orgánům činným v trestním řízení ukládá, aby důkazy byly hodnoceny jak ve vzájemné souvislosti tak jednotlivě, a umožňuje tedy, aby bylo k vadám řízení přistupováno diferencovaně/materiálně."*

Shodně jako česká judikatura se k otázce užití právní doktríny plodů z otráveného stromu staví i Evropský soud pro lidská práva, který se touto problematikou zevrubně zaobíral mimo jiné také v případě věci Magnus Gäfgen versus Spolková republika Německo, která byla rozhodnuta dne 1. června 2010. V tomto případě se v souhrnu jednalo o to, že Magnus Gafgen vylákal dne 27. září 2002 jedenáctiletého poškozeného chlapce do svého bytu ve Frankfurtu nad Mohanem, kde jej udušením usmrtil a jeho tělo posléze ukryl pod přístavní hrází poblíže města Birstein. Následně na to kontaktoval rodiče poškozeného s tím, že poškozený byl unesen a bude jim navrácen za výkupné ve výši jeden milion EURO. Na základě tohoto požadavku došlo za skrytého monitoringu policie k zaplacení výkupného a podezřelý byl následně zadržen. Později byla provedena domovní prohlídka u podezřelého, jakož i další úkony, kterými však nebyl poškozený nalezen. Vzhledem k tomu, že podezřelý trval na tom, že poškozeného má jiný únosce, pohrozil mu policista tím, že jej podrobí značné bolesti, jestliže nevyzradí místo, kde se poškozený nachází a poté jej několikrát udeřil pěstí do hrudi a zatřásl s ním tak, že podezřelý narazil hlavou do zdi. Podezřelý následně ze strachu vyzradil místo, kde se nacházela mrtvola poškozeného. Na základě informací od podezřelého následně policie nalezla tělo poškozeného. V rámci dalšího soudního řízení uplatnil Magnus Gäfgen námitky proti uvedenému postupu policie, kdy Krajský soud ve Frankfurtu nad Mohanem následně rozhodl o nepřípustnosti všech jeho doznání a výpovědí, neboť tyto

byly získány v rozporu s ustanovením § 136a Německého trestního řádu (StPO – Strafprozeßordnung Deutschland).[40] Daný soud však zamítl žádost Magnuse Gäfgena o prohlášení, aby kvůli zakázaným vyšetřovacím metodám byly z procesu vyloučeny všechny důkazy, jako například mrtvola dítěte, o níž se vyšetřovací orgány dozvěděli v důsledku výpovědi vynucené na stěžovateli, přičemž v souhrnu konstatoval, že *"porušení článku 136a Německého trestního řádu nemá dlouhotrvající účinek v tom smyslu, že jednotlivé důkazy, které vyšly najevo v důsledku výpovědi, nesmějí být rovněž použity (jako důkazy). Senát souhlasí v tomto ohledu se středním názorem, který zastávají teoretici a který se nachází v judikatuře. Podle nich je třeba provést vybalancování zájmů za specifických okolností případu, a to zejména s přihlédnutím k tomu, zda došlo k flagrantnímu porušení právního řádu, zejména ustanovení o základních právech, a podle kterého se musí přihlédnout také k závažnosti vyšetřovaného trestného činu. Vybalancováním tvrdosti zasahování do základních práv obviněného – v daném případě vyhrožování fyzickým násilím - a závažnosti trestného činu, z něhož byl obviněn a který musel být vyšetřen - dokonaná vražda dítěte, se zdá být vyloučení důkazů, které vyšly najevo v důsledku výpovědi obviněného – zejména nalezení mrtvého dítěte a důsledky pitvy – nepřiměřeným.*"[41]

Dne 15. června 2005 podal Magnus Gäfgenu Evropského soudu pro lidská práva stížnost na porušení svých práv ve smyslu ustanovení článku 3 Evropské úmluvy[42] a článku 6 Evropské úmluvy.[43] Evropský soud pro lidská práva se danou stížností zevrubně zaobíral a následně v souhrnu konstatoval, že právo na spravedlivý proces garantované článkem

[40]§ 136a Německého trestního řádu – Svoboda obviněného činit rozhodnutí a projevovat svou vůli nesmí být ohrožena špatným zacházením, vyvolanou únavou, fyzickým zásahem, podáním drog, mučením, oklamáním či hypnózou. Nátlaku může být použito, jen pokud je to dovoleno trestním řádem. Vyhrožování obviněnému opatřeními, která trestní řád nedovoluje, nebo příslib vyhlídky, kterou zákon nepřipouští, je zakázáno.

[41] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Gäfgen versus Německo ze dne 1. června 2010 pod spisovou značnou 22978/05, odstavec 31.

[42]Článek 3 Evropské úmluvy – Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.

[43]Článek 6 Evropské úmluvy – Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

6 Evropské úmluvy není na rozdíl od práva na ochranu proti mučení garantované článkem 3 Evropské úmluvy právem absolutní, a i když není možno důkazy získané přímou pohrůžkou násilí na obviněném použít k přímému dokazování jeho viny, je plně přípustné použít je jako podpůrné materiály sloužící k ověření pravosti jeho výpovědi.[44]

V rámci plánované rekodifikace trestního řádu by měla být zásada stíhání jen ze zákonných důvodů nadepsána jako zásada zákonnosti a měla by být obsažena v úvodních obecných zásadách (dle předestřeného v ustanovení § 1 plánované rekodifikace trestního řádu). Tato zásada by poté měla být definována, tak že *"nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví trestněprocesní zákon."* Z předestřeného plánovaného znění dané zásady tak zcela zjevně vyplývá, že oproti současné procesně právní úpravě by nemělo dojít k žádným podstatným změnám.

2.2. Zásada presumpce neviny

Zásada presumpce neviny je základní zásadou trestního práva procesního, kterou je do tohoto práva přímo aplikována právní domněnka neviny, tak jak je tato garantována ústavním právem ve smyslu článku 40 odst. 2 Listiny[45] a téměř shodně také článkem 14 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech[46] a článkem 6 odst. 2 Evropské úmluvy.[47]

V současné době je zásada presumpce neviny zakotvena v trestním právu procesním v ustanovení § 2 odst. 2 trestního řádu, dle kterého platí, že *"dokud není pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu vyslovena vina, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen."*

---

[44]Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Gäfgen versus Německo ze dne 1. června 2010 pod spisovou značnou 22978/05, odstavec 178 – 187.

[45]Článek 40 odst. 2 Listiny – Každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena.

[46] Článek 14 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech – Každý, kdo je obviněn z trestného činu, považuje se za nevinného, dokud není zákonným postupem prokázána jeho vina.

[47] Článek 6 odst. 2 Evropské úmluvy – Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.

V případě trestního řízení konaném proti mladistvému, či dítěti mladšímu patnácti let, je tato obecně platná zásada ještě zesílena zásadou ochrany soukromí a osobnosti mladistvého, která je *lex specialis* vymezena v ustanovení § 3 odst. 5 zákona o soud. ve věcech mládeže. V tomto ustanovení je uvedeno, že *"v řízení podle tohoto zákona (zákon o soud. ve věcech mládeže) je třeba chránit osobní údaje osoby, proti níž se řízení vede, a její soukromí, aby každá taková osoba byla chráněna před škodlivými vlivy, a při dodržení zásady, že je považována za nevinnou, dokud její vina nebyla prokázána zákonným způsobem."*

Účelem obecné zásady presumpce neviny je garantovat právo na spravedlivý proces a chránit tak ústavně zaručenou osobní čest a dobrou pověst každého člověka a to až do té doby dokud není jeho případná vina úplně a mimo jakoukoli rozumnou pochybnost prokázána a on není pravomocným rozsudkem soudu uznán vinným. Z účelu dané zásady tak zjevně vyplývá, že tato je těsně spjata se zásadou materiální pravdy, tak jak tuto vymezuje ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu. Vyjma uvedeného vyplývá ze zásady presumpce neviny také povinnost orgánů činných v trestním řízení, aby tyto bez ohledu na své vlastní závěry a přesvědčení vždy přistupovali k obviněnému či obžalovanému zcela nestranně a nezaujatě. Naproti tomu však tato zásada nikterak neupírá orgánům činným v trestním řízení právo dospět k subjektivnímu závěru, že se konkrétní osoba dopustila trestného činu a proti této uplatnit svá oprávnění vyplývající jim z trestního řádu.[48]

Z obecné zásady presumpce neviny vyplývají pro orgány činné v trestním řízení dvě zásadní závazná pravidla. Jednak se jedná o pravidlo, že pochybnost prospívá obviněnému a dále také o pravidlo, že vina musí být obviněnému prokázána.

Pravidlo, že pochybnost prospívá obviněnému (*in dubio pro reo*) spočívá ve své podstatě v povinnosti rozhodnout ve prospěch obviněného, pokud o jeho vině existují pochybnosti, které nelze odstranit. Četná ústavní judikatura důvodnost této zásady charakterizuje tak, že *"není-li v důkazním řízení dosaženo*

[48]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 136 – 141, ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strany 11 – 12

praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, to jest, jsou-li přítomny důvodné pochybnosti ve vztahu ke skutku či osobě pachatele, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného, kdy ani vysoký stupeň podezření sám o sobě ještě není s to vytvořit zákonný podklad pro odsuzující výrok. Trestní řízení totiž vyžaduje ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který lze od lidského poznání požadovat, alespoň na úrovni obecného pravidla prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost. Odsuzující rozsudek tedy může být vynesen až tehdy, pokud byly odstraněny všechny důvodné pochybnosti o vině obžalovaného, přičemž není-li vina plně prokázána, musí být obžalovaný zproštěn obžaloby, neboť nedokázaná vina má stejný význam jako dokázaná nevina."[49]

K pravidlu *in dubio pro reo* se dále přímo váží další dvě zásady. V prvé řadě to je zásada, že neodstranitelné pochybnosti se musí dotýkat otázek skutkových a nikoli právních, neb v tomto směru vždy platí zásada, že soud zná právo (*iura novit curia*). Dále se také jedná o pravidlo, že meritorní rozhodnutí na základě této zásady vždy náleží do výhradní gesce soudu a policejnímu orgánu, ani státnímu zástupci o ní nepřísluší vynášet jakékoli právně závazné soudy. I přes tuto skutečnost, je však policejní orgán i státní zástupce zásadou in dubio pro reo v průběhu konání přípravného řízení vázán a měl by postupovat v jejím duchu. V případě, že se tato zásada dotýká rozhodnutí policejního orgánu nebo státního zástupce, měl by se tento dle mého názoru v rámci zachování práva na spravedlivý proces k dotčené zásadě v odůvodnění svých rozhodnutí i zevrubně vyjádřit.[50]

Pravidlo, podle něhož musí být obviněnému vina prokázána, stanovuje v souhrnu to, že obviněný není povinován v rámci trestního řízení dokazovat svou nevinu, ale naopak důkazní břímě je na bezvýhradné straně státu (respektive jím pověřených orgánů činných v trestním řízení), který mu musí jeho vinu dokázat. Z tohoto také vyplývá, že v případě nevyjádření se

[49]Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 27. března 2017 pod spisovou značkou II. ÚS 4266/16, vyjma toho také například nález Ústavního soudu České republiky ze dne 6. března 2020 pod spisovou značkou II. ÚS 2929/18, a mnohé další.
[50]K povinnosti řádného odůvodnění rozhodnutí srovnatelně například usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 6. března 1997 pod spisovou značkou III. ÚS 271/96, nebo Visinger, R. Odůvodnění rozhodnutí v trestních věcech. Trestněprávní revue, 2011, č. 12, strana 340.

obviněného, či jeho nepopření nějaké skutečnosti, nelze z tohoto cokoli právně relevantního konstruovat. Toto pravidlo tak reflektuje a do právní praxe zavádí zásadu římského práva, že nikdo není povinen sám sebe obviňovat (*nemo tenetur se ipsum accusare*).[51] Z tohoto pravidla však nikterak nevyplývá jakákoli povinnost obviněného k naprosté pasivitě v rámci trestního řízení. Naopak obviněný má v rámci trestního řízení značná práva sloužícímu k zajištění jeho dostatečné obhajoby. Zejména se jedná o právo navrhovat důkazy, navrhovat svědky a stejně tak má právo klást vyslýchaným svědkům otázky. Namátkou je k těmto právům možno uvést ta nejdůležitější ustanovení a to například § 33 odst. 1 trestního řádu,[52] §165 odst. 1 trestního řádu[53] anebo § 215 trestního řádu.[54]

Ve vztahu k řízení o mladistvém je ve smyslu *lex specialis* zásada presumpce neviny podstatně zesílena a klade na orgány činné v trestním řízení zvýšenou povinnost chránit až do pravomocného rozhodnutí soudu informace o daném provinění mladistvého, jakož i informace umožňující jeho identifikaci a tím jej chránit před ostouzejícími (difamujícími) účinky, které jsou s trestním řízením nerozlučně spojeny.[55]

Ze zásady presumpce neviny existuje toliko jedna výjimka a to sjednání dohody o vině a trestu, tak jak tuto pojímá ustanovení § 175a trestního řádu a k tomuto návazná ustanovení § 314o a následné trestního řádu. Z formálního hlediska je však nutno uvést, že v tomto případě se nemusí jednat o prohlášení viny, ale toliko o prohlášení o tom, že obviněný spáchal skutek, pro který

[51]Tato zásada je také známa jako – nikdo není povinen vydat důkaz proti sobě "nemo tenetur edere instrumenta contra se"

[52]§ 33 odst. 1 trestního řádu – mimo jiné… Obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat. Může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky.

[53]§ 165 odst. 1 trestního řádu – Policejní orgán může připustit účast obviněného na vyšetřovacích úkonech a umožnit mu klást otázky vyslýchaným svědkům. Zejména tak postupuje, jestliže obviněný nemá obhájce a spočívá-li úkon ve výslechu svědka, který má právo odepřít výpověď.

[54]§ 215 trestního řádu – mimo jiné… Státní zástupce, obžalovaný, jeho obhájce a opatrovník, zúčastněná osoba, poškozený a jejich zmocněnci mohou se souhlasem předsedy senátu klást vyslýchaným otázky, a to zpravidla tehdy, když předseda senátu své dotazy skončil a když už nemají otázek členové senátu... Státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce mohou žádat, aby jim bylo umožněno provést důkaz, zejména výslech svědka nebo znalce... Po provedení výslechu nebo jeho části má právo druhá strana klást vyslýchanému otázky...Po provedení všech důkazů zjistí předseda senátu, zda strany nečiní návrhy na doplnění dokazování.

[55]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 197 – 198.

je trestně stíhán. I přes tuto skutečnost, však v tomto případě nabytím právní moci daného rozsudku končí platnost zásady presumpce neviny.[56]

Z hlediska recentní právní úpravy je zásada presumpce neviny právně vymahatelně upravena ustanoveními § 8a trestního řádu až § 8d trestního řádu a ustanoveními § 52 zákona o soud. ve věcech mládeže až § 54 zákona o soud. ve věcech mládeže. Tato ustanovení v souhrnu stanoví orgánům činným v trestním řízení podmínky, za kterých je, respektive není, možno v souvislosti s trestním řízením zveřejňovat informace o podezřelém, obviněném či obžalovaném. V případě že dané informace jsou orgány činnými v trestním řízení poskytnuty třetím stranám, stanovují výše uvedená ustanovení také podmínky, za kterých s těmito informacemi mohou tyto subjekty nakládat a v případě, že tuto svou povinnost poruší, tak je možno je na základě porušení této povinnosti následně sankcionovat.[57]

Ohledně zásady presumpce neviny je také nutno uvést, že tato zásada se velice často dostává do sporu s ústavně zakotveným právem na svobodu projevu ve smyslu článku 17 Listiny. Obecně sice platí, že zásada presumpce neviny nikterak nebrání informování o trestním řízení nebo o okolnostech, které mohou opodstatňovat závěr o tom, že se někdo dopustil trestného činu, avšak z této zásady vyplývají pro autora určité meze, kterým musí takovýto svůj projev podřídit.[58] Toto platí zejména v případě bulvárních masmédií, jež se ve snaze o zveřejnění šokujícího titulku (jehož úkolem však není objektivně informovat, ale pouze zvýšit odbyt svého produktu) označují ještě před pravomocným rozsudkem soudu obviněného či obžalovaného, jako osobu vinnou ze spáchání trestného činu. V tomto směru se nelze než ztotožnit s názorem Ústavního soudu České republiky, který ve svém nálezu ze dne 23. června 2015 pod spisovou značkou II. ÚS 577/13, mimo jiné také uvedl, že *"svoboda projevu nemá vést k tomu, aby byl kdokoliv v očích veřejnosti fakticky shledán vinným*

[56]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strana 142.
[57]§ 61 zákona č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů, v platném znění – Fyzická osoba, právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že poruší zákaz zveřejnění osobních údajů stanovený jiným právním předpisem. V krajním případě lze takové jednání posuzovat jako trestný čin Neoprávněné nakládání s osobními údaji dle ustanovení § 180 trestního zákoníku.
[58]K tomuto srovnatelně nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. června 2015 pod spisovou značkou II. ÚS 577/13

bez možnosti se efektivně bránit proti obviněním vůči své osobě. V demokratickém právním státě se závěr o vině nesmí odvíjet od veřejného mínění, nýbrž musí být procesně adekvátním způsobem prokázán v trestním řízení. Ve své podstatě nejde o nic jiného, než o elementární úctu k osobě čelící takovému podezření a jejím právům. Informování veřejnosti o trestním řízení, jakož i na něj navazující veřejná diskuse, nesmí být vedeny v tom smyslu, že otázka viny je předem rozhodnuta. To neznamená, že předmětem veřejné diskuse nemůže být přímo otázka viny, tedy zda se určitá osoba svým jednáním dopustila nebo nedopustila trestného činu, a že v tomto směru zásadně nelze veřejně zaujmout jakýkoliv názor. Vždy však musí být zřejmé, že žádný takto prezentovaný názor, byť sebevíce odůvodněný a skutkově podložený, ještě s jistotou neznamená, že se tato osoba trestného činu skutečně dopustila, a že s konečnou platností může o vině rozhodnout jen soud. Není přitom nezbytné, aby tyto skutečnosti byly obsaženy v každém projevu výslovně. Postačí, pokud vyplynou z jeho celkového vyznění či kontextu předmětného projevu." Vzhledem k tomu, že tato otázka spadá do roviny občanského práva, kde se takto nařčený člověk může bránit žalobou na ochranu osobnosti, neshledávám za nutné se k tomuto jakkoli více vyjadřovat.

Problematika zásady presumpce neviny je velice obšírná a její případná zevrubná analýza by značně přesahovala možnosti této práce. S ohledem na, že stejně obsáhlá je i judikatura k této problematice se vázající, omezím se toliko na několik nálezů, jež by mohly být přínosné pro praktickou činnost policejního orgán v rámci konání přípravného řízení.

Vzhledem k tomu, že otázkou správné právní kvalifikace protiprávního jednání se policejní orgán musí v rámci přípravného řízení vždy zaobírat, a stejně tak se v rámci konání přípravného řízení musí zaobírat i dostatečným zjištěním skutkového stavu věci, shledávám za nutné v tomto směru upozornit kupříkladu na usnesení Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. ledna 1968 pod spisovou značkou 2 Tz 22/67. V tomto usnesení bylo rozhodováno o skutku ze dne 8. února 1966, kdy mělo dojít

k tomu, že obžalovaná ve večerních hodinách při pracovní směně v oddělení plnírny národního podniku Průmysl mléčné výživy ve Strakonicích po vyprovokování sporu se zaměstnankyněmi v rozčílení a v úmyslu některé z nich ublížit na zdraví hodila po těchto přes dílnu dřevěnou holí, která svým ostrým hrotem zasáhla poškozenou do oka, v důsledku čehož jí bylo pravé oko vyjmuto a poškozená byla následně neschopna práce do 6. června 1966. Soud prvého stupně v pozdějších hlavním líčení uznal obžalovanou vinnou z trestného činu ublížení na zdraví dle ustanovení § 221 odst. 1, odst. 3 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, proti čemuž podal předseda Nejvyššího soudu stížnost pro porušení zákona. V následném řízení o dané stížnosti před Nejvyšším soudem, bylo v souhrnu konstatováno, že obžalobě se v průběhu důkazního řízení nepodařilo prokázat, že by obviněná jednala při svém skutku úmyslně. V tomto ohledu bylo zejména poukazováno na výpověď obviněné učiněné v rámci přípravného řízení, kterou tato následně zopakovala v téměř shodné podobě i v řízení před soudem, a v nichž v souhrnu uvedla, že rozhodně neměla v úmyslu některou ze svých kolegyň poranit a chtěla je jen postrašit. Nejvyšší soud v daném usnesení vytkl soudu, respektive spíše policejnímu orgánu, neprovedení vyšetřovacího pokusu na místě činu, nezajištění vyjádření znalce ke způsobenému poranění oka poškozené, nezjištění intenzity vrhu hole a nezjištění zda a jaké poranění by mohla hůl způsobit, kdyby narazila na poškozenou v době, když tato byla od obviněné obličejem odvrácená. Nejvyšší soud následně dané rozhodnutí nižšího soudu zrušil a věc nařídil opětovně rozhodnout, přičemž mimo jiné také konstatoval, že *"k naplnění subjektivní stránky trestného činu ublížení na zdraví nestačí, že pachatel jednal úmyslně, nýbrž musí být prokázáno, že jeho úmysl směřoval ke způsobení následku uvedeného v tomto ustanovení, to jest, tedy ke způsobení ublížení na zdraví.“*

V otázce dokazování a zvažování jednotlivých výpovědí, je poté možno poukázat mimo jiné také na nález Ústavního soud České republiky ze dne 22. června 2016 pod spisovou značkou I. ÚS 520/16. Tento nález lze z pohledu policejní praxe považovat za mimořádně pozoruhodný, neboť se přímo dotýká velice častého jednání protiprávně konajících osob, jež své vlastní jednání hájí

údajným nezákonným postupem policie, potažmo jiných osob. Ve stručnosti lze k uvedené kauze uvést to, že proti obžalovanému byla vznesena obžaloba ze spáchání zločinu křivého obvinění, kterého se tento měl dopustit svým lživým trestním oznámením, které podal dne 6. listopadu 2013 a doplnil dne 21. listopadu 2013, a to v reakci na incident, při němž byl dne 5. listopadu 2013 v noci nejprve dvěma revizory přistižen při jízdě prostředkem pražské hromadné dopravy bez platného jízdního dokladu, revizorům neprokázal svou totožnost, byla přivolána hlídka Policie České republiky a při následném ústním řešení situace venku se stěžovatel dal na útěk, přítomní tři policisté a jeden z revizorů jej začali pronásledovat a pak jej dopadli v křoví, v němž se schovával, načež jej policisté odvezli na služebnu. Obžaloba stěžovatele vinila z toho, že ve svém trestním oznámení lživě uvedl to, že jej při incidentu revizoři fyzicky napadli, prohledávali mu kapsy, vymazali mu soukromé fotografie a videa i nahrávku incidentu z mobilních telefonů, odcizili mu diktafon a finanční hotovost ve výši 10.000,- Kč a že přítomní policisté tomuto nečinně přihlíželi a že při incidentu stěžovatel utrpěl lehké zranění a došlo k poškození jeho batohu na notebook. Soud prvého stupně později vydal v dané trestní věci rozsudek, kterým uznal obviněného vinným ze zločinu křivého obvinění dle ustanovení § 345 odst. 2, odst. 3 písm. c), písm. e) trestního zákoníku a odsoudil jej k trestu odnětí svobody v trvání tří let. Odvoláním u soudu druhého stupně bylo při nezměněném výroku o vině dosaženo toliko zmírnění trestu odnětí svobody, přičemž dovolání bylo Nejvyšším soudem zamítnuto, jako zjevně neopodstatněné. Proti tomuto obžalovaný brojil u Ústavního soudu, který následně v souhrnu konstatoval, že obviněný byl rozsudek soudu prvého stupně odsouzen za jednání, které jednak nebylo trestným činem (obžalovaný tvrdil, že postrádá obálku s penězi, kdy však explicitně neuvedl, že by mu jí policisté či revizoři odcizili) a jednak ani soud nerespektoval zásadu in dubio pro reo, neboť obžalovaný byl shledán vinným toliko na základě svědeckých výpovědí, jejichž věrohodnost nebyla zkoumána, a to i přestože se jednalo o svědky objektivně nikoli nezaujaté na výsledku řízení. Ústavní soud poté v dané věci rozhodl, tak že předchozí rozhodnutí zrušil, přičemž v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl *"v situaci tvrzení proti tvrzení jsou obecné*

soudy povinny důkladně posuzovat věrohodnost jednotlivých proti sobě stojících výpovědí a postupovat obzvláště pečlivě a obezřetně při hodnocení těchto výpovědí a vyvozování skutkových závěrů, a to za přísného respektování principu presumpce neviny. Mimo jiné v takové situaci obecné soudy rozhodně nemohou opomenout, je-li u svědka či svědků, jejichž výpověď stojí proti výpovědi obviněného, objektivně přítomna pochybnost o jejich nezainteresovanosti na výsledku řízení. Uvedená povinnost obecných soudů je pak ještě zvýrazněna v případech, kdy taková svědecká výpověď či svědecké výpovědi, stojící proti výpovědi obviněného, představují jediný přímý důkaz, z nějž má být prokázána vina obviněného. S ohledem na princip presumpce neviny i právo na spravedlivý proces pak rozhodně nelze akceptovat shledání viny obviněného za situace, kdy jediným přímým důkazem proti němu je výpověď svědka, u nějž a priori nelze vyloučit jakýkoli zájem na výsledku řízení, přičemž tato svědecká výpověď je posouzena jako věrohodná toliko s odůvodněním, že byla podána pod hrozbou sankce v případě křivé výpovědi.“

Závěrem bych rád již jen ve stručnosti poukázal na další velice pozoruhodný a pro praktickou činnost užitečný judikát, který se dotýká dokazování a zásady *in dubio pro reo* a to nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. listopadu 2009 pod spisovou značkou III. ÚS 2042/08, kde bylo mimo jiné také uvedeno, že *“lze-li v trestní věci dospět na základě provedeného dokazování k několika co do pravděpodobnosti rovnocenným skutkovým verzím, má soud povinnost přiklonit se k té z nich, jež je pro obviněného nejpříznivější, to znamená povede k jeho zproštění obžaloby z důvodů dle § 226 písm. a), c) trestního řádu. Nedodržením této povinnosti porušuje soud princip rozhodování in dubio pro reo, a tím i zásadu presumpce neviny dle článku 40 odst. 2 Listiny. Presumpce neviny vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese v trestním řízení konkrétní důkazní břemeno, přičemž je to nakonec obecný soud, na němž spočívá odpovědnost za náležité objasnění věci.“*

V rámci plánované rekodifikace trestního řádu by měla být zásada presumpce neviny obsažena v úvodních obecných zásadách (dle předestřeného v ustanovení § 2 plánované rekodifikace trestního řádu) a měla by být

definována, tak že *"každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena. Ten, proti němuž se řízení vede, není povinen dokazovat svoji nevinu. Jsou-li po provedení všech důkazních prostředků a zhodnocení všech důkazů pochybnosti o jakékoli důležité skutečnosti z hlediska viny, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného."* Z předestřeného plánovaného znění dané zásady tudíž vyplývá, že odborná komise shledala za vhodné navrhnout zákonodárci, aby do znění konceptu zákona zahrnul již platné a aplikované pravidlo o tom, že pochybnost prospívá obviněnému a také pravidlo o tom, že vina musí být obviněnému prokázána, pročež nelze očekávat žádné podstatné změny oproti současné procesně právní úpravě.

2.3. Zásada procesní legality

Zásada procesní legality[59] je základní zásadou trestního řízení, která je specifickou formou zásady oficiality dopadající výhradně na státního zástupce. V souhrnu tato zásada ukládá státnímu zástupci povinnost dbát na to, aby byl řádně a včas stíhán každý pachatel trestného činu, přičemž k tomuto musí být v souladu se zásadou stíhání jen ze zákonných důvodů užito vždy jen a pouze zákonných prostředků. V praxi se tak prostřednictvím této zásady převádí do trestního práva procesního obecná povinnost státního zástupce konat na úseku trestního práva, tak jak je tato zakotvena v ustanovení § 4 odst. 1 zákona o státním zastupitelství.[60]

Recentní právo ukotvuje zásadu procesní legality v trestním právu procesním v ustanovení § 2 odst. 3 trestního řádu, dle kterého platí, že *"státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud*

[59]V některé literatuře označovaná jen jako zásada legality – ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strana 12, DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 10.

[60]§ 4 odst. 1 zákon o státním zastupitelství – Státní zastupitelství v rozsahu, za podmínek a způsobem stanoveným zákonem je orgánem veřejné žaloby v trestním řízení a plní další úkoly vyplývající z trestního řádu, nestanoví-li jinak nařízení o zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce; vykonává dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení, zabezpečovací detence, ochranná nebo ústavní výchova, a v jiných místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda; působí v jiném než trestním řízení a vykonává další úkoly, stanoví-li tak zvláštní zákon.

zákon, přímo použitelný předpis Evropské unie nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak."

Zásadu procesní legality lze ve stručnosti chápat jako úkol státního zástupce udržet jím danou trestní pravomocí ve společnosti právní smír, čehož by tento měl dosáhnout plněním dvou základních složek dané zásady. Jednak tedy plněním povinností trestní stíhání zahájit (složka iniciační) a jednak také povinností podat obžalobu u trestního soudu (složka akuzační). Tato koncepce vychází z teorie absolutního trestání, kterou se rozumí to, že stát je chápán jako obhájce spravedlnosti a vzoru mravních idejí a jím uložený trest je nutností a spravedlivou odplatou za zločin. Jedná se o typický projev kontinentálního trestního práva procesního, jež je ve smyslu přísně vzatého a vesměs dogmatického výkladu práva (princip *stricto sensu*) součástí inkvizičního řízení. Oproti zásadě procesní legality stojí zásada oportunity, která vychází z teorie relativního trestání a připouští trest pouze v případech, kdy má sloužit k ochraně společnosti, ale odmítá jej jako odplatu za spáchaný skutek. Zásada oportunity je typickou zásadou v rámci anglosaského trestního práva procesního, v jehož rámci není míra správního uvážení (diskreční pravomoci) téměř vymezena, zatímco v systému založeném na principu procesní legality je toto omezeno toliko na zákonem stanovené výjimky.[61]

Ze zásady procesní legality existují tři skupiny výjimek. Jedná se o případy, které státní zástupce stíhat nesmí, dále o případy, v nichž může uplatnit zásadu oportunity a v souladu diskreční pravomocí učinit odklon a nekonat trestní stíhání a nakonec případy, ve kterých je dočasně odloženo trestní stíhání.

Státní zástupce nemůže trestně stíhat v případě, že se jedná o osobu požívající výsad a imunit podle zákona nebo mezinárodního práva, tak jak toto ustanovuje § 10 trestního řádu; v případě, že je trestní stíhání nepřípustné například pro nedostatek věku, pro promlčení nebo z dalších taxativně uvedených důvodů v ustanovení § 11 trestního řádu a nakonec také

[61]SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. a VANDUCHOVÁ, M., Systém českého trestního práva. Praha: Novatrix, 2009. strany 38-40, https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/k-otazce-zasady-procesni-legality-oportunity-v-trestnim-rizeni

v případě, že tomuto brání přímo použitelný předpis Evropské unie nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.

Státní zástupce nemusí trestně stíhat podezřelého v případě, že je trestní stíhání z důvodů uvedených v ustanovení § 172 odst. 2 písm. a), písm. b) trestního řádu,[62] neúčelné a v takovém případě danou trestní věc v souladu s ustanovením § 159a odst. 3 trestního řádu odloží. Státní zástupce také může namísto zahájení trestního stíhání uplatnit procesní korektivum trestního bezpráví, tak jak je toto vymezeno v ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu.[63] Státní zástupce může dále také v případě splnění zákonných podmínek přistoupit k odklonu a to formou sjednáním dohody o vině a trestu (§ 175a trestního řádu), podmíněným zastavením trestního stíhání (§ 307 trestního řádu), narovnáním (§ 307 trestního řádu), nebo ve zkráceném přípravném řízení podmíněném odložení návrhu na potrestání (§ 179 trestního řádu) popřípadě v řízení ve věcech mládeže odstoupením od trestního stíhání (§ 70 zákona o soud. ve věcech mládeže a § 71 zákona o soud. ve věcech mládeže).

Státní zástupce se také může z taxativně vyjmenovaných důvodů rozhodnout dočasně odložit trestního stíhání. Vzhledem k tomu, že odložení zahájení trestního stíhání není časově nikterak omezeno, jedná se o razantní zásah do principu procesní legality. Trestní řád zná v tomto směru toliko tři druhy odložení trestního stíhání. V prvé řadě se jedná o ustanovení § 159b odst. 1 trestního řádu,[64] dle něhož se postupuje, pakliže je potřeba

[62]§ 172 odst. 2 písm. a), písm. b) trestního řádu – Státní zástupce může zastavit trestní stíhání, je-li trest, k němuž může trestní stíhání vést, zcela bez významu vedle trestu, který pro jiný čin byl obviněnému již uložen nebo který ho podle očekávání postihne, nebo bylo-li o skutku obviněného již rozhodnuto jiným orgánem, kázeňsky, kárně anebo cizozemským soudem nebo úřadem anebo mezinárodním trestním soudem, mezinárodním trestním tribunálem, popřípadě obdobným mezinárodním soudním orgánem s působností v trestních věcech, i když nesplňují některou z podmínek uvedených v § 145 odst. 1 písm. a) zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, a toto rozhodnutí lze považovat za postačující.

[63]§ 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu – Jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.

[64]§ 159b odst. 1 trestního řádu – Jestliže to je třeba k objasnění trestné činnosti spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny, nebo jiného úmyslného trestného činu, anebo zjištění jejich pachatelů, může policejní orgán se souhlasem státního zástupce dočasně odložit zahájení trestního stíhání na nezbytnou dobu, nejdéle však o dva měsíce.

odložit trestní stíhání z důvodů odhalení skryté trestné činnosti a jejich pachatelů. Dále se jedná o ustanovení § 159b odst. 3 trestního řádu,[65] které upravuje odložení trestního stíhání z důvodů trvání například dočasného politického mandátu poskytujícího trestně právní ochranu. A nakonec se jedná o ustanovení § 159c odst. 1 trestního řádu,[66] které upravuje odložení trestního stíhání z důvodů dobrovolného oznámení vlastního korupčního jednání.

Vzhledem k tomu, že zásada procesní legality se dotýká toliko státního zástupce a stricto sensu nemá na policejní orgán vyjma ustanovení dotýkajících se dočasného odložení trestního stíhání žádný přímý vliv, neshledávám za nutné se k této jakkoli obšírněji vyjadřovat.

V rámci plánované rekodifikace trestního řádu by měla být zásada procesní legality nadepsána jako povinnost stíhat všechny trestné činy a měla by být uvedena v dosud přesně neoznačeném ustanovení v rámci oddílu o přípravném řízení. Tato zásada by měla být definována, tak že *"státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud trestněprocesní zákon, přímo použitelný předpis Evropské unie nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak."* Z předestřeného plánovaného znění dané zásady tak zcela zjevně vyplývá, že v meritu věci by nemělo oproti současné procesně právní úpravě dojít k jakýmkoli podstatným změnám. Navíc je také nutno uvést, že uvedené plánované znění dané zásady

[65] § 159b odst. 3 trestního řádu – policejní orgán dočasně odloží zahájení trestního stíhání osoby též v případě, kdy je tato osoba dočasně vyňata z pravomoci orgánů činných v trestním řízení (§ 10) nebo je-li její trestní stíhání pro nedostatek souhlasu oprávněného orgánu dočasně nepřípustné.

[66] § 159c odst. 1 trestního řádu – Policejní orgán rozhodne o dočasném odložení trestního stíhání podezřelého z trestného činu pletich v insolvenčním řízení podle § 226 odst. 2, 4 nebo 5 trestního zákoníku, porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 1 písm. e), odst. 3 nebo 4 trestního zákoníku, pletich při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži podle § 257 odst. 1 písm. b), odst. 2 nebo 3 trestního zákoníku, pletich při veřejné dražbě podle § 258 odst. 1 písm. b), odst. 2 nebo 3 trestního zákoníku, podplacení podle § 332 trestního zákoníku, nepřímého úplatkářství podle § 333 odst. 2 trestního zákoníku nebo maření spravedlnosti podle § 347a odst. 2 trestního zákoníku, pokud podezřelý poskytl nebo slíbil úplatek, majetkový nebo jiný prospěch jen proto, že byl o to požádán, učinil o tom dobrovolně a bez zbytečného odkladu oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, oznámí policejnímu orgánu skutečnosti, které jsou mu známy o trestné činnosti toho, kdo o tento úplatek, majetkový nebo jiný prospěch požádal, a zaváže se podat v přípravném řízení i v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o těchto skutečnostech.

se jeví v rozporu s dříve veřejně avizovanou snahou dané komise o posílení zásady oportunity státního zástupce.[67]

2.4. Zásada oficiality

Zásada oficiality je základní zásadou trestního práva procesního, kterou je do tohoto práva aplikována obecná povinnost státu chránit demokratický právní řád a hmotné i nehmotné statky jeho občanů, tak jak jej k tomu zavazují konkrétní ustanovení Listiny a dále poté také obecná povinnost orgánů činných v trestním řízení plnit si své zákonem uložené povinnosti a realizovat tak jim svěřené právo trestat (*ius puniendi*).

Zásada oficiality je v současném trestním právu procesním zakotvena v ustanovení § 2 odst. 4 věty prvé trestního řádu, dle kterého platí, že *"jestliže tento zákon (trestní řád) nestanoví něco jiného, postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti."*

Ze zásady oficiality vyplývá všem orgánům činným v trestním řízení úřední povinnost (*ex officio*) konat z vlastní iniciativy, v každé fázi trestního řízení a v každé projednávané trestní věci veškerá zákonná opatření směřující k řádnému naplnění účelu trestního řízení. Tento úkol je dán zcela zvláštní povahou trestního práva, v jehož rámci se neuplatňují jen individuální zájmy dotčených osob, ale je zejména kladen důraz na celkovou ochranu veřejného zájmu společnosti před protiprávním jednáním. Stručně řečeno je tedy možno uvést, že veřejný zájem na trestním postihu pachatele je zpravidla nadřazen zájmům jedince, čímž je mimo jiné také do trestního práva procesního aplikován obecný princip rovnosti osob před zákonem. Z uvedeného zároveň také vyplývá ta skutečnost, že vyjma důvodů taxativně uvedených v trestním řádu, konají orgány činné v trestním řízení veškerá patřičná opatření zcela bez ohledu na souhlas či nesouhlas zainteresovaných stran trestního řízení.[68]

---

[67]Základní zásady trestního řízení ve světle rekodifikace trestního řádu, článek doc. JUDr. Bc. Tomáše Gřivny, Ph.D. https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/zakladni-zasady-trestniho-rizeni-ve-svetle-rekodifikace-trestniho-radu

[68]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strana 143, ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strana 13.

Výše popsanou obecně platnou zásadu oficiality pro policejní orgán zdůrazňuje, rozvádí a konkretizuje zákon ustanovením § 158 odst. 1 věty prvé trestního řádu a § 164 odst. 1 věty prvé trestního řádu.

Podle ustanovením § 158 odst. 1 věty prvé trestního řádu platí, že *"policejní orgán je povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele; je povinen činit též nezbytná opatření k předcházení trestné činnosti."* Zde je nutno uvést, že toto ustanovení netvoří procesní rámec ani neposkytuje jakékoli nástroje pro objasňování trestné činnosti, ale jen poněkud rozvádí a konkretizuje výše uvedenou obecnou povinnost policejního orgánu konat na úseku trestního práva. Přestože se de facto i de iure nejedná o jakékoli procesně právní ustanovení je toto ustanovení v policejní praxi poměrně široce používané a rozumí se tím opatření konaná před zahájením přípravného řízení, to jest tedy před postupem dle ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu. V případě, že policejní orgán obdrží jakékoli podání, u něhož nelze potvrdit ani vyloučit možné podezření z možného protiprávního jednání, započne sám konat opatření ke zjištění skutkového a právního stavu v předmětné věci. V rámci této před-procesní fázi policejní orgán však nepostupuje dle intencí trestního řádu, ale koná patřičná opatření výhradně podle zákona o policii (v případě jiných policejních orgánů dle jejich vlastních právních předpisů – například zákon č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů, v platném znění), přičemž také ani nepodléhá jakémukoli dozoru státního zástupce. Státní zástupce do tohoto před-procesního stádia však může vstoupit tím, že si dle ustanovení § 157 odst. 2 písm. a) trestního řádu vyžádá od policejního orgánu spisy a to za účelem prověření skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Zde je nutno zdůraznit, že takovéto šetření nesmí za žádných okolností nahrazovat přípravné řízení, ale má za úkol toliko objasnit případné nejasnosti učiněného podání

či shromáždit nezbytné základní informace a na základě toho následně rozhodnout, zda jsou či nejsou důvody k zahájení řádného přípravného řízení.[69]

Dále je zásada oficiality pro policejní orgán upravena v ustanovení § 164 odst. 1 věty prvé trestního řádu, dle které platí, že *"policejní orgán postupuje při vyšetřování z vlastní iniciativy tak, aby byly co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledány důkazy k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu, včetně osoby pachatele a následku trestného činu."* Toto ustanovení se tak vyjma zásady oficiality odkazuje i na zásadu vyhledávací a zásadu rychlosti řízení, přičemž ukládá policejnímu orgánu zajistit veškeré relevantní důkazy, tak jak tyto pojímá ustanovení § 89 odst. 1 trestního řádu.[70]

Státnímu zástupci trestní řád zásadu oficiality nikterak nekonkretizuje, ale lze dovodit, že se v tomto směru odkazuje jednak na zásadu procesní legality a jednak také na ustanovení § 2 odst. 2 zákona o státním zastupitelství, dle něhož platí, že *"státní zastupitelství při výkonu své působnosti dbá, aby každý jeho postup byl v souladu se zákonem, rychlý, odborný a účinný; svoji působnost vykonává nestranně, respektuje a chrání přitom lidskou důstojnost, rovnost všech před zákonem a dbá na ochranu základních lidských práv a svobod."* Toto ustanovení se tak odkazuje nejen na zásadu oficiality, ale i na zásadu rychlosti řízení, zásadu stíhání jen ze zákonných důvodů a zásadu zdrženlivosti.[71]

Soudu obecnou zásadu oficiality rozvádí a konkretizuje trestní řád v ustanovení § 181 odst. 2 trestního řádu, dle něhož platí, že *"po podání*

[69]DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 1159.
[70]§ 89 odst. 1 trestního řádu – V trestním stíhání je v nezbytném rozsahu třeba dokazovat zejména, zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin; zda tento skutek spáchal obviněný, případně z jakých pohnutek; podstatné okolnosti mající vliv na posouzení povahy a závažnosti činu; podstatné okolnosti k posouzení osobních, rodinných, majetkových a jiných poměrů obviněného; podstatné okolnosti umožňující stanovení následku, výše škody způsobené trestným činem a bezdůvodného obohacení a okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání.
[71]ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strana 13.

obžaloby soud, nevyčkávaje dalších návrhů, postupuje tak, aby řízení bez průtahů směřovalo k rozhodnutí věci, včetně výkonu rozhodnutí."[72]

Trestní řád zná celkem tři druhy výjimek ze zásady oficiality. V prvé řadě se jedná o případy, v nichž je aplikována zásada obžalovací, dle které v souhrnu platí to, že soud se může konkrétní trestní věcí zaobírat až poté, co státní zástupce podá v této kauze soudu obžalobu či návrh na potrestání a dále také, že podnětem k opravnému řízení je pouze podání opraveného prostředku. Další skupinou výjimek ze zásady oficiality jsou případy, v nichž mohou orgány činné v trestním řízení konat jen na základě návrhu, žádosti nebo jiného podnětu oprávněné osoby. S ohledem na to, že trestní řád zná relativně větší počet takovýchto výjimek, uvedu jen namátkou například to, že podle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu v souhrnu platí to, že o nároku poškozeného na náhradu škody může soud rozhodnout jen v tom případě, když mu poškozený zavčas podá řádně odůvodněný a doložený návrh. Poslední skupinou výjimek jsou případy, ve kterých trestní řád stanovuje, že je možno rozhodnout na návrh či žádost oprávněné osoby, nebo i bez něj. Jedná se o například o řízení o podmínečném propuštění odsouzeného dle ustanovení § 331 odst. 1 trestního řádu, nebo o upuštění od výkonu ochranného léčení dle ustanovení § 352 trestního řádu a další. V těchto případech je možno konat v souladu se zásadou oficiality, avšak v praxi se zpravidla koná jen na základě návrhu či žádosti oprávněného.[73]

Z platné judikatury k zásadě oficiality, která se vztahuje k činnosti policejního orgánu v průběhu přípravného řízení, je zapotřebí zejména vyzdvihnout nález Ústavního soudu České republiky ze dne 5. března 2010 pod spisovou značkou III. ÚS 1624/09, kterým bylo mimo jiné také konstatováno, že *"důkazní situace, při níž v trestním řízení existuje pouze jediný usvědčující důkaz, je z poznávacího hlediska nesnadná a obsahuje v sobě riziko možných chyb a omylů. V takových případech musí být věnována mimořádná pozornost důkladnému prověření tohoto jediného přímého usvědčujícího důkazu*

[72]ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strana 13.
[73]ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strana 14.

a takový důkaz musí být mimořádně pečlivě hodnocen. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyvinout všemožné úsilí, aby tento jediný usvědčující důkaz byl pokud možno doplněn jinými, byť třeba nepřímými důkazy. Taková povinnost pro ně vyplývá ze zásady oficiality a ze zásady vyhledávací, podle níž orgány činné v trestním řízení jsou povinny samy provádět další potřebné a dostupné úkony tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti."

V rámci plánované rekodifikace trestního řádu by měla být zásada oficiality obsažena v úvodních obecných zásadách (dle předestřeného v ustanovení § 6 plánované rekodifikace trestního řádu) a měla by být definována, tak že *"jestliže trestněprocesní zákon nestanoví něco jiného, postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti."* Z předestřeného plánovaného znění dané zásady tak zcela zjevně vyplývá, že oproti současné procesně právní úpravě by nemělo dojít k žádným podstatným změnám.

2.5. Zásada rychlosti řízení

Zásada rychlosti řízení je základní zásadou trestního práva procesního, kterou je do tohoto práva přímo aplikováno garantované právo na projednání jeho věci bez zbytečných průtahů, tak jak toto stanoví článek 38 odst. 2 Listiny [74] a článek 6 odst. 1 Evropské úmluvy.[75]

V současné době je zásada rychlosti řízení zakotvena v trestním právu procesním v ustanovení § 2 odst. 4 věty druhé trestního řádu, dle kterého pro orgány činné v trestním řízení platí, že *"trestní věci musí projednávat urychleně bez zbytečných průtahů; s největším urychlením projednávají zejména vazební věci a věci, ve kterých byl zajištěn majetek, je-li to zapotřebí vzhledem k hodnotě a povaze zajištěného majetku."*

[74]Článek 38 odst. 2 Listiny – Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům.
[75]Článek 6 odst. 1 Evropské úmluvy – Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

V případě trestního řízení konaném proti mladistvému, či dítěti mladšímu patnácti let, je tato obecně platná zásada konformně upravena shodně nazvanou zásadou, jež je *lex specialis* vymezena v ustanovení § 3 odst. 6 zákona o soud. ve věcech mládeže a to tak, že *"každé dítě mladší patnácti let nebo mladistvý, nestanoví-li tento zákon jinak, má právo na to, aby jeho čin byl projednán bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě soudem pro mládež."*

Zásada rychlosti řízení je všeobecně platná zásada trestního práva procesního, která dopadá na všechny orgány činné v trestním řízení, ve všech fázích trestního řízení a to včetně vykonávacího řízení. Účelem této zásady je garantovat dotčeným osobám právo na spravedlivý proces, kterýžto v tomto ohledu spočívá v právu na přiměřenou lhůtu k projednání jejich trestní věci. V tomto směru a v souladu se zásadou presumpce neviny tedy tato zásada reflektuje nutnost minimalizovat dobu, po nichž jsou osoby, proti kterým se trestní řízení vede nuceny žít v nejistotě vlastního osudu. Dalším účelem této zásady je také nutnost maximalizovat účinnost trestního řízení, usnadnit následné dokazování, udržet autoritu právního řádu, jakož i samotných orgánů činných v trestním řízení a v konečném důsledku tímto i posílit výchovně preventivní úlohu trestního práva.[76]

Přestože není zásada rychlosti řízení v rámci trestního práva procesního aplikována žádným konkrétním a přímým ustanovením trestního řádu, mnoha jeho ustanoveními se prolíná a koriguje tak činnost orgánů činných v trestním řízení. Tato ustanovení bývají však povětšinou obecného charakteru, časově neurčitá a mají v převážné většině toliko pořádkovou formu. Jedná se o zcela logický závěr zákonodárce, neboť není v mezích žádného zákona postihnout veškeré aspekty každého trestního řízení, jakož i komplikace, které se k tomuto mohu následně vázat. Zákon sám sice v některých případech stanovuje horní hranice lhůt přípustných ke konání dílčích úkonů trestního řízení, avšak v obecné rovině celkovou délku trestního řízení nikterak konkrétně neřeší a ani neklade

[76]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 144 – 145, ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strana 14 – 15, DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 11, Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. června 2010 pod spisovou značkou I. ÚS 2859/09.

v souvislosti s průtahy řízení jakoukoli povinnost zastavit trestní řízení, či jiný procesně právní důsledek.[77]

Obecná povinnost konat v rámci přípravného řízení včasně, rychle, potažmo v zákonem taxativně stanovených lhůtách a naplňovat tak zdárně záměr předmětné zásady trestního práva procesního ukládají policejnímu orgánu a v některých případech i státnímu zástupci zejména ustanovení § 157 odst. 1 trestního řádu,[78] § 164 odst. 1 věty prvé trestního řádu[79] a § 179a odst. 1 písm. b) trestního řádu.[80]

V rámci přípravného řízení mohou dotčené osoby činnost orgánů činných v trestním řízení kontrolovat za užití ustanovení § 157a trestního řádu, dle něhož v souhrnu platní, že poškozený a ten, proti němuž je řízení vedeno mají v přípravném řízení právo podat žádost o přezkum postupu a tímto se domáhat odstranění průtahů či závad v postupu policejního orgánu či státního zástupce. V případě, že dotčená osoba požaduje odstranění průtahů či závad v postupu policejního orgánu, předloží se tato žádost oprávněného dozorovému státnímu zástupci. V případě, že dotčená osoba danou žádost směřuje vůči činnosti dozorového státního zástupce, překládá se tato žádost výše postavenému státnímu zástupci. Oslovený státní zástupce je povinen danou žádost neprodleně vyřídit.

V řízení před soudem je daná zásada aplikována patřičnými ustanoveními § 196 trestního řádu, dle kterých v souhrnu platí, že předseda senátu při doručení obžaloby vyzve obžalovaného, aby se v soudem stanovené lhůtě vyjádřil ke skutečnostem uvedeným v obžalobě a také, aby ostatní osoby, kterým je obžaloba doručována včas sdělili a uvedli návrhy na

[77]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 153 – 154.
[78]§ 157 odst. 1 trestního řádu – Státní zástupce a policejní orgán jsou povinni organizovat svou činnost tak, aby účinně přispívali k včasnosti a důvodnosti trestního stíhání.
[79]§ 164 odst. 1 věty prvé trestního řádu – Policejní orgán postupuje při vyšetřování z vlastní iniciativy tak, aby byly co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledány důkazy k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu, včetně osoby pachatele a následku trestného činu.
[80]§ 179a odst. 1 písm. b) trestního řádu – Zkrácené přípravné řízení se koná o trestných činech, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu a na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, jestliže v průběhu prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání byly zjištěny skutečnosti, jinak odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné ve lhůtě uvedené v § 179b odst. 4 trestního řádu (do dvou týdnů) postavit před soud.

důkazy, jakož i okolnosti, které mají být těmito důkazy objasněny. Dále také v rámci řízení před soudem přispívají k dodržování dané zásady taxativně uvedené lhůty, kterými je soud vázán při nařízení hlavního líčení v dané trestní věci. Tyto lhůty jsou uvedeny v ustanovení § 181 odst. 3 věty prvé trestného řádu, dle kterého mimo jiné platí, že *"předseda senátu je povinen v řízení před okresním soudem ve lhůtě tří týdnů a před krajským soudem jako soudem prvního stupně ve lhůtě tří měsíců od podání obžaloby nařídit ve věci hlavní líčení, předběžné projednání obžaloby nebo učinit jiný úkon směřující k rozhodnutí věci."* Obecnou povinnost nezatěžovat hlavní líčení zbytečnými výklady a tím bezdůvodně neprodlužovat trestní řízení stanovuje předsedovi senátu ustanovení § 203 odst. 2 trestního řádu.[81] Závěrem je nutno také uvést, že k rychlosti trestního řízení před soudem má přispět také to, že v případě odročení hlavního líčení má předseda senátu dle ustanovení § 219 odst. 2 trestního řádu za povinnost zjistit *"zda strany nenavrhují další důkazy, které by bylo třeba k příštímu líčení opatřit."*

Povinnost orgánů činných v trestním řízení vyřizovat přednostně a s největším možným urychlením vazební věci je poté dána jednak zásadou přiměřenosti (tak aby omezení osobní svobody trvalo toliko po nezbytně nutnou dobu) a jednak také maximální možnou dobou trvání vazby (tak aby nedošlo k propuštění obviněného z vazby a jeho případnému útěku, ukrytí, opakovaní či dokonání trestné činnosti, popřípadě k ovlivňování svědků). V tomto ohledu tedy zákon koriguje orgány činné v trestním řízení zejména ustanoveními § 72a odst. 1 trestního řádu,[82] popřípadě u mladistvých obviněných ustanovením § 47 odst. 1 zákona o soud. ve věcech mládeže.[83]

---

[81]§ 203 odst. 2 trestního řádu – (předseda senátu) je povinen dbát, aby byla zachována důstojnost a vážnost soudního jednání, aby hlavní líčení nebylo zdržováno výklady, které nemají vztah k projednávané věci, a aby bylo zaměřeno co nejúčinněji k objasnění věci.

[82]§ 72a odst. 1 trestního řádu – Vazba může trvat v přípravném řízení a v řízení před soudem jen nezbytně nutnou dobu. Celková doba trvání vazby v trestním řízení nesmí přesáhnout jeden rok, je-li vedeno trestní stíhání pro přečin, dva roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zločin, tři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin, čtyři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin, za který lze podle trestního zákona uložit výjimečný trest.

[83]§ 47 odst. 1 zákona o soud. ve věcech mládeže – Vazba v řízení ve věcech mladistvých nesmí trvat déle než dva měsíce, a jde-li o zvlášť závažné provinění nesmí trvat déle než šest měsíců. Po uplynutí této doby může být vazba výjimečně prodloužena až o další dva měsíce a v řízení o zvlášť závažném provinění až o dalších šest měsíců, pokud nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této lhůtě skončit a propuštěním mladistvého na

Požadavek na urychlené vyřízení věci je dán i v případech, ve kterých byl zajištěn majetek. Tímto je reflektováno jednak právo garantované článkem 11 Listiny a jednak také zásada přiměřenosti, tak aby na zbytečně dlouhou dobu nedocházelo k omezování práva disponovat svým majetkem. Zde však již zákonodárce (na rozdíl od institutu omezení osobní svobody) podmiňuje aplikaci dané zásady povahou a hodnotou zajištěného majetku.

Rychlost trestního řízení je dále také upravována lhůtami pro podání řádných opravných prostředků, tak jak tyto upravuje například ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu,[84] nebo ustanovení § 248 odst. 1 trestního řádu.[85]

V policejní praxi se velice často stává, že se přípravné řízení následkem mnohých překážek neúměrně prodlužuje. K tomuto povětšinou přispívá jednak relativně nízký počet pracovníků na úseku trestní agendy, kteří navíc v převážné většině musí navíc k práci na svém úseku trestního řízení vykonávat i jinou činnost spojenou s plněním úkolů Policie České republiky a jednak také neúměrná a často nedůvodná byrokratická zátěž, která jde následně k tíži celého trestního řízení. K těmto faktorům se poté ve větších aglomeracích přidružuje i ta skutečnost, že trestní nápad je zde násobně větší, než ve venkovských oblastech, přičemž však počet policistů na úseku trestního řízení není násobně větší než v menších městech.[86] V souladu s platnou judikaturou je však nutno uvést, že ani tyto objektivní překážky nezbavují orgány činné v trestním řízení povinnosti konat v trestním řízení co nejrychleji.

V tomto směru je možno odkázat na ustálenou judikaturu Ústavního soudu České republiky, který se k průtahům v řízení opakovaně vyjadřoval. V obecné rovině Ústavní soud České republiky uvedl, že *"je věcí státu, aby organizoval soustavu státních orgánů tak, aby principy soudnictví, zakotvené*

---

svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání. K takovému prodloužení může dojít pouze jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem pro mládež.

[84]§ 143 odst. 1 trestního řádu – Stížnost se podává u orgánu, proti jehož usnesení stížnost směřuje, a to do tří dnů od oznámení usnesení (§ 137 trestního řádu); jestliže se usnesení oznamuje jak obviněnému, tak i jeho opatrovníku nebo obhájci, běží lhůta od toho oznámení, které bylo provedeno nejpozději.

[85]§ 248 odst. 1 trestního řádu – Odvolání se podává u soudu, proti jehož rozsudku směřuje, a to do osmi dnů od doručení opisu rozsudku.

[86]https://www.policie.cz/clanek/vyvoj-registrovane-kriminality-v-roce-2021.aspx, https://www.policie.cz/clanek/pocetni-stavy-prislusniku-policie-ceske-republiky.aspx

v Listině a v Úmluvě, byly respektovány. Případné nedostatky v tomto směru nemohou jít k tíži občanů, kteří od soudů a ostatních orgánů činných v trestním řízení právem očekávají dodržování přiměřené doby řízení."[87]

Ústavní soud České republiky se ve svém nálezu ze dne 22. ledna 2001 pod spisovou značkou IV. ÚS 599/2000 zaobíral vyjma obecné povinnosti konat i otázkou průtahů řízení z důvodů nedostatečné personální situace soudu. V dané věci se jednalo o stížnost na nečinnost Obvodního soudu pro Prahu 10, přičemž tento soud vysvětlil svou nečinnost tím, že nebyl schopen konat a vydal rozhodnutí, neboť se jedná o dlouhodobý stav zapříčiněný podceňováním exekuční agendy v rámci celého soudního řízení. Ústavní soud však tento argument odmítl a konstatoval, že *"je věcí státu, aby zajistil takový stav personálu, který by kritérium přiměřené lhůty byl schopen naplnit.“*

Z hlediska činnosti policejního orgánu lze za podstatné považovat zejména rozhodnutí Ústavního soudu České republiky ze dne 19. ledna 2005 pod spisovou značkou I. ÚS 641/04, v němž bylo mimo jiné uvedeno, že *“přiměřenost doby řízení nelze vyjádřit numericky, neboť je podmíněna objektivně charakterem projednávané věci a musí být zkoumána ve světle konkrétních okolností případu, s přihlédnutím ke složitosti věci, chování stěžovatele a chování příslušných orgánů. V případě trestního řízení tak může být významný pro posouzení přiměřenosti jeho délky např. počet spoluobviněných, teritoriální a časový rozsah trestné činnosti, či přítomnost mezinárodního prvku. Státu pak nelze přičítat k tíži prodloužení délky řízení, dané uplatňováním procesních práv stěžovatelem. Konečně je třeba zkoumat, zda orgány činné v trestním řízení konaly v dané věci plynule.“* Zároveň s tím, bylo však také v daném rozhodnutí v souhrnu konstatováno, že opakované více jak půlroční urgence na podání informací od třetích stran řízení, nejsou adekvátním postupem policejního orgánu, který měl při nesplnění daných zákonných povinností konat a nikoliv toto počínání trpět bez jakékoliv reakce. Dále bylo také v daném rozhodnutí uvedeno, že vyčkávání

[87]K tomuto srovnatelně judikatura Ústavního soudu České republiky – nález ze dne 14. září 1994 pod spisovou značkou IV. ÚS 55/94, nález ze dne 11. března 1998 pod spisovou značkou IV. ÚS 466/97, nález ze dne 7. května 2014 pod spisovou značkou III. ÚS 587/14, nález ze dne 25. března 2004 pod spisovou značkou III. ÚS 529/03, nález ze dne 10. května 2007 pod spisovou značkou III. ÚS 715/06.

na informace ze zahraničí nejsou důvodem k nekonání, neboť povinnost zajistit tyto informace jsou věcí státu a nemůže tak docházet k nekonečnému prodlužování trestního řízení, jakož i to, že *“pouhý fakt, že se obviněný nepřiznal k trestné činnosti, nelze uvádět jako důvod k průtahům.“*

Mimo uvedené je také nutno upozornit například na usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 9. září 2004 pod spisovou značkou III. ÚS 95/04, v němž bylo mimo jiné uvedeno, že *"pro účely posuzování průtahů v řízení je klíčovým faktorem skutečnost, zda průtahy spočívají toliko na straně státní moci (orgánů činných v trestním řízení) nebo jsou vyvolávány také jednáním účastníků řízení či přímo stěžovatelem. Při posuzování přiměřenosti délky řízení je třeba přihlédnout také ke složitosti trestní věci po stránce skutkové a důkazní."* Ústavní soud v daném usnesení dále také mimo jiné konstatoval, že předmětná podaná stížnost na průtahy v řízení není důvodná a to zejména z toho důvodu, že podstatný podíl na průtazích v daném trestním řízení nese na svých bedrech sám stěžovatel, neboť si nepřebíral důležité písemnosti, které mu orgány činné v trestním řízení zaslali k jeho rukám.

V rámci plánované rekodifikace trestního řádu by měla být zásada rychlosti řízení nadepsána jako zásada rychlého projednání věci a měla by být obsažena v úvodních obecných zásadách (dle předestřeného v ustanovení § 5 plánované rekodifikace trestního řádu). Tato zásada by měla být definována, tak že *"trestní věci musí být projednávány urychleně v době přiměřené konkrétním okolnostem případu, zejména složitosti věci, požadavkům na provádění dokazování, jednání obviněného v průběhu řízení a povaze a závažnosti zajišťovacích úkonů směřujících vůči obviněnému."* Z předestřeného plánovaného znění dané zásady tak zjevně vyplývá to, že odborná komise shledala za vhodné navrhnout zákonodárci, aby oproti současné procesně právní úpravě zahrnul do znění konceptu zákona i v současné době platnou výkladovou právní teorii, jakož i ústavně právní judikaturu k platné zásadě (například o složitosti věci),[88] pročež nelze očekávat žádné podstatné změny oproti současné procesně právní úpravě.

[88]Například rozhodnutí Ústavního soudu České republiky ze dne 19. ledna 2005 pod spisovou značkou I. ÚS 641/04

2.6. Zásada přiměřenosti

Zásada přiměřenosti[89] je základní zásadou trestního práva procesního, kterou je do tohoto práva převedena obecná povinnost demokratického a právního státu[90] konat při každé aplikaci práva vždy a všude proporcionálně[91] a uplatňovat zákonná opatření v co nejhumánnější formě a také garantovat, že v průběhu daných opatření budou státními orgány plně respektovány lidská práva a svobody, tak jak je toto garantováno článkem 2 odst. 3 Ústavy[92] a článkem 2 odst. 2 Listiny.[93]

Zásada přiměřenosti je v recentním trestním právu procesním zakotvena v ustanovení § 2 odst. 4 věty třetí trestního řádu, dle kterého platí, že *"trestní věci projednávají s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána; při provádění úkonů trestního řízení lze do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení."*

---

[89]V některých případech a v některé literatuře označovaná také jako zásada zdrženlivosti – ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha:C.H. Beck, 2013, strana 15, JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strana 154.

[90]Právní stát má dvě formy a to kontinentální a Anglosaskou. Kontinentálně evropská verze (Rechtsstaat) je postavena na občanské kodifikaci a suverenitě zákona, přičemž jen lid sám se může omezit ve svých právech. "*Stát má být právním státem, to je heslo i skutečně hybná síla dnešní doby; má přesně a nezrušitelně určit jak dráhy a hranice své působnosti, tak i sféru svobody svých občanů"* (Friedrich Julius Stahl). *"Právní stát pozdvihuje právo na základní podmínku svého bytí; je to stát, ve kterém se individuální a společenský život bez újmy na svobodě pohybuje v mezích základních právních norem je postaven na suverenitě zákona – výraz vůle lidu, suverenitě lidu – jen lid sám se může omezit ve svých právech a suverenitě parlamentu – je tvůrcem práva"* (Otto Bähr)., Angloamerická verze (Rule of Law) je oproti tomu postavena na vládě práva prostřednictvím soudní moci jako protipólu absolutistické státní moci, soudních precedentech a doktríně řádného soudního procesu (Due Process of Law), blíže například viz. https://publications.parliament.uk/pa/ld200607/ldselect/ldconst/151/15115.htm

[91]*"Proporcionalita v užším slova smyslu neboli spravedlivá únosnost, hledá relaci mezi účelem a prostředkem. Vztaženo k rovině základního práva to pak znamená, že oběť přinesená v podobě omezení (zásahu do) základního práva se nesmí dostat do nepoměru s užitkem, který byl tímto omezením dosažen ve prospěch veřejnosti. Zkoumané opatření obstálo kritériu proporcionality v užším slova smyslu tehdy, když nezatěžuje nositele základního práva nadměrně, respektive zatížení není pro takovou osobu neúnosné."* WAGNEROVÁ E., ŠIMÍČEK V., LANGÁŠEK T., POSPÍŠIL I. a kol.: Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Lluwer ČR, 2012, strany 89-94.

[92]Článek 2 odst. 3 Ústavy – Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.

[93]Článek 2 odst. 2 Listiny – Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.

Zásada přiměřenosti je všeobecně platnou zásadou, kterou jsou všechny orgány činné v trestním řízení povinny aplikovat v přístupu ke všem osobám, se kterými činí úkony. V souhrnu by bylo možno uvést, že tato zásada je opatřením zákonodárce, kterým má být orgánům činným v trestním řízení zabráněno vydávat neodůvodněná drakonická opatření, která by sice byla vydána v souladu s literou zákona, ale odporující duchu zákona a nezbytné míře jeho uplatnění v demokratickém a právním státě. Toto zejména platí ve vztahu k osobě proti, které se trestní řízení vede, kde tato zásada přímo navazuje na zásadu stíhání jen ze zákonných důvodů i zásadu presumpce neviny, které doplňuje a prohlubuje. Nejedná se však o zásadu absolutní, ale spíše o určitý korektiv, který je nutno chápat v tom smyslu, že čím větší je zásah do osobnostních práv dotčených osob, tím větší musí být jeho nutnost a také povinnost orgánů činných v trestním řízení toto své rozhodnutí řádně odůvodnit. V souhrnu lze tak k dané zásadě uvést to, že tato vyjadřuje obecnou povinnost orgánů činných v trestním řízení konat svá opatření takovým způsobem, aby při zasahování do práv a svobod osob, kterých se takové úkony dotýkají, byly vždy respektovány tři kumulativní základní podmínky a to, že k takovému zásahu musí vždy existovat důvod, každý takový zásah musí proběhnout jen a pouze na základě zákona a také to, že míra daného zásahu musí být vždy omezena na nezbytné minimum, která je potřebná pro zajištění účelu trestního řízení.[94]

Obecnou povinnost konat v souladu se zásadou přiměřenosti ukládá orgánům činným v trestním řízení ustanovení § 52 trestního řádu, dle kterého platí, že *"při provádění úkonů trestního řízení se musí jednat s osobami na úkonu zúčastněnými tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel trestního řízení; vždy je nutno šetřit jejich osobnosti a jejich ústavou zaručených práv."* Obdobně je poté v rámci úpravy *lex specialis* vázán orgán činný v trestním řízení i v případě řízení o mladistvém, kde je zásad přiměřenosti aplikována do praxe ustanovením § 41 odst. 1 zákona o soud. ve věcech mládeže, ve které je

[94]DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 12, ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H.Beck, 2013, strana 15 – 18, JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 154 – 155, HOHMANN Ralf: Historie a struktura moderního trestního řízení: Brno TEMPUS: překlad V. Kratochvíl, 1993, strana 18

uvedeno, že *"při provádění úkonů řízení ve věcech mladistvých se musí jednat s osobami na úkonu zúčastněnými tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel řízení; vždy je nutno šetřit jejich osobnosti. Při jednání s mladistvými se musí s přihlédnutím k jejich věku a duševní vyspělosti postupovat tak, aby nedošlo k narušení jejich psychické a sociální rovnováhy a jejich další vývoj byl co nejméně ohrožen."*

Ve zkratce by bylo možno uvést, že nejviditelněji se tato zásada projevuje zejména v rámci zajišťovacích institutů trestního práva procesního, ale de iure i de facto se má promítat ve všech fázích trestního řízení a to již od prvopočátku trestního řízení (například v řízení o vazbě – § 67 trestního řádu)[95] až po ukončení řízení před soudem (rozhodnutí soudu o výši a druhu trestu – § 38 odst. 2 trestního zákoníku).[96] S ohledem na omezený rozsah této práce není možno podrobně rozebírat každé dotčené ustanovení trestního práva procesního a v něm uloženou přímou aplikaci zásady přiměřenosti. Toto ostatně ani není ambicí této práce, neboť téma zásady přiměřenosti ve vztahu k zajišťovacím institutům trestního práva procesního, popřípadě operativně pátracím prostředkům či zvláštním formám dokazování, bylo již opakovaně rozebíráno.

S ohledem na to, že sám zákon ani ustálená judikatura[97] nikterak přesně nedefinují, co se rozumí přiměřeností postupu (což s ohledem na množství proměnných situací v rámci trestního řízení není ani logicky možné) a tudíž ani neexistuje žádný etalon, nelze než v tomto ohledu odkázat každého příslušníka orgánů činných v trestním řízení na to, aby při svém postupu vždy a za všech okolností ctil základní principy právního státu, obecnou

[95] § 67 trestního řádu (mimo jiné) – Obviněný smí být vzat do vazby jen tehdy, jestliže z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že… …s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením, zejména uložením některého z předběžných opatření.

[96] § 38 odst. 2 trestního zákoníku – Tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější.

[97] Například nález Ústavního soudu České republiky ze dne 16. června 2011 pod spisovou značkou I. ÚS 864/11 uvádí – Při interpretaci a aplikaci základní právo omezujícího zákona je soud povinen postupovat tak, aby minimalizoval zásah do základního práva, a to výběrem (popřípadě výkladem aplikačních podmínek) prostředků, které mají vést k naplnění účelu zákonem sledovaného, tj. v případě trestního řádu především zjištění trestných činů řádným postupem orgánů činných v trestním řízení.

morálku, jakož i samotného ducha zákona a aplikoval na každou vzniklou situaci nejen svou právní i životní zkušenost, ale i svůj "zdravý rozum" (*sensus communis*).

V rámci plánované rekodifikace trestního řádu by měla být zásada přiměřenosti nazývána jako zásada přiměřenosti a zdrženlivosti a měla by být obsažena v úvodních obecných zásadách (dle předestřeného v ustanovení § 3 plánované rekodifikace trestního řádu). Tato zásada by poté měla být definována tak, že *"trestní věci se projednávají s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána. Při provádění úkonů trestního řízení lze do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona, v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení a s ohledem na povahu a závažnost činu, osobu, vůči níž úkon směřuje, jakož i závažnost zásahu do těchto práv. Lze-li účelu sledovaného úkonem dosáhnout způsobem, který pro dotčenou osobu znamená méně závažný zásah do těchto práv, je třeba takový způsob použít přednostně."* Z předestřeného plánovaného znění dané zásady tak vyplývá to, že odborná komise shledala za vhodné navrhnout zákonodárci, aby ve znění dané zásady vysloveně zdůraznil podmínku subsidiarity, kterážto je však v současné době již plně aplikována. Z uvedeného se zcela zjevně podává, že oproti současné procesně právní úpravě by nemělo dojít k žádným podstatným změnám.

2.7. Zásada materiální pravdy

Zásada materiální pravdy[98] je základní zásadou trestního práva procesního, která odráží obecnou povinnost orgánů činných v trestním řízení zjišťovat řádně skutkový stav věci, aby tak byl naplněn účel trestního řízení, který je definován ustanovením § 1 odst. 1 trestního řádu.[99]

[98]V některých případech označovaná též jako zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností – ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strana 18, JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strana 156.

[99]§ 1 odst. 1 trestního řádu – Účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě

Zásada materiální pravdy je v recentním trestním právu procesním zakotvena v ustanovení § 2 odst. 5 věty prvé trestního řádu, dle kterého platí, že *"orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí."*

V rámci trestního řízení se na rozdíl od civilně právního řízení nezjišťuje pravda formální, ale stav, o kterém nejsou jakékoli důvodné pochybnosti, to jest tedy materiální pravda. Podstatou zásady formální pravdy, tak jak tuto užívá civilně právní řízení, je ta skutečnost, že civilní soud ve sporném řízení nemusí zjišťovat pravdu, tedy skutkový stav, naprosto přesně, úplně a beze všech pochybností, ale pro rozhodnutí mu plně postačí přesvědčení soudu o příslušném skutkovém stavu. Vítězem civilně právního sporu je poté ta strana, která přesvědčí soud o své pravdě, z čehož tak vyplývá nutná aktivita účastníků řízení a jejich snaha soud přesvědčit. Opakem zásady formální pravdy je zásada materiální pravdy, na jejímž základě se rozhoduje v trestním řízení (popřípadě i ve správním řízení). Zde však již orgány činné v trestním řízení musí v souladu se zásadou oficiality vyvinout maximální snahu o přesné zjištění skutkového stavu a to bez ohledu na aktivitu účastníků řízení. V rámci trestního řízení však nepostačuje zjištění pravděpodobně pravdivých skutečností, ale musí se jednat o skutečnosti, o jejich pravdivosti nejsou jakékoli důvodné pochyby (podmínka kvality skutkového zjištění). V případě, že by takovéto pochybnosti nastaly a nebylo by je možno odstranit, byly by orgány činné v trestním řízení povinny postupovat ve smyslu zásady in dubio pro reo (viz zásada presumpce neviny). Daná zásada však neznamená, že by se orgány činné v trestním řízení musely zaobírat všemi skutečnostmi, které jsou jim jednotlivými stranami trestního řízení předestírány, či které v rámci daného řízení zjistí. Naopak sám zákon ukládá orgánům činným v trestním řízení povinnost, aby se v souladu s danou zásadou zaměřili toliko na předmět trestního řízení a nezaobíraly se v souladu se zásadou přiměřenosti, jakož i rychlosti a hospodárnost trestního

---

potrestáni. Řízení přitom musí působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.

řízení takovými skutečnostmi, které jsou již nad rámec daného řízení a nejsou nezbytně nutné ke zjištění skutkové stavu věci (podmínky předmětu a rozsahu dokazování). Mimo jiné, je však také nutno zdůraznit, že pojem materiální pravdy nelze v žádném ohledu zaměňovat s pojmem absolutní či objektivní pravdy, neboť této pravdy nelze v rámci trestního řízení pro jeho složitost zpravidla nikdy dosáhnout a tudíž nezbývá, než na základě skutečností, o kterých nejsou důvodné pochybnosti přijmout takříkajíc praktickou jistotu o předmětné události. Z tohoto také vyplývá velice úzká provázanost dané zásady se zásadou volného hodnocení důkazů.[100]

Zákon zásadu materiální pravdy sám nikterak více nerozvádí a ani tuto žádným dalším ustanovením přímo neaplikuje. I když v trestním řádu absentují konkrétní aplikační ustanovení, obsahuje tento tři výjimky z této zásady a to uzavření dohody o vině a trestu, prohlášení viny obžalovaným a nesporné skutečnosti.

První výjimkou je uzavření dohody o vině a trestu dle ustanovení § 175a trestního řádu a § 314o trestního řádu. Dle těchto ustanovení v souhrnu platí, že pokud obviněný prohlásí, že spáchal stíhaný skutek a státní zástupce s tímto vysloví souhlas, tak soud upustí od hledání materiální pravdy a v předmětném případě danou skutečnost považuje nadále za bezpečně zjištěnou. Také druhá výjimka ze zásady materiální pravdy vychází z doznání obžalovaného, neboť pokud tento před soudem učiní v souladu s ustanovením § 206c trestního řádu neodvolatelné a řádnou formou zpětně i nenapadnutelné prohlášení viny za žalovaný skutek (vyjma skutku musí obžalovaný přijmout i státním zástupcem předestřenou právní kvalifikaci) a soud toto jeho prohlášení přijme, nebude následně prováděno dokazování předmětné přiznané trestné činnosti. Třetí výjimkou ze zásady materiální pravdy jsou takzvané nesporné skutečnosti.[101] K těmto lze v souhrnu uvést toliko to, že po přednesení obžaloby a vyjádření poškozeného vyzve předseda senátu dle ustanovení

[100]ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strany 18 – 22, JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 156 – 159, DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 12

[101]Nesporné skutečnosti jsou takové určité skutečnosti, o kterých není mezi stranami trestního řízení sporu, a proto nemusí být předenem dokazování – JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 stran 161

§ 206a odst. 1 trestního řádu obžalovaného, aby se mimo jiné také vyjádřil k tomu, které skutečnosti v rámci daného trestního řízení považuje za nesporné. Pokud dojde k prohlášení nesporných skutečností, tak podle ustanovení § 206d trestního řádu platí to, že o nesporných skutečnostech, o kterých není závažného důvodu pochybovat, se upustí se souhlasem obžalovaného a státního zástupce od dokazování.

V otázce daných výjimek shledávám za vhodné poukázat zejména na Usnesení senátu Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. června 2021 pod spisovou značkou 11 Tdo 582/2021, dle kterého platí, že v případě prohlášení nesporných skutečností nesvědčí dotčeným stranám právo na řádný opravný prostředek. S ohledem na to, že předmětný judikát poskytuje dle mého názoru velice přehledný a srozumitelný náhled na danou problematiku, shledávám za vhodné jej z důvodů přehlednosti tohoto tématu alespoň částečně citovat. Nejvyšší soud v daném rozhodnutí mimo jiné také uvedl, že *"pokud obviněný a státní zástupce označí za nesporné určité skutečnosti a o těchto prohlášeních s ohledem na ostatní zjištěné skutečnosti není závažného důvodu pochybovat, a soud následně v intencích tohoto závěru učiní rozhodnutí podle § 206d trestního řádu, platí, že takové skutečnosti již zásadně nemohou – s výjimkou případů, které by představovaly porušení práva obviněného na spravedlivý proces – být předmětem následného přezkumu ze strany odvolacího soudu. Podstata institutu upuštění od dokazování je zde totiž obdobná jako v případě institutu prohlášení viny ve smyslu § 206c trestního řádu…V obou případech však dochází na základě souhlasu obou hlavních procesních stran (to jest obviněného a státního zástupce) v hlavním líčení k úplnému nebo částečnému upuštění od dokazování, a to za účelem zrychlení celého trestního řízení. …*“ Dále bylo v předmětném usnesení také uvedeno, že *"ustanovení § 206d trestního řádu sice neobsahuje ohledně nesporných skutečností stejné pravidlo, jako je obsaženo v § 206c odst. 7 větě druhé trestního řádu, tedy že skutečnosti uvedené v prohlášení viny nelze napadat opravným prostředkem, nicméně by bylo v přímém rozporu s podstatou institutu nesporných skutečností, aby tyto bylo možné následně až v rámci odvolacího řízení (tedy de facto poprvé) na podkladě*

podaného odvolání rozporovat. Opačný případ by ad absurdum totiž stavěl odvolací soud do pozice soudu prvního stupně – před nímž výlučně probíhá hlavní líčení jakožto těžiště dokazování v trestním řízení – která mu ale zásadně nepřísluší. Proto má Nejvyšší soud za to, že v případě nesporných skutečností, ohledně nichž bylo soudem rozhodnuto o upuštění od dokazování podle § 206d trestního řádu, je třeba v řízení o odvolání uplatnit analogicky tatáž pravidla, která se užijí ve vztahu k prohlášení viny ve smyslu § 206c odst. 7 věty druhé trestního řádu a § 246 odst. 1 písm. b) trestního řádu."

Z hlediska praktické činnosti orgánů činných v trestním řízení v průběhu dokazování a zjišťování materiální pravdy je nutno zdůraznit, že i když české trestní právo procesní vychází z osvíceneckého inkvizičně-akuzačního modelu, byla v něm již dávno zcela zavržena historická zásada ryze inkvizičního procesu o tom, že nezáleží na to, jakými metodami byla pravda získána, pokud byla získána (*non refert quomodo veritas habeatur, dummodo habeatur*).[102] Z tohoto také vyplývá, že ani v zájmu zjišťování pravdy není možno v žádném případě překročit rámec zákona, natož poté všeobecně platné morální normy a důkazy získávat například torturou (viz zásada stíhání jen ze zákonných důvodů). Vzhledem k tomu, že otázkou dokazování a případné neplatnosti zjištěného a zajištěného důkazu jsem se relativně podrobně zaobíral v rámci zásady stíhání jen ze zákonných důvodů a dále bude tato řešena i při zásadě volného hodnocení důkazů, neshledávám za nutné se k tomuto na tomto místě opět blíže vyjadřovat.

V rámci plánované rekodifikace trestního řádu by měla být zásada materiální pravdy obsažena v úvodních obecných zásadách (dle předestřeného v ustanovení § 4 plánované rekodifikace trestního řádu) a měla by být definována, tak že *"orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v trestněprocesním zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí."*

[102]K zániku této zásady viz historie trestního práva – Kodifikace a stanovení základních zásad důkazu viz Tereziánský trestní zákoník z roku 1769, konečný zánik ordálů a tortury viz Trestní zákon z roku 1787 a Trestní hrdelní řád z roku 1788, nástup moderního trestního soudnictví včetně všeobecné právní zásady materiální pravdy viz Prozatímní řád trestní z roku 1850.

Z předestřeného plánovaného znění dané zásady tak zcela zjevně vyplývá, že oproti současné procesně právní úpravě by nemělo dojít k žádným podstatným změnám.

2.8. Zásada vyhledávací

Zásada vyhledávací je základní zásadou trestního řízení, která jednak konkretizuje zásadu oficiality v rámci důkazního řízení[103] a jednak také přímo navazuje na zásadu materiální pravdy, čímž přispívá k jejímu prosazení.[104]

Zásada vyhledávací je v současném trestním právu procesním zakotvena v ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu, dle kterého platí, že *"doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu. V přípravném řízení orgány činné v trestním řízení objasňují způsobem uvedeným v tomto zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. V řízení před soudem státní zástupce a obviněný mohou na podporu svých stanovisek navrhovat a provádět důkazy. Státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného. To nezbavuje soud povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí."*

Zásada oficiality i zásada vyhledávací mají stejný základ i shodné rysy, přičemž obě tyto zásady reprezentují povinnost orgánů činných v trestním řízení konat zákonná opatření na úseku trestního práva, přičemž takto mají činit v zájmu celé společnosti a to bez ohledu na vůli jednotlivců. Základním rozdílem mezi danými zásadami je to, že zásada oficiality se uplatňuje v nejširším slova smyslu ve všech fázích a na celé trestní řízení, zatímco zásada vyhledávací dopadá toliko na důkazní řízení a to zejména v rámci přípravného řízení, ve kterém policejní orgán vyhledává a provádí důkazy. V řízení před soudem je pak v návaznosti na toto výrazná role státního zástupce, jehož úkolem je objasnit všechny podstatné skutečnosti z hlediska obžaloby, popřípadě zajistit dosud neprovedené důkazy. Zásada vyhledávací tak

[103]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strana 159.
[104]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strana 161.

v souhrnu stanovuje to, že povinnost zjištění skutkového stavu v trestním řízení dopadá výhradně na orgány činné v trestním řízení. Jednoduše řečeno důkazní břemeno nese v trestním řízení výhradně stát. Z tohoto také zcela logicky vyplývá ta skutečnost, že ostatní strany trestního řízení mohou být v jeho rámci zcela nečinné. Toto však neznamená to, že by tyto strany nemohly samy od sebe vyvíjet vlastní aktivitu a vyhledávat, předkládat nebo navrhovat orgánům činným v trestním řízení nové důkazy. V takovém případě vyplývá těmto orgánům z dané zásady povinnost tyto důkazy řádnou formou kvalifikovaně přezkoumat. Toto platí i na případné doznání obviněného, které je nezbavuje povinnosti zjistit materiální pravdu o daném skutku. Zvláště pak za situace, kdy doznání obviněného stojí zcela osamoceně a nemá oporu v ostatních důkazech, popřípadě je nelogické, nebo nevěrohodné. Zároveň je však nutno uvést, že případnou pasivitu obviněného mu nelze v rámci trestního řízení (ať již formou odepření výpovědi, či neposkytnutím součinnosti) klást k jakékoli tíži a za žádných okolností jej není možno k výpovědi nutit či popřípadě tuto jeho pasivitu vykládat jako jeho souhlasné stanovisko s určitým tvrzením orgánů činných v trestním řízení.[105]

V rámci přípravného řízení je zásada vyhledávací pro policejní orgán konkretizována v ustanovení § 158 odst. 1 věty prvé trestního řádu,[106] § 164 odst. 1 věty prvé trestního řádu[107] a § 164 odst. 3 trestního řádu.[108]

---

[105]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 159 - 163, ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strany 21 – 26, DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 14.

[106]§ 158 odst. 1 trestního řádu – Policejní orgán je povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele; je povinen činit též nezbytná opatření k předcházení trestné činnosti.

[107] § 164 odst. 1 věty prvé trestního řádu – Policejní orgán postupuje při vyšetřování z vlastní iniciativy tak, aby byly co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledány důkazy k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu, včetně osoby pachatele a následku trestného činu.

[108]§ 164 odst. 3 trestního řádu – Policejní orgán vyhledává a za stanovených podmínek i provádí důkazy bez ohledu na to, zda svědčí ve prospěch či neprospěch obviněného. Obviněný nesmí být žádným způsobem k výpovědi nebo doznání donucován. Obhajoba obviněného a jím navrhované důkazy, pokud nejsou zcela bezvýznamné, musí být pečlivě přezkoumány.

Pro státního zástupce je daná zásada konkretizována zejména jeho oprávněním vykonávat dozor nad přípravným řízením, tak jak mu toto umožňuje ustanovení § 157 odst. 2 věty prvé trestního řádu[109] a § 174 trestního řádu.

V rámci zachování kontradiktorní povahy řízení před soudem je daná zásada konkretizována ustanovením § 180 odst. 2 trestního řádu.[110]

Přestože se tato zásada převážně nedotýká soudu je nutno vždy brát na zřetel poslední větu ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu a dbát povinnosti soudu doplnit provedené dokazování v rozsahu potřebném pro jeho rozhodnutí ve věci. Důležité důkazy musí tedy soud případně opatřit a provést i v takovém případě, když je strany ani nenavrhují. Oproti tomu však platí to, že návrh stran na provedení důkazu může soud odmítnout jen a pouze v tom případě, je-li nepochybné, že takový důkaz nemůže být přínosem ke zjištění skutkového stavu, a tím k nalezení pravdy, neboť důkazy, jejichž shromažďování strany nenavrhly ani neprovedly, opatřuje soud jen tehdy, když existují pozitivní náznaky, že mohou být přínosem k objasnění právně podstatných okolností.[111]

Možnost vyhledávat, předkládat či navrhovat důkazy je dalším stranám trestního řízení přímo garantována ustanovením § 89 odst. 2 trestního řádu.[112] Jen pro úplnost je však ve vztahu k tomuto ustanovení nutno uvést, že procesně použitelné provedení důkazu svědčí toliko orgánům činným v trestním řízení.[113]

Ze zásady vyhledávací existují celkem tři výjimky a to uzavření dohody o vině a trestu, prohlášení viny obžalovaným a nesporné skutečnosti. S ohledem na to, že tyto instituty trestního práva procesního byly již dostatečnou formou

---

[109] § 157 odst. 2 věty prvá trestního řádu – Státní zástupce může uložit policejnímu orgánu provedení takových úkonů, které je tento orgán oprávněn provést a jichž je třeba k objasnění věci nebo ke zjištění pachatele.

[110] § 180 odst. 2 trestního řádu – Při podání a zastupování obžaloby se státní zástupce řídí zákonem a vnitřním přesvědčením založeným na uvážení všech okolností případu. V řízení před soudem vystupuje tak, aby byly objasněny všechny podstatné skutečnosti rozhodné z hlediska podané obžaloby. Za tímto účelem opatřuje z vlastní iniciativy nebo na žádost předsedy senátu i další důkazy, které nebyly dosud opatřeny či provedeny.

[111] ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strana 25.

[112] § 89 odst. 2 trestního řádu – Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.

[113] DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 877.

rozebrány v rámci zásady materiální pravdy, neshledávám za nutné se k těmto na tomto místě opět jakkoli blíže vyjadřovat.

Z hlediska praktické činnosti policejního orgánu považuji za vhodné poukázat ve vztahu k zásadě vyhledávací (obzvláště části o doznání obviněného) zejména na rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 9. dubna 1968 pod spisovou značkou 7 Tz 11/68. V tomto rozhodnutí se Nejvyšší soud zaobíral jak otázkou samotného hodnocením důkazů, tak i otázkou výslechu a doznání obviněného. V daném případě se jednalo o vraždu ženy v psychiatrické léčebně, ke které došlo dne 25. dubna 1965. Na základě zjištěného bylo zahájeno trestní stíhání, přičemž obviněný byl v průběhu následného vyšetřování opakovaně vyslýchán. Obviněný v počátku měnil ve svých výpovědích skutkové okolnosti (nejprve úder poškozené klackem, následně jen pěstí etc.) a poté se k danému činu doznal. I přestože daná doznání obviněného neodpovídala objektivně zjištěným skutečnostem (ohledání místa činu, znaleckému zkoumání i provedené rekonstrukci), bylo dané vyšetřování uzavřeno a podána obžaloba. Následně obžalovaný svou vinu před soudem odvolal, označil ji za nepravdivou, přičemž toto vysvětlil tím, že byl již unaven neustálými výslechy a chtěl mít od vyšetřování pokoj. Okresní soud této jeho verzi neuvěřil a odsoudil jej na základě nepřímých důkazů k trestu smrti. Krajský soud v Ostravě však obžalovaného následně zprostil v plném rozsahu obžaloby, přičemž v souhrnu uvedl, že okresní soud konstruovat vinu obžalovaného toliko za pomoci logicky rozporných a jednostranně zaměřených úvah a pouhých domněnek, které jednak postrádaly oporu ve výsledcích dokazování a jednak byly hodnoceny ryze v neprospěch obviněného, čímž došlo k porušení zákona. Proti tomuto rozhodnutí následně brojil tehdejší generální prokurátor. Nejvyšší soud přezkoumal daná trestní řízení a poté se zcela ztotožnil s názorem krajského soudu. Ve svém rozhodnutí Nejvyššího soudu poté konstatoval, že *"vina obviněného musí být prokázána na základě důkazů, provedených v souladu s trestním řádem. Nelze usuzovat na vinu obviněného ze způsobu obhajoby, například z toho, že obviněný záměrně vypovídal nepravdu, popíral určité skutečnosti nebo se snažil svést vyslýchající orgány na falešnou stopu podobně; takový postup soudu by znamenal*

potlačování práva na obhajobu, byl by v rozporu s presumpcí neviny a s vyhledávací zásadou uvedenou v § 2 odst. 5 trestního řádu." V rámci daného řízení také Nejvyšší soud uvedl, že opakované výslechy obviněného, konané jen za tím účelem, aby se obviněný doznal, jsou nezákonné (*"obviněný nesmí být k doznání donucován žádným způsobem, tedy ani neustálým opakováním jeho výslechu")* a také to, že doznání obviněného je možno hodnotit jako věrohodné jen v tom případě, když se opírá i o jiné pravdivé skutečnosti (*"obsah doznání obviněného se považuje za věrohodný jenom, je-li věrohodnost prokázána dalšími věrohodnými důkazy"*).

Přestože se výše uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky může jevit toliko jako historické, není tomu tak, neboť se stalo součástí ustálené judikatury a mimo jiné z něj také čerpal při svém rozhodnutí i Ústavní soud České republiky a to v rámci nálezu ze dne 16. června 2011 pod spisovou značkou I. ÚS 864/11. Rovněž i tento případ lze považovat z hlediska praktické činnosti policejního orgánu za nadmíru pozoruhodný. Ve stručnosti lze k tomuto uvést, že podezřelý byl svědky nalezen silně opilý ve vozidle, přičemž policie jej následně zajistila a ještě pod vlivem alkoholu vyslechla. Poté co se podezřelý doznal k tomu, že vozidlo pod vlivem alkoholu řídil na místo nálezu, tak proti němu vedl policejní orgán zkrácené přípravné řízení. Na základě tohoto doznání byl obžalovaný okresním soudem odsouzen, ačkoli sám v průběhu daného řízení před soudem své předchozí doznání odvolal. Toto odsouzení bylo následně potvrzeno i rozhodnutím krajského soudu. Ústavní soud však poté na základě podané stížnosti shledal, že tímto postupem orgánů činných v trestním řízení došlo k porušení ústavních práv obžalovaného a tak předchozí rozhodnutí soudů v dané věci zrušil. V rámci daného rozhodnutí Ústavní soud mimo jiné také konstatoval, že se policejní orgán v rámci přípravného řízení plně spokojil s doznáním pachatele, který vypovídal ještě pod vlivem alkoholu (3,2°% alkoholu), a nepokusil se ani zajistit stopy z vozidla samého či svědky z řad osob, které mu v rámci prvotních opatření na daném místě nálezu vozidla pomohly identifikovat podezřelého, což je v rozporu se zásadou vyhledávací, tak jak tuto určuje ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu.

V rámci plánované rekodifikace trestního řádu by měla být zásada vyhledávací obsažena v úvodních obecných zásadách (dle předestřeného v ustanovení § 7 plánované rekodifikace trestního řádu) a měla by být definována, tak že *"v přípravném řízení státní zástupce a policejní orgán objasňují způsobem uvedeným v trestněprocesním zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. Soud je povinen doplnit dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí."* Z předestřeného plánovaného znění dané zásady tak zcela zjevně vyplývá, že oproti současné procesně právní úpravě by nemělo dojít k žádným podstatným změnám.

2.9. Zásada volného hodnocení důkazů

Zásada volného hodnocení důkazů je jednou ze stěžejních základních zásad trestního práva procesního, která přímo navazuje na zásadu materiální pravdy a reflektuje tak obecnou povinnost orgánů činných v trestním řízení zjišťovat řádnou formou skutkový stav věci.

Zásada volného hodnocení důkazů je v recentním trestním právu procesním zakotvena v ustanovení § 2 odst. 6 trestního řádu, dle kterého platí, že *"orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu."*

Zásada volného hodnocení důkazů je všeobecně platná zásada, která dopadá na všechny orgány činné v trestním řízení a to ve všech fázích trestního řízení. Účelem této zásady je garantovat to, že orgány činné v trestním řízení budou v rámci konání trestního řízení brát do úvahy veškeré okolnosti daného případu i jeho charakteristické rysy, přičemž při tomto hodnocení budou postupovat podle svého nejlepšího vnitřního přesvědčení.[114] Užití dané zásady tak má zabránit zcela mechanickému postupu při vyhodnocování důkazů.[115]

[114]K tomuto například slib soudce – Slibuji na svou čest a svědomí, že se budu řídit právním řádem České republiky, že jej budu vykládat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a že v souladu s ním budu rozhodovat nezávisle, nestranně a spravedlivě.
[115]§ 89 odst. 2 věta prvá trestního řádu – Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní

Danou zásadu a její aplikaci by tudíž bylo možno chápat jako korunu dokazování, kterým je tento postup ze strany orgánů činných v trestním řízení završen.[116]

Dokazováním se rozumí zákonem upravený a na sebe vzájemně navazující proces propojených činností orgánů činných v trestním řízení, jehož úkolem je umožnit poznání skutečností důležitých pro rozhodnutí, tedy vyhledat důkazy o nich, tyto důkazy provést, získané poznatky procesně zajistit a zhodnotit. Tento proces je ve stručnosti možno dělit na fáze vyhledávání důkazů, procesní dokumentace, hodnocení, analýzy a prověrky důkazů. Za nejdůležitější lze ve vztahu k danému tématu považovat fázi hodnocení, prověrky a analýzy důkazů, kde je zásada volného hodnocení důkazů plně uplatněna. Mimoto je také v některých případech uplatňována i fáze prověrky důkazů, dle nichž má být každý dílčí důkaz prověřen, zda je spolehlivý či bezpečný, čímž se mají odstranit případné rozpory mezi důkazy a podpořit tím jejich spojitost k okolnostem daného případu.[117]

Samotný zákon však orgánům činným v trestním řízení nestanovuje jakákoli pravidla, kterými by se tyto měli řídit při hodnocení věrohodnosti jednotlivých důkazů, popřípadě míru důkazů potřebných k prokázání určité skutečnosti, ani váhu či důkazní sílu jednotlivých důkazů. Neznamená to však, že by orgány činné v trestním řízení mohly při hodnocení důkazů postupovat s naprostou libovůlí. Naopak právní teorie i ustálená judikatura uvádí, že při hodnocení důkazů je vždy nutno postupovat takovým způsobem, že u každého důkazu je zvažována jeho závažnost pro dané rozhodnutí (upotřebitelnost z hlediska skutkového stavu), jakož i jeho pravdivost (zda obsahuje pravdivé skutečnosti) a zákonnost (přípustnost jeho opatření a provedení). Každý takovýto důkaz musí orgány činné v trestním řízení následně zhodnotit, jak zcela samostatně a zvlášť, tak i ve vzájemných

---

řízení a ohledání. Z prostého gramatického výkladu je zjevné, že se jedná toliko o demonstrativní a nikoli taxativní výčet přípustných důkazů.

[116] JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 163 – 167.

[117] JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 402 a 407, CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. Edice EUpress. strany 54 – 55, BALÁŽ, B., PALKOVIČ, J. Dokazovanie v trestnom konaní. Teoretická a praktická časť. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2005, strana 16.

souvislostech s ostatními důkazy, jakož i jinými okolnostmi případu. Takovéto své hodnocení musí orgány činné v trestním řízení následně ve svém rozhodnutí vždy vyčerpávajícím, srozumitelným a logickým způsobem odůvodnit, tak aby toto rozhodnutí bylo později přezkoumatelné. V tomto odůvodnění je vždy také nutno uvést o jaké konkrétní skutečnosti orgán činný v trestním řízení toto své rozumové a myšlenkové rozhodnutí opírá. V žádném případě není možné se v odůvodnění rozhodnutí odkázat tolikero v obecné formě na obsah trestního spisu. Toto hodnocení důkazů je následně výsledkem úvahy konkrétního orgánu činné v trestním řízení a ostatní orgány jím nejsou pro další případné řízení jakkoli právně vázány a to ani v odvolacím řízení.[118]

Jak již bylo uvedeno výše, neváže se k dané zásadě jakékoli konkrétní přímé aplikační ustanovení trestního řádu, ačkoli tento zná dvě skupiny výjimek z této zásady. První skupina výjimek z dané zásady obsahuje uzavření dohody o vině a trestu, prohlášení viny obžalovaným a nesporné skutečnosti. S ohledem na to, že tyto instituty trestního práva procesního byly již dostatečnou formou rozebrány v rámci zásady materiální pravdy, neshledávám za nutné se k těmto na tomto místě opět jakkoli blíže vyjadřovat. Druhá skupina výjimek zprošťuje soud povinnosti řádně odůvodnit své rozhodnutí, k čemuž dochází při vydání zjednodušeného usnesení podle ustanovení § 136 odst. 3 trestního řádu,[119] zjednodušeného rozsudku podle ustanovení § 129 odst. 2 trestního řádu[120] a trestního příkazu podle ustanovení § 314e a následné trestního řádu.

---

[118]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 163 – 167, ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strany 26 – 27, DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 15, strana 877, usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 6. března 1997 pod spisovou značkou III. ÚS 271/96, nebo Visinger, R. Odůvodnění rozhodnutí v trestních věcech. Trestněprávní revue, 2011, č. 12, strana 340.

[119]§ 136 odst. 3 trestního řádu – Jestliže se po vyhlášení usnesení nebo ve lhůtě stanovené orgánem činným v trestním řízení po vyhlášení usnesení osoby oprávněné podat stížnost podle § 142 odst. 1 trestního řádu vzdaly stížnosti a prohlásily, že netrvají na písemném odůvodnění, může orgán činný v trestním řízení vyhotovit zjednodušené usnesení, které neobsahuje odůvodnění; v případě usnesení vyhotovovaného ve vykonávacím řízení tak může soud prvního stupně učinit i tehdy, není-li proti takovému usnesení přípustná stížnost. Mají-li právo podat stížnost ve prospěch obviněného další osoby, lze zjednodušené usnesení vyhotovit pouze v případě, že obviněný prohlásí, že si nepřeje, aby tyto osoby stížnost v jeho prospěch podaly; pokud tak tyto osoby mohou učinit i proti jeho vůli, musí se stížnosti vzdát.

[120]§ 129 odst. 2 trestního řádu – Jestliže se po vyhlášení rozsudku nebo v soudem stanovené lhůtě po vyhlášení rozsudku státní zástupce a obžalovaný vzdali odvolání a prohlásili, že netrvají na vyhotovení odůvodnění, a obžalovaný zároveň prohlásil, že si nepřeje, aby v jeho prospěch podaly odvolání jiné oprávněné osoby, může soud vyhotovit zjednodušený rozsudek, který

K zásadě volného hodnocení důkazů se váže velice četná judikatura, přičemž její podrobná citace by značně přesahovala možnosti této práce. Z těchto důvodů se omezím toliko na několik nálezů, které by dle mého názoru mohly být přínosné pro praktickou činnost policejního orgán v rámci přípravného řízení.

V prvé řadě je vhodné poukázat na rozhodnutí Ústavního soudu České republiky ze dne 31. ledna 2002 pod spisovou značkou III. ÚS 532/01, ve kterém se soud vyjadřoval k dané zásadě a to ve vztahu k hodnocení výpovědí v rámci trestního řízení. S ohledem na to, že hodnocení výpovědí je nedílnou součástí činnosti policejního orgánu v rámci přípravného řízení, je nutno toto rozhodnutí brát na zřetel. Ústavní soud ve svém rozhodnutí mimo jiné uvedl, že zásada volného hodnocení *"není a nesmí být projevem libovůle, respektive svévole orgánů činných v trestním řízení. Je nezbytné ji strukturovat do konkrétních komponentů a kritérií. Jedním z nich, patřícím ke klíčovým, je transparentnost rozhodování, čili nutnost důkazní postup vyčerpávajícím způsobem popsat a logicky i věcně přesvědčivým způsobem odůvodnit."* Dále také Ústavní soud k danému tématu uvedl, že *"výpověď obviněného, respektive svědka, se skládá s řetězce tvrzení, jež mohou obsáhnout skutkový děj od přípravy přes provedení a dokonání trestného činu až po okolnosti následující po jeho spáchání. Součástí induktivní metody postupu orgánů činných v trestním řízení je ověřením věrohodnosti a nezaujatosti vypovídající osoby a ověřením té části tvrzení, které lze testovat dalším dokazováním, myšlenkově dospět k důvodnosti přesvědčení i o pravdivosti zbývajících částí, respektive celé výpovědi."*

Dále je možno poukázat na rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 9. dubna 1968 pod spisovou značkou 7 Tz 11/68, které se vyjadřovalo k hodnocení řetězce nepřímých důkazů. S ohledem na to, že v rámci praktické činnosti policejního orgánu se s otázkou hodnocení nepřímých důkazů setkáváme poměrně často, je vhodné uvést, že orgány činné

---

neobsahuje odůvodnění. Pokud oprávněné osoby mohou podat odvolání ve prospěch obžalovaného i proti jeho vůli, lze zjednodušený rozsudek vyhotovit pouze v případě, že se vzdají odvolání. Týká-li se rozsudek více obžalovaných, je třeba odůvodnit jeho výroky v částech, které se vztahují k osobě obžalovaného, u něhož nebyly splněny podmínky pro vyhotovení zjednodušeného rozsudku. Mají-li právo podat odvolání i poškozený nebo zúčastněná osoba a nevzdali-li se tohoto práva, je rovněž třeba odůvodnit ty výroky, proti kterým mohou podat odvolání.

v trestním řízení mají povinnost hodnotit získané nepřímé důkazy takovým způsobem, aby tyto dávaly *"logickou a ničím nenarušovanou soustavu vzájemně se doplňujících důkazů, která ve svém celku nejen spolehlivě prokazuje všechny okolnosti zažalovaného skutku a usvědčuje z jeho spáchání obviněného, ale současně vylučuje možnost jakéhokoliv jiného závěru.“*

Za přínosné lze také považovat i usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. ledna 2010 pod spisovou značkou 5 Tdo 31/2010, neboť policejní orgán se musí v rámci svého rozhodování vypořádat se zjištěnými a předloženými důkazy, popřípadě musí po ukončení vyšetřování státnímu zástupci odůvodnit, z jakého důvodu neprovedl důkazy navržené obviněným.[121] K danému tématu soud ve svém rozhodnutí mimo jiné uvedl, že *"zásada volného hodnocení důkazů neznamená, že by soud ve svém rozhodování měl na výběr, které z provedených důkazů vyhodnotí a které nikoli, nebo o které z provedených důkazů své skutkové závěry (zjištění) opře a které opomene. Procesnímu právu účastníka navrhovat důkazy odpovídá povinnost soudu nejen o vznesených návrzích (včetně návrhů důkazních) rozhodnout, ale také pokud jim nevyhoví ve svém rozhodnutí vyložit proč a z jakých důvodů tak činí. Neakceptování důkazního návrhu účastníka řízení lze založit pouze třemi důvody. Prvním je argument, podle něhož tvrzená skutečnost, k jejímuž ověření nebo vyvrácení je navrhován důkaz, nemá relevantní souvislost s předmětem řízení. Dalším je argument, podle kterého důkaz není s to ani ověřit ani vyvrátit tvrzenou skutečnost, čili ve vazbě na toto tvrzení nedisponuje vypovídací potencí. Konečně třetím je pak nadbytečnost důkazu, to jest argument, podle něhož určité tvrzení, k jehož ověření nebo vyvrácení je důkaz navrhován, bylo již v dosavadním řízení bez důvodných pochybností s praktickou jistotou) ověřeno nebo vyvráceno."*

V souvislosti s danou zásadou považuji za vhodné poukázat dále například na rozhodnutí Ústavního soudu České republiky pod spisovými značkami III. ÚS 61/94, III. ÚS 95/97, III. ÚS 173/02, III. ÚS 569/03, III. ÚS

[121]§ 166 odst. 3 trestního řádu – Po skončení vyšetřování předloží policejní orgán státnímu zástupci spis s návrhem na podání obžaloby se seznamem navrhovaných důkazů a zdůvodněním, proč nevyhověl návrhům na provedení dalších důkazů, nebo učiní návrh na některé rozhodnutí podle § 171 až 173, podle § 307 nebo podle § 309 trestního řádu.

139/05, III. ÚS 359/05 či mnohá další, ve kterých se Ústavní soud podrobně vyjadřoval k dané zásadě a také vykládal pojem takzvaných opomenutých důkazů ve vztahu k zásadě volného hodnocení důkazů a kautely,[122] jež zákon klade na odůvodnění rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení.

Závěrem je nutno uvést, že zákon, právní teorie ani ustálená judikatura neposkytují k přímé aplikaci zásady volného hodnocení důkazů žádný přesný návod, ale spíše pouhá vodítka. Z těchto důvodů je nutno, shodně jako u jiných neurčitých zásad (například zásady přiměřenosti), odkázat zejména na elementární logiku a právní znalosti příslušníka orgánů činných v trestním řízení.

V rámci plánované rekodifikace trestního řádu by měla být zásada volného hodnocení důkazů uvedena v dosud přesně neurčeném ustanovení a to v rámci oddílu týkajícího se dokazování. Tato zásada by měla být definována, tak že *"orgány činné v trestním řízení v každé fázi řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu tak, aby dospěly k věcně správnému a spravedlivému rozhodnutí. Přitom hodnotí zejména jejich zákonnost, závažnost a věrohodnost."* Z předestřeného plánovaného znění dané zásady tak vyplývá to, že odborná komise shledala za vhodné navrhnout zákonodárci, aby oproti současné procesně právní úpravě zahrnul do znění konceptu zákona již platná a aplikovaná pravidla o hodnocení důkazů (zákonnost, závažnost a věrohodnost), pročež nelze očekávat žádné podstatné změny oproti současné procesně právní úpravě.

2.10. Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů

Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů je základní zásadou trestního řízení, která v určité míře zapojuje do součinnosti na trestním řízení i zájmová sdružení občanů.

Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů je v současném trestním právu procesním zakotvena v ustanovení § 2 odst. 7 trestního

[122]Kautela – Pojem označující opatření, jehož účelem je z opatrnosti zamezit různým pochybnostem, nejistotám nebo spornosti při budoucím výkladu tohoto jednání.

řádu, dle kterého platí, že *"všechny orgány činné v trestním řízení spolupracují se zájmovými sdruženími občanů a využívají jejich výchovného působení."*

Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů je sice koncipována jako všeobecně platná zásada trestního práva procesního, ale reálně vzato dopadá toliko na dílčí úkony konané soudem (při vazebním řízení), nebo nachází uplatnění v rámci řízení před soudem (v určitých případech spolek vybírá veřejnost přítomnou při hlavním líčení) či ve vykonávacím řízení (při žádosti o podmínečné propuštění převzetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného). V současné době má tato zásada odrážet snahu zákonodárce umožnit širším vrstvám obyvatelstva sdruženým do občanských spolků (s výjimkou politických stran, církví a charitativních organizací) aktivní účast na trestním řízení, čímž má být posilován preventivní smysl trestního řízení, jakož i předcházeno a zamezováno trestné činnosti. Trestní právo procesní takovýmto spolupracujícím občanským spolkům de facto i de iure přikládá v rámci této zásady status garanta řádného chování, potažmo nápravy či převýchovy obviněného nebo odsouzeného. Toto zejména platí v případech, kdy soudy vůči obviněnému nebo odsouzenému upustí od vazby či výkonu trestu odnětí svobody, popřípadě jej z výkonu tohoto institutu omezení osobní svobody propustí.[123]

Tato zásada je širší právní veřejností v současné době chápána spíše již jen jako relikt minulosti, i když určitá obecná platnost se jí stále přiznává. V původní myšlence se komunističtí zákonodárci rozhodli touto zásadou "obohatit" trestní proces, neboť predikovali, že socialistické kolektivy se budou spolupodílet na nápravě jedince, který sešel z cesty "správného socialistického člověka." Takovýto postup zcela odpovídal jejich tehdejší představě potřeby budování "vyspělé socialistické společnosti" a myšlenky kolektivního způsobu života, kde byl každý člověk fakticky vzato pod stálým dohledem a vlivem různých spolků.[124]

---

[123]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 168 – 169, ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strana 27, DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 16.

[124]K tomuto viz již derogované ustanovení § 4 odst. 1 trestního řádu – Základní organizace Revolučního odborového hnutí a mládežnické organizace mohou po projednání v kolektivu

I v současné době pracují orgány činné v trestním řízení s myšlenkou převýchovy obviněného za účasti jiných osob, ale na rozdíl od minulosti směřují takovouto spolupráci primárně na rodinu obviněného teprve až sekundárně na zájmová sdružení občanů.[125] Jedná se o zcela logický postup, neboť na rozdíl od dob minulých, nemají již v současné době tyto organizace žádný reálný nástroj (ani podstatný vliv), za jejichž pomoci by dokázali přimět obviněného k jakékoli formě spolupráce, zatímco jistý morální či ekonomický vliv rodiny na jedince lze přepokládat téměř v každém případě. Logicky vzato je tak možné vyslovit zcela odůvodněný závěr, že v současné době mohou zájmová sdružení občanů výchovně působit na obviněného tolikero za situace, kdy je tento jejich dlouhodobým aktivním členem, členové spolku jej velice dobře znají a v případě, že tento nebude respektovat jejich snahu o jeho nápravu, tak budou moci aplikovat účinný postup jak jej přimět ke zhojení takového stavu (například hrozbou vyloučení ze spolku). Na druhou stranu však nelze podceňovat výchovně preventivní účel možnosti výběru veřejnosti při hlavním líčení.

V recentním trestním právu procesním je tato zásada převáděna do praxe ustanoveními § 3 odst. 2 trestního řádu, § 6 trestního řádu, § 199 odst. 2 trestního řádu a § 331 odst. 4 trestního řádu.

Vzhledem k jisté formě přežití této zásady a také tomu, že v otázce přímé aplikace nachází tato uplatnění výhradně až u soudu, přičemž na činnost policejního orgánu nemá fakticky vzato ni žádného přímého vlivu, neshledávám za nutné se k této jakkoli obšírněji vyjadřovat.

V rámci plánované rekodifikace trestního řádu by měla být zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů vyňata z okruhu základních

---

pracujících nabídnout převzetí záruky za nápravu obviněného, mají-li důvodně za to, že jsou tu předpoklady, aby se obviněný působením kolektivu napravil. Stejné oprávnění má jednotné zemědělské družstvo a výrobní družstvo, jejichž je obviněný pracovníkem. Soud, jemuž byl zaslán takový návrh, projedná věc v hlavním líčení zpravidla před pracovním kolektivem a rozhodne-li se záruku přijmout, vezme na ni zřetel při rozhodování o trestu. Může zejména, pokud to trestní zákon připouští, povolit podmíněný odklad výkonu trestu, uložit trest nápravného opatření nebo jiný druh trestu, který není spojen s odnětím svobody, nebo upustit od potrestání. Dále také například https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/je-zasada-spoluprace-se-zajmovymi-sdruzenimi -obcanu-stale-zakladni-zasadou-trestniho-rizeni.

[125] KARABEC, Z.: Sborník příspěvků a dokumentů, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, strana 51.

zásad, ačkoli současně platná aplikační ustanovení o poskytnutí záruky za obviněného a výchovné působení na podmínečně propuštěného odsouzeného by měla být stále zachována v oddíle pojednávajícím o spolupráci se spolky, jinými institucemi nebo důvěryhodnými osobami. Vzhledem k uvedenému reálnému přežití dané zásady, jsem toho názoru, že toto opatření nebude mít jakkoli podstatný vliv na průběh trestní řízení či na jeho strany.

2.11. Zásada obžalovací

Zásada obžalovací je základní zásadou trestního řízení, kterou jsou v rámci řízení před soudem od sebe odděleny procesní funkce mezi obžalobu, obhajobu a soud, čímž je jednak aplikováno ústavní právo na rovnost stran soudního řízení, tak jak je toto garantováno článkem 37 odst. 3 Listiny[126] a jednak je tímto také aplikováno právo na spravedlivý proces v jeho nejširším slova smyslu, tak jak je toto garantováno článkem 6 odst. 1 Evropské úmluvy.[127]

Zásada obžalovací je v recentním trestním právu procesním zakotvena v ustanovení § 2 odst. 8 trestního řádu, dle kterého platí, že *"trestní stíhání před soudy je možné jen na základě obžaloby, návrhu na potrestání nebo návrhu na schválení dohody o prohlášení viny a přijetí trestu, které podává státní zástupce. Veřejnou žalobu v řízení před soudem zastupuje státní zástupce."*

Jak vyplývá z výše uvedeného, jedná se o zásadu trestního práva procesního, která nalézá uplatnění toliko u soudu. Nezáleží přitom však na tom, zda je toto soudní řízení vedeno v rámci přípravného řízení (například při vazebním řízení) nebo až při hlavním líčení či odvolacím řízení. Smyslem této zásady je v prvé řadě zajistit kontradiktornost trestního soudního řízení, jakožto způsobu hledání materiální pravdy. Oproti dobám feudálního inkvizičního procesu, kde soudce zastával funkci vyšetřovatele, žalobce, obhájce i rozhodce v dané věci, je v současném osvíceneckého inkvizičně-akuzačního modelu trestního práva procesního pevné zakotveno rozdělení funkcí mezi obžalobu, obhajobu a soud, jakožto nejvýznamnější strany trestního řízení.

[126]Článek 37 odst. 3 Listiny – Všichni účastníci jsou si v (soudním) řízení rovni.
[127]Článek 6 odst. 1 Evropské úmluvy – Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

Každá ze stran má následně u soudu rovné postavení práv, nikoli však povinností. Shodně jako u zásady presumpce neviny či zásady vyhledávací je i zde nutnou ve stručnosti uvést, že povinnost prokazovat vinu obžalovaného leží výhradně na bedrech státního zástupce, obhajoba má právo, nikoli však povinnost navrhovat či předkládat důkazy o své nevině a soudu svědčí povinnost vyhledat a provést takové důkazy, na jejichž základě bude moci zjistit skutkový stav v předmětné věci. Z logiky věci je tak daná zásada široce spojena se zásadou materiální pravdy, jakož i zásadami presumpce neviny, vyhledávací, přiměřenosti, bezprostřednosti, ústnosti, veřejnosti, jakož i rychlosti trestního řízení. Dalším smyslem dané zásady je také převést do českého trestního práva procesního princip římského práva o tom, že bez žalobce není soudce (*nemo iudex sine actore*).[128] V případě, že státní zástupce podá soudu obžalobu (a nikdo jiný, než státní zástupce obžalobu podat nemůže) přechází trestní řízení do gesce soudu a státní zástupce tak ztrácí své výsadní postavení pána sporu (*dominus litis*). Před soudem je další řízení následně vedeno již jen ve vztahu ke skutku, tak jak jej státní zástupce vymezil ve svém žalobním návrhu. Zde je však nutno uvést, že soud není nikterak vázán právní kvalifikací skutku, tak mu tuto státní zástupce předestřel ve své obžalobě.[129]

Obecnou zásadu obžalovací převádí do procesně použitelné podoby ustanovení § 180 odst. 1 trestního řádu[130] a § 215 trestního řádu.[131]

Vyjma uvedeného také upravují státnímu zástupci jeho práva a povinnosti při podání obžaloby, podání návrhu na potrestání či předložení dohody o vině a trestu ve vztahu k dané zásadě ustanovení § 175a trestního

[128]Tato zásada je také známa jako – není-li žalobce, není ani soudce "nullo actore, nullus iudex" popřípadě žádné soudní řízení bez žaloby "nulla iurisdictio sine actione."
[129]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 169 – 174, ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strany 28 – 31, DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 16.
[130]§ 180 odst. 1 trestního řádu – Trestní stíhání před soudem se koná jen na podkladě obžaloby nebo návrhu na potrestání, které podává a před soudem zastupuje státní zástupce, nebo na podkladě návrhu na schválení dohody o vině a trestu, který podává státní zástupce.
[131]§ 215 trestního řádu – mimo jiné… Státní zástupce, obžalovaný, jeho obhájce a opatrovník, zúčastněná osoba, poškozený a jejich zmocněnci mohou se souhlasem předsedy senátu klást vyslýchaným otázky, a to zpravidla tehdy, když předseda senátu své dotazy skončil a když už nemají otázek členové senátu... Státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce mohou žádat, aby jim bylo umožněno provést důkaz, zejména výslech svědka nebo znalce... Po provedení výslechu nebo jeho části má právo druhá strana klást vyslýchanému otázky...Po provedení všech důkazů zjistí předseda senátu, zda strany nečiní návrhy na doplnění dokazování.

řádu, § 176 trestního řádu, § 177 trestního řádu, § 179c trestního řádu, § 179d trestního řádu. Popřípadě se tohoto dotýká i ustanovení o zpětvzetí obžaloby dle ustanovení § 182 trestního řádu. V otázkách povinnosti přítomnosti u soudu se státního zástupce dotýká ustanovení § 202 odst. 1 trestního řádu, § 234 odst. 2 trestního řádu a § 265r odst. 2 trestního řádu.

Ve vztahu ke skutku je tato zásada soudu upravena zejména ustanovením § 220 trestního řádu[132] a § 221 odst. 1, odst. 2 trestního řádu.[133]

Vzhledem k tomu, že tato zásada se uplatňuje toliko v řízení před soudem a na přímou činnost policejního orgánu nemá žádný vliv, neshledávám za nutné se k této jakkoli podrobněji vyjadřovat.

V rámci plánované rekodifikace trestního řádu by měla být zásada obžalovací uvedena v dosud přesně neoznačeném ustanovení, jež je předběžně nadepsané, jako zastupování obžaloby v řízení před soudem. V tomto ustanovení je uvedeno, že *"trestní řízení před soudem se koná na podkladě obžaloby, kterou podává a před soudem zastupuje státní zástupce. Při jejím podání a zastupování se státní zástupce řídí zákonem a vnitřním přesvědčením založeným na uvážení všech okolností případu."* Z předestřeného plánovaného znění dané zásady tak zcela zjevně vyplývá, že oproti současné procesně právní úpravě by nemělo dojít k žádným podstatným změnám.

2.12. Zásada veřejnosti

Zásada veřejnosti je základní zásadou trestního práva procesního, kterou je do tohoto práva jednak převeden jeden z atributů práva na spravedlivý proces, tak jak tento stanoví článek 6 odst. 1 Evropské

[132] § 220 trestního řádu – Soud může rozhodovat jen o skutku, který je uveden v žalobním návrhu. Při svém rozhodnutí smí přihlížet jen ke skutečnostem, které byly probrány v hlavním líčení, a opírat se o důkazy, které strany předložily a provedly, případně které sám doplnil. Právním posouzením skutku v obžalobě není soud vázán. Soud může rozhodovat jen o skutku, který je uveden v žalobním návrhu.

[133] § 221 odst. 1, odst. 2 trestního řádu - Ukazují-li výsledky hlavního líčení na podstatnou změnu okolností případu a je-li k objasnění věci třeba dalšího šetření, může soud vrátit věc státnímu zástupci k došetření. Soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření také tehdy, ukazují-li výsledky hlavního líčení, že se obžalovaný dopustil ještě dalšího skutku, který je trestným činem, a státní zástupce o vrácení věci požádá vzhledem k potřebě společného projednání.

úmluvy,[134] článek 14 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech,[135] článek 96 odst. 2 Ústavy,[136] jakož i článek 38 odst. 2 Listiny[137] a jednak je touto zásadou přímo aplikována obecná zásada práva na informace veřejnosti dle článku 17 odst. 4 Listiny,[138] čímž je v důsledku naplněn účel trestního řízení, tak jak je tento definován ustanovením § 1 odst. 1 trestního řádu.[139]

Zásada veřejnosti je v současném trestním právu procesním zakotvena v ustanovení § 2 odst. 10 trestního řádu, dle kterého platí, že *"trestní věci se před soudem projednávají veřejně tak, aby se občané mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat. Při hlavním líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených v tomto nebo zvláštním zákoně."*

V případě trestního řízení konaném proti mladistvému, či dítěti mladším patnácti let, je tato obecně platná zásada výrazně oslabena zásadou ochrany soukromí a osobnosti mladistvého, která je *lex specialis* vymezena ustanovením § 3 odst. 5 zákona o soud. ve věcech mládeže. V tomto ustanovení je

---

[134]Článek 6 odst. 1 Evropské úmluvy – Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

[135]Článek 14 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech – Všechny osoby jsou si před soudem rovny. Každý má úplně stejné právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním obvinění vzneseném proti němu. Tisk a veřejnost mohou být vyloučeny z celého řízení nebo z jeho části z důvodů morálky, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti nebo tehdy, když si toho vyžaduje soukromý zájem stran, nebo mohou být vyloučeny v rozsahu, který je podle přísného mínění soudu nutný při zvláštních okolnostech, kdy by zveřejnění prejudikovalo zájmy spravedlnosti; avšak každý rozsudek vynesený v trestní nebo občanskoprávní věci bude zveřejněn s výjimkou případů, kdy zájem mladistvých osob vyžaduje jiný postup nebo kdy se řízení týká manželských sporů nebo opatrovnictví dětí.

[136]Článek 96 odst. 2 Ústavy – Jednání před soudem je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon. Rozsudek se vyhlašuje vždy veřejně.

[137]Článek 38 odst. 2 Listiny – Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům.

[138]Článek 17 odst. 4 Listiny - Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

[139]§ 1 odst. 1 trestního řádu – Účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Řízení přitom musí působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.

uvedeno, že *"v řízení podle tohoto zákona (zákon o soud. ve věcech mládeže) je třeba chránit osobní údaje osoby, proti níž se řízení vede, a její soukromí, aby každá taková osoba byla chráněna před škodlivými vlivy, a při dodržení zásady, že je považována za nevinnou, dokud její vina nebyla prokázána zákonným způsobem."*

Jak vyplývá z výše uvedeného, jedná se o zásadu trestního práva procesního, která zcela logicky nalézá uplatnění toliko u soudu. Zásada veřejnosti v souhrnu stanoví, že trestní věci se před soudem projednávají nejen za přítomnosti přímých účastníků trestního řízení, ale i za přítomnosti dalších nezainteresovaných osob a to včetně sdělovacích prostředků. Zatímco přítomnost veřejnosti při hlavním líčením je možno chápat jako fakultativní a hlavní líčení lze za zachování zákonných podmínek úspěšně konat i bez její přítomnosti, je veřejné vyhlášení rozsudku vždy a za všech situací nutno chápat jako obligatorní znak předmětné zásady. Účelem této zásady je garantovat obžalovanému jeho nezadatelné právo na naplnění atributu práva na spravedlivý proces, konkrétně práva na veřejné projednání věci. Smyslem této zásady je to, že obžalovanému garantuje možnost verifikovat či rozporovat před veřejností veškeré důkazy směřující proti jeho osobě (jeden z atributů kontradiktorního procesu). Dalším účelem této zásady je to, že za pomoci transparentnosti trestního řízení poskytuje široké společnosti možnost kontroly nad výkonem soudnictvím, čímž mimo jiné také chrání obžalovaného před případnou očividnou zvůlí soudu. V neposlední řadě je smyslem této zásady také to, že veřejné projednání trestní věci a zejména veřejné vyhlášení rozsudku značnou měrou naplňuje generální prevenci, jakož jeden z cílů trestního řízení.[140]

Obecnou zásadu veřejnosti převádí trestní řád do praxe ustanovením § 199 trestního řádu,[141] respektive ustanovením § 6 zákona o soudech.[142]

---

[140]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 175 – 179, ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strana 33, DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 17.

[141]§ 199 trestního řádu – Hlavní líčení koná soud zásadně veřejně. Má přitom na zřeteli, aby občanům byla poskytnuta v nejširší míře příležitost sledovat projednávání věci soudem a aby se co nejúčinněji projevilo výchovné působení trestního řízení na širokou veřejnost ve smyslu jejího aktivního zapojení do úsilí trestnou činnost zamezovat a jí předcházet. Ve vhodných případech

Ze zásady veřejnosti existuje několik výjimek. V prvé řadě se jedná o situace, kdy není hlavní líčení konáno, což platí v případě uzavření dohody o vině a trestu dle ustanovení § 175a a následné trestního řádu a § 314o a následné trestního řádu. Dále se jedná také o případy vydání trestního příkazu samosoudcem podle ustanovení § 314e a následné trestního řádu. V případě konání hlavního líčení může být veřejnost z hlavního líčení (z celého, či jen z jeho části) vyloučena zejména v těch případech, že by veřejným jednáním mohlo dojít k ohrožení utajovaných skutečností, obecné morálky respektive bezpečnosti osob, tak jak to upravuje ustanovení § 200 odst. 1 trestního řádu[143] a § 201 odst. 1 trestního řádu.[144]

Další výjimka z obecné zásady veřejnosti se týká řízení proti mladistvému. V rámci tohoto řízení je daná zásada ve smyslu *lex specialis* realizována v souladu se zásadou ochrany osobnosti a soukromí mladistvého ustanovením § 54 odst. 1 zákona o soud. ve věcech mládeže, v němž je v souhrnu uvedeno, že hlavní líčení a veřejné zasedání proti mladistvému je konáno zpravidla neveřejné a veřejným se může stát toliko v případě, že v tomto směru podání návrh sám mladistvý.[145] Tohoto se také dotýká ustanovení § 63 odst. 3 zákona o soud. ve věcech mládeže.[146]

---

provádí proto hlavní líčení přímo v místě, kde byl trestný čin spáchán, anebo na pracovišti, popřípadě v bydlišti obžalovaného. V tom případě o konání hlavního líčení vyrozumí zájmové sdružení, jež může účast občanů zajistit a účinně přispět ke splnění účelu sledovaného veřejným konáním hlavního líčení.

[142]§ 6 zákona o soudech – Řízení před soudy je ústní a veřejné. Výjimky stanoví zákon. Rozsudky se vyhlašují jménem republiky a vždy veřejně. Uskutečňovat obrazové nebo zvukové přenosy a pořizovat obrazové záznamy v průběhu soudního jednání lze jen s předchozím souhlasem předsedy senátu nebo samosoudce. S vědomím předsedy senátu nebo samosoudce lze pořizovat zvukové záznamy; kdyby způsob jejich provádění mohl narušit průběh nebo důstojnost jednání, může předseda senátu nebo samosoudce jejich pořizování zakázat.

[143]§ 200 odst. 1 trestního řádu – Při hlavním líčení může být veřejnost vyloučena, jestliže by veřejné projednání věci ohrozilo utajované informace chráněné zvláštním zákonem, mravnost nebo nerušený průběh jednání, anebo bezpečnost nebo jiný důležitý zájem svědků; k témuž účelu může předseda senátu učinit i jiná přiměřená opatření. Veřejnost lze vyloučit také jen pro část hlavního líčení. Vystupuje-li před soudem osoba uvedená v § 102a odst. 1 trestního řádu bez utajení totožnosti nebo podoby, veřejnost se vyloučí vždy.

[144]§ 201 odst. 1 trestního řádu – I když veřejnost nebyla vyloučena podle § 200 trestního řádu, může soud odepřít přístup k hlavnímu líčení nezletilým a těm, u nichž je obava, že by mohli rušit důstojný průběh hlavního líčení. Může také učinit nezbytná opatření proti přeplňování jednací síně.

[145]§ 54 odst. 1 zákona o soud. ve věcech mládeže - Hlavního líčení a veřejného zasedání se mohou účastnit pouze obžalovaný mladistvý, jeho dva důvěrníci, jeho obhájce, zákonní zástupci, opatrovník a příbuzní v přímém pokolení, sourozenci, manžel nebo druh, poškozený, jeho zmocněnec a důvěrník, zúčastněná osoba a její zmocněnec, zákonní zástupci a opatrovníci

Poskytování informací poté upravuje ustanovení § 8a trestního řádu až § 8d trestního řádu a ustanoveními § 52 zákona o soud. ve věcech mládeže až § 54 zákona o soud. ve věcech mládeže.

S ohledem na tu skutečnost, že tato zásada se uplatňuje toliko v řízení před soudem a na činnost policejního orgánu nemá žádný vliv, neshledávám za nutné se k této jakkoli více vyjadřovat.

V rámci plánované rekodifikace trestního řádu by měla být zásada veřejnosti uvedena v dosud neučeném ustanovení a to v rámci oddílu o účasti veřejnosti na trestním řízení a zveřejňování a poskytování informací o trestním řízení a osobách na něm zúčastněných. Tato zásada by poté měla být definována, tak že *"trestní věci se před soudem projednávají veřejně tak, aby se každý mohl projednávání zúčastnit a jednání sledovat. V hlavním líčení, odvolacím líčení a ve veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených v trestněprocesním zákoně. Rozsudek a rozhodnutí ve věci v hlavním líčení, odvolacím líčení nebo ve veřejném zasedání musí být vyhlášeny vždy veřejně, i když byla veřejnost vyloučena."* Z předestřeného plánovaného znění dané zásady tak vyplývá to, že odborná komise shledala za vhodné navrhnout zákonodárci, aby oproti současné procesně právní úpravě zahrnul do znění konceptu zákona i ústavně právní povinnost vyhlásit rozsudek veřejně, ačkoli toto v rámci praxe vždy aplikováno. Z uvedeného se zcela zjevně podává, že oproti současné procesně právní úpravě by nemělo dojít k žádným podstatným změnám.

2.13. Zásada ústnosti a bezprostřednosti

Zásady ústnosti i zásada bezprostřednosti jsou další základní zásady trestního práva procesního. Zásady ústnosti i bezprostřednosti reprezentují další aspekt práva na spravedlivý proces, tak jak tento v obou případech stanoví

---

poškozeného a zúčastněné osoby, svědci, znalci, tlumočníci, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, úředníci Probační a mediační služby a zástupce školy nebo výchovného zařízení. Na návrh mladistvého může být hlavní líčení nebo veřejné zasedání konáno veřejně.

[146] § 63 odst. 3 zákona o soud. ve věcech mládeže – Při hlavním líčení a veřejném zasedání proti mladistvému soud pro mládež vyloučí veřejnost, i když předtím rozhodl o jeho veřejném konání podle § 54 odst. 1 zákona o soud. ve věcech mládeže, také tehdy, jestliže je to na prospěch mladistvého.

článek 6 odst. 3 Evropské úmluvy[147] a v případě zásady ústnosti i článek 96 odst. 2 Ústavy.[148]

Zásada ústnosti je v současném trestním právu procesním zakotvena v ustanovení § 2 odst. 11 trestního řádu, dle kterého platí, že *"jednání před soudy je ústní; důkaz výpověďmi svědků, znalců a obviněného se provádí zpravidla tak, že se tyto osoby vyslýchají."*; přičemž zásada bezprostřednosti vychází z ustanovení § 2 odst. 12 trestního řádu, v němž je uvedeno, že *"při rozhodování v hlavním líčení, jakož i ve veřejném, vazebním a neveřejném zasedání smí soud přihlédnout jen k těm důkazům, které byly při tomto jednání provedeny."*

Zásady ústnosti i bezprostřednosti jsou základní zásady trestního práva procesního, které jak logicky vyplývá z výše uvedeného, nalézají uplatnění pouze v rámci řízení před soudem. Obě dané zásady spolu velmi úzce souvisejí a odráží tak v praxi latinském přísloví, že co není před soudem, není na světě (*quod non est in foro, non est in mundo*), kteréžto je protikladem dříve aplikované zásady ryze inkvizičního řízení o tom, že co není ve spise, není na světě (*quod non est in actis, non est in mundo*). Zásada ústnosti hraje ve spojení se zásadou bezprostřednosti v rámci trestního řízení velice významnou úlohu, neboť soud je v průběhu dokazování přímo ovlivněn nejen samotným obsahem předestřeného důkazu (danou výpovědí), ale i jeho nositelem (osobu činící výpověď). Jen takovýto způsob dokazování může hodnotícímu orgánu poskytnout jasný obraz o dokazované skutečnosti a vést k vynesení rozhodnutí pod bezprostředním dojmem z provedených důkazů. Na toto jsou také přímo návazná pravidla bezprostřednosti, která mají garantovat to, že soud bude vycházet z toho podstatného a také si bude pamatovat bezprostřední dojem z daného řízení. V prvé řadě se jedná

[147]Článek 6 odst. 3 Evropské úmluvy – Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu; mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby; obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují; vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě; mít bezplatnou pomoc tlumočníka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.
[148]Článek 96 odst. 2 Ústavy – Jednání před soudem je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon. Rozsudek se vyhlašuje vždy veřejně.

o pravidlo, že by soud měl vždy čerpat důkazy zejména od zdroje nejbližšího dokazované skutečnosti, to jest tedy zejména od přímých svědků. Dále se jedná o pravidlo nezměnitelnosti soudu (na rozhodování se může podílet toliko soudce, který se jednání účastnil od začátku do konce) a pravidlo nepřerušitelnosti soudního jednání (odročení líčení by mělo být výjimečné opatření a pokud již k němu dojde, tak by mělo být co nejkratší).[149]

Ze zásady ústnosti i bezprostřednosti stanoví zákon celou řadu výjimek. První skupinu výjimek by bylo možno shrnout tak, že se jedná o případy, kdy k hlavnímu líčení de facto nedochází, jako jsou případy uzavření dohody o vině a trestu dle ustanovení § 175a a následné trestního řádu a § 314o a následné trestního řádu, nebo vydání trestního příkazu samosoudcem podle ustanovení § 314e a následné trestního řádu. Další skupinou jsou případy, kdy sice k hlavnímu líčení dochází, ale dané důkazy nejsou prováděny, neboť tyto byly stranami ve smyslu ustanovení § 206d trestního řádu označeny za nesporné. Za další lze považovat úkony provedené formou dožádání dle ustanovení § 53 trestního řádu. Poslední skupinou výjimek jsou důkazy, které soudu nepředestírá přímo svědek, ale jsou soudem za podmínek určených zákonem čteny nebo přehrávány jako důkaz. V tomto směru se jedná zejména o protokoly o výpovědi obviněného či svědků, znalecké posudky či jiné listinné důkazy, tak jak toto upravuje například ustanovení § 102 trestního řádu, § 207 odst. 2 trestního řádu, § 209 odst. 2 trestního řádu, § 211 trestního řádu a další.[150]

S ohledem na tu skutečnost, že tato zásada se uplatňuje toliko v řízení před soudem a na činnost policejního orgánu nemá žádný přímý vliv, neshledávám za nutné se k této jakkoli více vyjadřovat.

V rámci plánované rekodifikace trestního řádu by měla být zásada ústnosti a bezprostřednosti uvedena v dosud přesně neurčeném ustanovení a to v rámci oddílu o řízení před soudem. Tato zásada by měla být definována,

[149]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 179 – 183, ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strany 34 – 36, DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strany 17 – 18, Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8. prosince 2021 pod spisovou značkou 4 Tdo 1241/2021.
[150]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 180 – 183.

tak že *"jednání před soudem je ústní. Nestanoví-li trestněprocesní zákon jinak, soud smí při rozhodování v hlavním nebo odvolacím líčení nebo veřejném, vazebním nebo neveřejném zasedání přihlédnout jen k tomu, co v něm bylo projednáno, a opírat se o důkazy vyplývající z důkazních prostředků, které v něm byly provedeny; důkazy opatřuje, pokud možno, z pramene co nejbližšího zjišťované skutečnosti."* Z předestřeného plánovaného znění dané zásady se tak podává, že odborná komise shledala za vhodné navrhnout zákonodárci, aby bylo oproti recentní procesně právní úpravě do znění zákona zahrnuto i v současné době běžně užívané pravidla. Z uvedeného se zcela zjevně podává, že oproti současné procesně právní úpravě by nemělo dojít k žádným podstatným změnám.

2.14. Zásada zajištění práva na obhajobu

Zásada zajištění práva na obhajobu je základní zásadou trestního práva procesního, kterou je do tohoto práva přímo aplikováno právo na obhajobu, jakožto jednoho z aspektů spravedlivého procesu, tak jak je toto garantováno ustanovením článku 6 odst. 3 Evropské úmluvy,[151] článku 14 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech,[152] jakož i článku 37 odst. 4 Listiny[153] a článku 40 odst. 3, odst. 4 Listiny.[154]

[151]Článek 6 odst. 3 Evropské úmluvy – Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu; mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby; obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují; vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě; mít bezplatnou pomoc tlumočníka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.

[152]Článek 14 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech – Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má mít tyto minimální záruky: má být neprodleně a podrobně informován v jazyce, jemuž rozumí, o povaze a důvodu obvinění proti němu; má mít dostatek času a možností pro přípravu své obhajoby, a aby se mohl spojit s obhájcem podle své vlastní volby; má být souzen bez zbytečného odkladu; má být souzen za své přítomnosti a obhajovat se osobně nebo prostřednictvím obhájce, kterého si sám zvolí; má být poučen o svých právech a má mu být poskytnuta právní pomoc v každém případě, kdy toho zájmy spravedlnosti vyžadují, a aniž by v takovém případě sám platil náklady, jestliže nemá dostatečné prostředky k úhradě; má mu být dána možnost, aby provedl výslech nebo dal provést výslech svědků proti sobě a aby měl možnost účasti a výslechu svědků svědčících v jeho prospěch za stejných podmínek jako u svědků svědčících proti němu; má se mu dostat pomoci tlumočníka, jestliže

Zásada zajištění práva na obhajobu je v recentním trestním právu procesním zakotvena v ustanovení § 2 odst. 13 trestního řádu, dle kterého platí, že *"ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení vhodným způsobem a srozumitelně poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv."*

Zásada zajištění práva na obhajobu je všeobecně platná základní zásada trestního práva procesního, která dopadá na všechny orgány činné v trestním řízení a to ve všech fázích trestního řízení. Účelem této zásady je zajistit podezřelému, obviněnému, obžalovanému i odsouzenému v rámci trestního řízení patřičnou ochranu jeho práv a zákonných zájmů spočívající v tom, aby byly náležitě a včas objasněny veškeré skutečnosti, které tuto osobu viny zbavují nebo alespoň její vinu zmírňují.

Zamýšlený účel dané zásady je naplňován jednak povinností orgánů činných v trestním řízení poučit osobu, proti které se trestní řízení vede o jejich právech a umožnit jí takováto zákonem garantovaná práva v plném rozsahu uplatnit a jednak také třemi složkami obhajoby (materiální a formální obhajoba a právo na náležitý postup orgánů činných v trestním řízení). Veškeré tyto formy obhajoby sice existují vedle sebe, ale v konkrétních případech mohu a mají být využita současně. Obsahem materiální obhajoby je v prvé řadě právo hájit se sám a prostředky dle svého vlastního uvážení. Touto obhajobou se stručně řečeno rozumí zejména možnost obžalovaného účastnit se osobně projednání své trestní věci před soudem, tak aby mohla být bezezbytku naplněna kontradiktornost trestního procesu; právo vyjádřit se ke vznesenému obvinění, jakož i právo odepřít v tomto směru svou výpověď; právo vyhledat, předložit, či navrhnout důkazy sloužící k své obhajobě a navrhovat

---

nerozumí jazyku nebo nemluví jazykem, jehož se užívá u soudu; nesmí být nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu.

[153]Článek 37 odst. 4 Listiny – Kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočníka.

[154]Článek 40 odst. 3, odst. 4 Listiny – Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce. Obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.

orgánům činným v trestním řízení jejich provedení, jakož i právo podávat žádosti a opravné prostředky. Obsahem formální obhajoby je právo (za podmínek nutné obhajoby i povinnost) obviněného mít obhájce a také možnost se s ním radit o způsobu své obhajoby. Obsahem práva na náležitý postup orgánů činných v trestním řízení je také oprávnění obviněného vyžadovat po orgánech činných v trestním řízení splnění jejich povinnosti za účelem řádného zjištění skutkového stavu projednávané trestní věci, o němž nebudou důvodné pochyby, jakož i to, aby tyto orgány i bez jakéhokoli návrhu pečlivě zjišťovaly, prošetřovaly a opatřovaly důkazy sloužící nejen k jeho neprospěchu, ale i ty, které mají sloužit k jeho prospěchu. Toto ostatně reflektuje i nález Ústavního soudu České republiky ze dne 4. prosince 2017 pod spisovou značkou I. ÚS 645/16, kde bylo mimo jiné uvedeno, že *"smyslem lidskoprávních zásad nalézajících své vyjádření v právu na obhajobu je přitom zabezpečit, aby byly v trestním řízení objasněny všechny významné okolnosti, svědčící nejen v neprospěch, ale i ve prospěch obviněného, a aby orgány činné v tomto řízení ke všem těmto okolnostem náležitě přihlédly. Tak se má zajistit, aby nevinný nebyl odsouzen, aby viník byl odsouzen jedině za to, co skutečně spáchal, a aby mu byl uložen spravedlivý a zákonný trest."* [155]

Z logiky věci je k přímé aplikaci této zásady nezbytně nutné, aby osoba, proti které se trestní řízení vede,[156] mohla s orgány činnými v trestním řízení, potažmo svým obhájcem (nebo soudním znalcem v případě znaleckého zkoumání svého duševního stavu) bez obtíží komunikovat. Z tohoto důvodu je nutné poukázat i na nezadatelné právo každého užívat v rámci trestního řízení svůj mateřský jazyk (eventuálně znakovou řeč, či jinou formu pro něj srozumitelné komunikace), tak jak je toto zakotveno mimo jiné i v ustanovení § 2 odst. 14 trestního řádu (mimo uvedeného ustanovení toto upravují i ústavně právní předpisy a mezinárodní smlouvy, tak jak již bylo uvedeno výše). V tomto

[155] JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 185 – 189, ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strany 36 – 37, DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strany 18 – 19, nález Ústavního soudu České republiky ze dne 4. prosince 2017 pod spisovou značkou I. ÚS 645/16.

[156] Nikoli však výlučně pouze podezřelý, obviněný, obžalovaný, nebo odsouzený, neboť toto pravidlo dopadá na všechny osoby v trestním řízení zainteresované, to jest i svědky, poškozené, zúčastěné osoby etc.

ustanovení je mimo jiné také uvedeno, že *"každý, kdo prohlásí, že neovládá český jazyk, je oprávněn používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka nebo jazyka, o kterém uvede, že ho ovládá."* Přímá aplikace tohoto práva vyplývá z ustanovení § 28 odst. 1, odst. 2 trestního řádu,[157] z něhož se vyjma uvedeného také podává, že orgány činné v trestním řízení jsou povinné pořídit obviněnému písemný překlad taxativně uvedených listin, kterými se v rámci daného řízení vydávají podstatná rozhodnutí. [158]

V rámci přípravného řízení je zásada práva na obhajobu pro policejní orgán upravena a konkretizována celou řadou ustanovení trestního řádu, dle kterých má obviněný zejména právo na stíhání zákonným způsobem a v souladu s trestním řádem, možnost uplatnit všechny zákonné prostředky a způsoby obhajoby, zvolit si obhájce, podávat opravné prostředky nebo činit důkazní návrhy.

V případě zadržení podezřelého je právo na formální obhajobu převedeno do praxe ustanovením § 76 odst. 6 trestního řádu[159] a § 76b trestního řádu.[160]

---

[157]§ 28 odst. 1, odst. 2 trestního řádu – mimo jiné… Je-li třeba přetlumočit obsah písemnosti, výpovědi nebo jiného procesního úkonu nebo využije-li obviněný právo uvedené v § 2 odst. 14 trestního řádu, přibere se tlumočník; totéž platí, jde-li o ustanovení tlumočníka osobě, s níž se nelze dorozumět jinak než některým z komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob…Využije-li obviněný právo uvedené v § 2 odst. 14 trestního řádu, přibraný tlumočník přetlumočí na jeho žádost i jeho poradu s obhájcem, která je v přímé souvislosti s procesními úkony, a poradu v průběhu procesních úkonů. Za uvedených podmínek je třeba obviněnému písemně přeložit usnesení o zahájení trestního stíhání, usnesení o vazbě, usnesení o nařízení pozorování obviněného ve zdravotnickém ústavu, obžalobu, dohodu o vině a trestu a návrh na její schválení, návrh na potrestání, rozsudek, trestní příkaz, rozhodnutí o odvolání a o podmíněném zastavení trestního stíhání; to neplatí, jestliže obviněný po poučení prohlásí, že pořízení překladu takového rozhodnutí nepožaduje. Týká-li se takové rozhodnutí více obviněných, přeloží se obviněnému jen ta část rozhodnutí, která se jej týká, pokud ji lze oddělit od ostatních výroků rozhodnutí a jejich odůvodnění. Pořízení překladu rozhodnutí a jeho doručení zajišťuje orgán činný v trestním řízení, o jehož rozhodnutí se jedná.

[158]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 189 – 191. ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, strany 37 – 38, DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 19.

[159]§ 76 odst. 6 trestního řádu – Zadržený podezřelý má právo požadovat, aby obhájce byl přítomen při jeho výslechu podle odstavce § 76 odst. 3 trestního řádu, ledaže je obhájce ve lhůtě uvedené v odstavci § 76 odst. 4 trestního řádu (48 hodin) nedosažitelný.

[160]§ 76b trestního řádu – Zadržená osoba má právo zvolit si obhájce, mluvit s ním bez přítomnosti třetí osoby a radit se s ním již v průběhu zadržení. Zadržená osoba má dále právo na své náklady komunikovat prostřednictvím písemných sdělení nebo telefonu s osobou, kterou sama určí, je-li to technicky možné a pokud to okolnosti umožňují, zejména neohrozí-li to dosažení účelu trestního řízení nebo nebrání-li tomu zájem na ochraně oběti; tato komunikace podléhá kontrole. Zadržený cizinec má právo, aby byl o jeho zadržení vyrozuměn konzulární úřad státu, jehož je občanem, a právo na komunikaci s tímto konzulárním úřadem. Nemá-li zadržený

V případě konání trestního řízení ve smyslu hlavy desáté trestního řádu je právo podezřelého na materiální i formální obhajobu zakotveno v několika ustanoveních. V případě konání zkráceného přípravného řízení se jedná o ustanovení § 179b odst. 2 trestního řádu,[161] zatímco při trestním stíhání obviněného se jedná zejména o ustanovení § 33 odst. 1, odst. 2 trestního řádu,[162] § 61 trestního řádu,[163] § 65 odst. 1 věty prvé trestního řádu[164] a § 164 odst. 3 trestního řádu.[165]

Z pohledu praktické činnosti policejního orgánu při vyšetřování nelze opomenout i tu skutečnost, že za součást práva na obhajobu je nutno považovat

---

cizinec dostatek finančních prostředků, komunikace s konzulárním úřadem se mu umožní bezplatně. O těchto právech je třeba zadrženou osobu poučit a poskytnout jí plnou možnost jejich uplatnění.

[161]§ 179b odst. 2 trestního řádu – Ve zkráceném přípravném řízení má podezřelý stejná práva jako obviněný (§ 33 odst. 1, odst. 2 trestního řádu). Zadržený podezřelý má právo zvolit si obhájce a radit se s ním bez přítomnosti třetí osoby již v průběhu zadržení. O tom je třeba podezřelého před jeho výslechem poučit a poskytnout mu plnou možnost uplatnění jeho práv.

[162]§ 33 odst. 1, odst. 2 trestního řádu – Obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat. Může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky. Má právo zvolit si obhájce a s ním se radit i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. S obhájcem se však v průběhu svého výslechu nemůže radit o tom, jak odpovědět na již položenou otázku. Může žádat, aby byl vyslýchán za účasti svého obhájce a aby se obhájce účastnil i jiných úkonů přípravného řízení. Je-li ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, může s obhájcem mluvit bez přítomnosti třetí osoby. Uvedená práva příslušejí obviněnému i tehdy, je-li jeho svéprávnost omezena. Osvědčil-li obviněný, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Vyplývá-li ze shromážděných důkazů, že obviněný nemá dostatek prostředků na náhradu nákladů obhajoby, může, je-li to třeba k ochraně práv obviněného, rozhodnout předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce o nároku na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu i bez návrhu obviněného. V případech uvedených ve větě první a druhé náklady obhajoby zcela nebo zčásti hradí stát.

[163]§ 61 trestního řádu – Zmešká-li obviněný nebo jeho obhájce z důležitých důvodů lhůtu k podání opravného prostředku, povolí mu, nestanoví-li zákon jinak, orgán, jemuž přísluší o opravném prostředku rozhodovat, navrácení lhůty. O navrácení lhůty je třeba požádat do tří dnů od pominutí překážky. Nebyl-li opravný prostředek ještě podán, je třeba jej se žádostí spojit. Jde-li o odvolání proti rozsudku, je možno odvolání odůvodnit ještě ve lhůtě osmi dnů od doručení usnesení o povolení navrácení lhůty. Byl-li opravný prostředek už zamítnut jako opožděný, zruší orgán při povolení navrácení lhůty zároveň i svoje rozhodnutí o zamítnutí opravného prostředku. Ustanovení se užije přiměřeně i tehdy, ukáže-li se, že lhůta k podání opravného prostředku, který byl zamítnut jako opožděný, zmeškána nebyla.

[164]§ 65 odst. 1 věty prvé trestního řádu – Obviněný, poškozený a zúčastněná osoba, jejich obhájci a zmocněnci mají právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování a osobních údajů svědka podle § 55 odst. 2, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí.

[165]§ 164 odst. 3 trestního řádu – Policejní orgán vyhledává a za stanovených podmínek i provádí důkazy bez ohledu na to, zda svědčí ve prospěch či neprospěch obviněného. Obviněný nesmí být žádným způsobem k výpovědi nebo doznání donucován. Obhajoba obviněného a jím navrhované důkazy, pokud nejsou zcela bezvýznamné, musí být pečlivě přezkoumány.

i skončení vyšetřování a s tímto spojené prostudování spisu. Zde by bylo také vhodné uvést, že dle mého názoru by se obviněný měl se spisem obeznámit až jako poslední, tak aby mu i ve vyšetřování svědčilo takzvané právo posledního slova (k tomuto analogicky ustanovení § 217 trestního řádu) a bylo tak zcela dáno za dosti právu na spravedlivý proces. V rámci tohoto úkonu může obviněný a jeho obhájce učinit návrhy na doplnění dokazování, tak jak toto uvádí ustanovení § 166 odst. 1 trestního řádu. V tomto směru je nutno upozornit na tu skutečnost, že pokud obviněný či poškozený využil v rámci daného řízení svého práva na tlumočníka, je nutno tohoto přibrat i ke konání prostudování trestního spisu, neboť pakliže by policejní orgán takto neučinil, jednalo by se o nulitní úkon (formálně by byl sice daný úkon proveden, ale obviněný by se pro jazykovou bariéru fakticky nemohl s obsahem spisu obeznámit). Toto však v žádném případě neznamená, že by bylo povinností policejní orgánu nechávat na státní náklad provést písemný překlad celého trestního spisu. Seznam listin, které je nutno přeložit písemně je taxativně uveden v ustanovení § 28 odst. 2 trestního řádu, přičemž policejního orgánu se v tomto směru dotýká toliko překlad usnesení o zahájení trestního stíhání, neboť usnesení vydané v rámci přípravného řízení soudem či státním zástupcem překládají tito sami a na svůj náklad, tak toto uvádí ustanovení § 28 odst. 2 věta poslední trestního řádu. Jakýkoli písemný překlad obsahu spisu nad rámec uvedeného by byl zcela nadbytečný a v rozporu s ekonomičností a rychlostí řízení, neboť k plné aplikaci práva mateřský jazyk zcela postačuje tlumočníkem provedený slovní překlad předloženého trestního spisu.

K výše uvedenému jsou dále také návazná ustanovení § 36 a následné trestního řádu, která za splnění zákonných podmínek, jako je například řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, řízení proti uprchlému, řízení proti osobě omezené na svéprávnosti či proti osobě ve výkonu trestu, vazby či obdobném omezení osobní svobody upravují a konkretizují okolnosti nutné obhajoby. K otázce nutné obhajoby je také zapotřebí uvést to, že obhájce, kterého si obviněný sám zvolil, popřípadě mu byl tento zvolen oprávněnou osobou dle ustanovení

§ 37 odst. 1 věty prvé trestního řádu,[166] má vždy přednost před obhájcem, který byl obviněnému ustanoven z moci úřední (*ex offo*). K nutné obhajobě se poté vztahuje i článek 34 odst. 1 pokynu policejního prezidenta.[167]

Lex specialis jsou daná ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě upravena zejména v ustanovení § 35 odst. 2 zákona o odp. právnických osob[168] a v ustanovení § 42a zákona o soud. ve věcech mládeže.[169] Ohledně ustanovení § 42a zákona o soud. ve věcech mládeže je však zapotřebí uvést, že mladistvému svědčí právo na nutnou obhajobu toliko v případě, že jsou procesně právní úkony prováděny proti němu a to jako proti osobě, proti níž se trestní řízení vede (tedy v rámci postupu před zahájením trestního stíhání, jako proti podezřelému). Za úkony vedené proti mladistvému tak zcela logicky nelze považovat úkony, které jsou sice konané podle trestního řádu, ale jsou prováděné ve vztahu k jiným osobám.[170]

V návaznosti na shora uvedené nelze ani opomenout ustanovení o podání vysvětlení ve smyslu ustanovení § 158 odst. 6 trestního řádu a na to přímo návazné ustanovení § 158 odst. 5 věty prvé trestního řádu.[171] Přestože toto ustanovení poněkud přesahuje rámec dané zásady, neboť se netýká jen podezřelého, ale každé osoby podávající před orgány činnými v trestním řízení své vysvětlení, shledávám za přínosné

---

[166]§ 37 odst. 1 věty prvé trestního řádu – Neužije-li obviněný práva zvolit si obhájce a nezvolí-li mu ho ani jeho opatrovník, může mu ho zvolit jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner, druh, jakož i zúčastněná osoba.

[167]Článek 34 odst. 1 pokynu policejního prezidenta – Policejní orgán je povinen v rámci prováděných úkonů plně respektovat právo obviněného na obhajobu, zejména pak v každé fázi řízení posuzovat, zda nenastal důvod nutné obhajoby a rovněž sledovat, zda důvody nutné obhajoby trvají; pokud pominou, neprodleně informovat soud, který obhájce ustanovil, a navrhnout mu, aby ustanovení zrušil.

[168]§ 35 odst. 2 zákona o odp. právnických osob – Pro obviněnou právnickou osobu se nepoužijí ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě.

[169]§ 42a zákona o soud. ve věcech mládeže – mimo jiné… Mladistvý musí mít obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle tohoto zákona nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit, dále také ve vykonávacím řízení, rozhoduje-li soud pro mládež ve veřejném zasedání, nebo v řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení, rozhoduje-li soud pro mládež ve veřejném zasedání, a to do dovršení osmnácti let věku.

[170]Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. června 2009 pod spisovou značkou 8 Tdo 583/2009

[171]§ 158 odst. 5 věta prvá trestního řádu – Při podání vysvětlení má každý právo na právní pomoc advokáta. Jedná se o přímou aplikaci článku 37 odst. 2 Listiny do trestního práva procesního – Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.

jej alespoň okrajově rozebrat z pohledu praktické činnosti policejního orgánu. V prvé řadě, je vždy nutno rozlišovat mezi právem na právní pomoc advokáta a právem na obhajobu, které náleží pouze osobě obviněné od doby zahájení trestního stíhání a je mnohem širší povahy než pouhé právo na právní pomoc. Právní pomoc advokáta se v rámci podání vysvětlení má omezit vesměs toliko na právní poradu o významu a důležitosti podání vysvětlení, popřípadě bližší objasnění povahy poučení podávaného před podáním vysvětlení (obvykle s důrazem na právo odepření výpovědi). Na druhou stranu však advokátovi při tomto úkonu nikterak nesvědčí právo zasahovat do průběhu podání vysvětlení kladením otázek, domáhat se účasti na úkonech, kterých se osoba podávající vysvětlení neúčastní, nebo dokonce nahlížet do spisu. I přestože jsou si tohoto svého omezení advokáti velice dobře vědomi, z vlastní praxe jsou mi známy časté případy, kdy se advokát (a to nejen podezřelého, ale často i například svědků) snaží při podání vysvětlení vystupovat v procesním postavení obhájce či zmocněnce poškozeného a přisvojuje si tak práva, která mu v rámci prověřování absolutně nenáleží. Nejčastěji se tak děje formou pokusů o vstupování do daného úkonu, nebo kladení otázek osobě podávající vysvětlení. Takovému jednání je však nutné hned v prvopočátku zamezit a nepřipustit jej. Na druhou stranu však advokátovi nelze ani při podání vysvětlení upřít právo na nerušenou poradu s osobou podávající vysvětlení, právo navrhovat důkazy, popřípadě mu umožnit jeho účast při některém úkonu konaném s danou osobou v rámci zvláštních forem dokazování (například formou rekognice).[172]

Samotná přítomnost advokáta při podání vysvětlení bývá často přínosná a nezřídka přispívá ke zdárnému provedení úkonu. Toto se zejména týká podání vysvětlení u prvo-prověřovaných osob (recidivisté mají zpravidla více nežli jen dostatečnou znalost práva i jistotu vystupování), poškozených či svědků, kteří v počátku přistupují k policejnímu orgánu se značnou nedůvěrou a obavami a za každým druhým slovem policisty spatřují úskok nebo klam. V přítomnosti svého advokáta se však tito lidé cítí výrazně bezpečněji a jsou

[172]DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 1173.

spíše ochotni k dané věci poskytnout nějaké relevantní informace. V případě prvo-prověřovaných osob nebo v relativně nepochybných případech (zejména v případě nedbalostních deliktů, či po provedené domovní prohlídce v rámci přípravného řízení, jakožto neodkladného a neopakovatelného úkonu, při které byly nalezeny relativně nesporné důkazy) se také nezřídka stává, že advokát je svým klientem v předstihu informován o prověřovaném skutku a do jisté míry i o důkaznímu stavu a tento tak následně již od počátku přípravného řízení směřuje svou obhajobu ve směru naprosté spolupráce s orgány činnými v trestním řízení (obvykle ve snaze sjednat se státním zástupcem následně dohodu o vině a trestu). V takovém případě advokát již při podání vysvětlení nabádá klienta k poskytnutí plné a přesné výpovědi, což obvykle značnou měrou dané řízení urychluje a je v zájmu zjištění materiální pravdy. Mimo výše uvedenou a spíše pasivní účast může však také daný advokát aktivně vypomoci policistovi s vysvětlením práv a povinnosti osoby v rámci předmětného trestního řízení. Na tomto místě je však zapotřebí zdůraznit, že přítomnost advokáta při podání vysvětlení (respektive přítomnost advokáta při svědecké výpovědi, obhájce při výslechu podezřelého či obviněného) nikterak nezbavuje policejní orgán zákonné povinnosti danou osobu před úkonem řádnou formou poučit. V žádném případě není možno přenášet tuto zákonnou povinnost orgánu činného v trestním řízení na bedra přítomného advokáta či obhájce.[173] Úloha advokáta či obhájce by v tomto směru měla spočívat spíše v rovině jakéhosi nezávislého verifikátora předneseného zákonného poučení, popřípadě může být tento o své vůli následně policistovi nápomocen s převedením strohé právnické mluvy do natolik srozumitelné formy, aby daná osoba řádně a v plném rozsahu pochopila, jaká jsou její práva a povinnosti.

[173]K povinnosti policejního orgánu před výslechem řádně poučovat například viz ustanovení § 33 odst. 5 trestního řádu, § 76b trestního řádu, § 91 odst. 1 trestního řádu, § 101 odst. 1 trestního řádu, § 158 odst. 8 trestního řádu, § 179b odst. 2 trestního řádu etc. K právu na přítomnost advokáta při výpovědi svědka viz rozhodnutí Ústavní soudu České republiky ze dne 20. října 2004 pod spisovou značkou II. ÚS 386/04. Dále také článek 34 odst. 2 pokynu policejního prezidenta – mimo jiné…Obviněný musí být před každým výslechem nebo jiným procesním úkonem, jehož se účastní, poučen zejména o právu zvolit si obhájce nebo žádat jeho ustanovení a radit se s ním během úkonů prováděných policejním orgánem, žádat přítomnost obhájce při výslechu nebo jiných úkonech, a je-li obviněný ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, i o právu na rozmluvu s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby.

V souvislosti s povinností policejního orgánu poučovat obviněného je také nutno uvést, že i když zákon sám o sobě nespojuje s nepoučením obviněného žádný přímý právní účinek, nelze toto za žádných okolností připustit, neboť se de facto jedná o postup srovnatelný s odepřením spravedlnosti (*denegatio iustitiae*). Na každé takovéto nepoučení, nedostatečně provedené poučení či nepravdivé poučení obviněného před výpovědí je tak vždy nutno pohlížet jako na jistou formu nátlaku, pročež není možno takovýto důkaz ve smyslu ustanovení § 89 odst. 3 trestního řádu v rámci dalšího důkazního řízení připustit.[174]

Z hlediska řízení před soudem je právo na obhajobu garantováno zejména ustanovením § 215 trestního řádu.[175]

K zásadě zajištění práva na obhajobu se váže velice četná judikatura, přičemž její podrobná citace by značně přesahovala možnosti této práce. Z těchto důvodů se omezím toliko na několik nálezů, které by dle mého názoru mohly být přínosné pro praktickou činnost policejního orgán v rámci konání přípravného řízení a které se dotýkají vcelku opomíjených témat.

V prvé řadě shledávám za nutné poukázat na nález Ústavního osudu České republiky ze dne 23. února 2015 pod spisovou značkou I. ÚS 2852/14, ve kterém je řešena otázka přípustnosti neodkladných a neopakovatelných úkonů coby rozhodujících důkazů o vině obžalovaného, který nepřímo navazuje na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Tseber proti České republice ze dne 22. listopadu 2012 pod spisovou značnou 46203/08 (obžalovaný byl odsouzen na základě výpovědi hlavního svědka obžaloby, aniž by měl možnost jej v řízení vyslechnout). Tato rozhodnutí se dotýkají řešení velice častého problému, kdy musí policejní orgán v rámci průběhu prověřování pečlivě zvažovat, zda výslech zvlášť zranitelné oběti nebo dítěte mladšího osmnácti let provede pouze jednou, tak jak toto po něm vyžaduje nejen elementární logika, ale i ustanovení

[174]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges 2021 strana 188.

[175]§ 215 trestního řádu – mimo jiné… Státní zástupce, obžalovaný, jeho obhájce a opatrovník, zúčastněná osoba, poškozený a jejich zmocněnci mohou se souhlasem předsedy senátu klást vyslýchaným otázky, a to zpravidla tehdy, když předseda senátu své dotazy skončil a když už nemají otázek členové senátu... Státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce mohou žádat, aby jim bylo umožněno provést důkaz, zejména výslech svědka nebo znalce... Po provedení výslechu nebo jeho části má právo druhá strana klást vyslýchanému otázky...

§ 101 odst. 3 věty druhé trestního řádu, § 102 odst. 1 věty prvé trestního řádu a § 18 odst. 1 věty druhé zákona o obětech a tudíž k tomuto úkonu užije ustanovení § 158a trestního řádu, anebo zda s tímto úkonem vyčká až na dobu po zahájení trestního stíhání a do té doby bude slyšet danou osobu toliko formou podání vysvětlení dle ustanovení § 158 odst. 6 trestního řádu. V prvém případě dojde k porušení práva na obhajobu, neboť podezřelý nemající práva obviněného nemůže v průběhu daného úkonu klást svědkovi otázky, čímž je v jeho neprospěch vychýlena kontradiktornost řízení. V druhém případě dojde k porušení práv na poškozeného, neboť tento bude danou událost při opakovaném převodu paměťové stopy nevyhnutelně traumatizován. Ústavní soud k této problematice uvedl, že *"v řízení před soudem mohou být jako důkaz použity zásadně jen takové výpovědi svědků či dalších osob, včetně rekognicí, jejichž provedení měla obhajoba možnost být přítomna a aktivně účastna. Pouze ve výjimečných případech lze přistoupit k použití takového důkazu (výpovědi svědka) provedeného jako neodkladný a neopakovatelný úkon podle § 158a trestního řádu, jehož se obhajoba nemohla účastnit. Zvláště v případech, kdy takový důkaz má být rozhodujícím či dokonce jediným důkazem o vině obžalovaného, je naprosto nezbytné, aby se orgány činné v trestním řízení nespoléhaly automaticky na možnost použití důkazu v režimu § 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu (čtení protokolu o výpovědi svědka), ale vyvinuly aktivní úsilí k opakovanému provedení dotčeného úkonu, jehož by se již obhajoba mohla účastnit, a to nejlépe v řízení před soudem. Teprve pokud toto úsilí bylo marné či onen úkon nelze opakovat z povahy věci, je možné připustit odsouzení obžalovaného založené rozhodující či plnou měrou na důkazu (výpovědi svědka či jiných osob), jehož se obhajoba nemohla účastnit, a to pouze za splnění dalších přísných kumulativních podmínek (řízení jako celek lze považovat za spravedlivé a existují skutečnosti dostatečně vyvažující nevýhody spojené s připuštěním takového důkazu, včetně možnosti řádného a spravedlivého posouzení jeho věrohodnosti a spolehlivosti). Aplikace § 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu nesmí sloužit k obcházení práv obhajoby. V opačném případě dochází k porušení článku. 36 odst. 1 Listiny*

a článku 38 odst. 2 Listiny a článek 6 odst. 1 Evropské úmluvy ve spojení s článkem 6 odst. 3 písm. d) Evropské úmluvy."

V rámci vyšetřování se policejní orgán musí nezřídka vypořádat také s otázkou, zda musí obviněnému a jeho obhájci umožnit realizaci jeho práva nahlížet do trestního spisu, nebo, zda mu tento úkon z taktických důvodů odepře. V otázce řešení tohoto problému může policejnímu orgánu být nápomocno rozhodnutí Ústavního soudu České republiky ze dne 16. září 2010 pod spisovou značkou III. ÚS 3221/09, z něhož v souhrnu vyplývá, že *"právo obviněného a obhájce na nahlížení do spisu je možno v přípravném řízení odepřít postupem podle § 65 odst. 2 trestního řádu, za účelem zabezpečení ochrany důkazních pramenů před jejich poškozením a zničením nebo před jinými aktivitami, sledujícími cíl mařit vyšetřování, a za účelem zabezpečení citlivých osobních údajů nezúčastněných osob, jakož i skutečností podléhajících utajení. Takový postup pak připadá v úvahu zejména v případech nebezpečných forem kriminality, jako je například organizovaná drogová kriminalita s mezinárodními prvky. Za situace, kdy tedy koliduje oprávněný zájem státu na účinném postihu kriminality, resp. jiné důležité společenské a individuální zájmy s právem obviněného na obhajobu, připouští právní úprava, jakož i trestně procesní teorie i praxe, dočasné omezení práva na nahlížení do spisů v přípravném řízení."* Zde je však také zapotřebí uvést, že není možné, aby policejní orgán odepřel náhled do části trestního spisu, neboť právo na nahlížení do spisu, tak jak jej uvádí ustanovení § 65 odst. 1 trestního řádu je možno připustit buďto v plném rozsahu, nebo jej naopak s odkazem na ustanovení § 65 odst. 2 trestního řádu v plném rozsahu zamítnout.[176]

S ohledem na to, že v rámci činnosti policejního orgánu se nezřídka stává, že obviněný (a nejen on, například ve vztahu k nakládání se zajištěnými věcmi ve smyslu ustanovení § 80 trestního řádu i další strany trestního řízení) se při převzetí usnesení vzdá svého zákonného práva na podání stížnosti, shledávám v tomto směru ze vhodné alespoň okrajově

[176]DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strany 490 – 492, https://advokatnidenik.cz/2019/05/14/muze-policejni-organ-odeprit-obhajobe-nahlednuti-do-casti-spisu/

poukázat na nález Ústavního soudu České republiky ze dne 9. března 2021 pod spisovou značkou III. ÚS 61/21, v němž se soud vyjadřoval k právu dotčené osoby na vzdání se stížnosti proti rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení. Ústavní soud řešil v daném nálezu stížnost odsouzeného, který se před soudem vzdal svého práva na podání stížnosti do rozhodnutí soudu, avšak následně si proti tomuto rozhodnutí podal stížnost, kterou odůvodnil tím, že se svého práva na podání stížnosti vzdal ve stresu, a netušil, jaký následek toto pro něj bude mít. Ústavní soud ve svém rozhodnutí následně v souhrnu uvedl, že poučení předložené orgánem činným v trestním řízení musí být zcela jednoznačné a musí odpovídat i významu dotčeného práva, neboť jinak se dotčená osoba *"prima facie nevzdává svého práva poučeně, neboť byla poučena toliko formálně, což nelze přijmout zejména za situace, kdy obviněný vykonává svou obhajobu pouze sám, tedy bez účasti obhájce, v důsledku čehož nebyl schopen porozumět reálným důsledkům, které s sebou procesní úkon přinášel."*

Ve vztahu k tlumočení shledávám za nutné poukázat na tu skutečnost, že v rámci přípravného řízení se ojediněle vyskytuje taková praxe, že policista znalý cizího jazyka, si sám o své vůli tlumočí sebou samým konanou výpověď a následně v dané věci koná další úkony v trestním řízení a podílí se na rozhodování ve věci. Takovýto postup však odporuje platnému právu, neboť z rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 16. ledna 1989 pod spisovou značkou 2 Tz 29/88 vyplývá nepřípustnost takového postupu. Toto rozhodnutí ve stručnosti pojednávalo o případu, ve kterém byl k provedení překladu spisových materiálů předložených Maďarskou lidovou republikou přibrán jako tlumočník z jazyka maďarského nezapsaný do seznamu tlumočníků krajský prokurátor. Tento prokurátor požadovaný překlad následně provedl, avšak poté v téže trestní věci intervenoval u neveřejného zasedání okresního prokurátora proti rozhodnutí okresního soudu v Českých Budějovicích. Nejvyšší soud následně v dané věci konstatoval, že ve smyslu zákona o tlumočnících[177]a z ustanovení § 30 odst. 1 trestního řádu,[178] v souhrnu

[177]V současné době upraveno v ustanovení § 18 odst. 1 zákona č. 354/2019 Sb., o soudních tlumočnících a soudních překladatelích, v platném znění – Tlumočník nesmí provést tlumočnický

vyplývá, že *"osoba, která vystupovala ve věci jako tlumočník, nemůže později v téže věci vystupovat jako orgán činný v trestním řízení a podílet se na rozhodování věci."*

Z hlediska plánované rekodifikace trestního řádu by měla být zásada práva na obhajobu uvedena v dosud přesně neurčeném ustanovení a to v rámci oddílu o právech obviněného. Tato zásada by poté měla být definována, tak že *"orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit obviněnému plné uplatnění jeho práv, včetně práva zvolit si obhájce. O těchto právech musí být obviněný v každém stadiu řízení vhodným způsobem a srozumitelně poučen s přihlédnutím k povaze prováděného úkonu."* Z předestřeného plánovaného znění dané zásady tak zcela zjevně vyplývá, že oproti současné procesně právní úpravě by nemělo dojít k žádným podstatným změnám. Právo na právní pomoc advokáta při výslechu by měla být zachována v původním znění. Stejně tak by ve většině mělo být zachováno i právo na tlumočníka a překlad podstatných listin. Oproti současné právní úpravě by se zde však mělo nacházet ustanovení *"občan České republiky příslušející k národnostní menšině, která tradičně a dlouhodobě žije na území České republiky, který prohlásí, že chce používat jazyk své národnostní menšiny, má právo činit podání a jednat v jazyce své národnostní menšiny."*

2.15. Zásada zajištění práv poškozeného

Zásada zajištění práv poškozeného je relativně nová základní zásada trestního práva procesního, kterou je do tohoto aplikované právo poškozeného na respektování jeho lidské důstojnosti a šetrné zacházení, tak jak mu toto ze strany zejména orgánů činných v trestním řízení a sdělovacích prostředků

úkon, jestliže lze mít důvodnou pochybnost o jeho nepodjatosti pro jeho poměr k věci, účastníkovi řízení nebo jeho zástupci, zadavateli, orgánu veřejné moci, který tlumočnický úkon zadal nebo provádí řízení nebo při jiném postupu správního orgánu, kde má být tlumočnický úkon použit.

[178] § 30 odst. 1 trestního řádu – Z vykonávání úkonů trestního řízení je vyloučen soudce nebo přísedící, státní zástupce, policejní orgán nebo osoba v něm služebně činná, u něhož lze mít pochybnosti, že pro poměr k projednávané věci nebo k osobám, jichž se úkon přímo dotýká, k jejich obhájcům, zákonným zástupcům, opatrovníkům a zmocněncům, nebo pro poměr k jinému orgánu činnému v trestním řízení nemůže nestranně rozhodovat. Úkony, které byly učiněny vyloučenými osobami, nemohou být podkladem pro rozhodnutí v trestním řízení.

garantuje článek 6 odst. 1 Evropské úmluvy,[179] článek 36 odst. 1 Listiny[180] a také ustanovení § 3 odst. 2 zákona o obětech.[181]

Zásada zajištění práv poškozeného je v recentním trestním právu procesním zakotvena v ustanovení § 2 odst. 15 trestního řádu, dle kterého platí, že *"orgány činné v trestním řízení jsou povinny v každém období řízení umožnit poškozenému plné uplatnění jeho práv, o kterých je třeba ho podle zákona vhodným způsobem a srozumitelně poučit, aby mohl dosáhnout uspokojení svých nároků; řízení musí vést s potřebnou ohleduplností k poškozenému a při šetření jeho osobnosti."*

V případě trestního řízení konaném proti mladistvému, či dítěti mladšímu patnácti let, je tato obecně platná zásada ještě upravena zásadou uspokojení zájmů poškozeného, která je *lex specialis* vymezena v ustanovení § 3 odst. 7 zákona o soud. ve věcech mládeže, ve kterém je uvedeno, že *"řízení podle tohoto zákona (zákona o soud. ve věcech mládeže) musí směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění."*

Zásada zajištění práv poškozeného je všeobecně platná základní zásada trestního práva procesního, která dopadá na všechny orgány činné v trestním řízení a to ve všech fázích trestního řízení. Tato zásada ve své podstatě odráží snahu zákonodárce o jistou formu narovnání procesně právního vztahu mezi obviněným a poškozeným nebo obětí trestného činu a dalo by se konstatovat, že tvoří protipól práva na obhajobu. Účelem této zásady je jednak poskytnout poškozenému v rámci trestního řízení garanci určité míry morální satisfakce a zajištění náhrady hmotné škody, ale také mu zajistit

[179]Článek 6 odst. 1 Evropské úmluvy – Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

[180]Článek 36 odst. 1 Listiny – Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

[181]§ 3 odst. 2 zákona o obětech – Policie České republiky, orgány činné v trestním řízení a další orgány veřejné moci, subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, poskytovatelé zdravotních služeb, znalci, tlumočníci, obhájci a sdělovací prostředky mají povinnost respektovat osobnost a důstojnost oběti, přistupovat k oběti zdvořile a šetrně a podle možností jí vycházet vstříc. Vůči oběti postupují s přihlédnutím k jejímu věku, zdravotnímu stavu včetně psychického stavu, její rozumové vyspělosti a kulturní identitě tak, aby nedocházelo k prohlubování újmy způsobené oběti trestným činem nebo k druhotné újmě.

ochranu před prohlubování primární viktimizace a minimalizovat následkem případné sekundární viktimizace. Primární viktimizací se přitom rozumí škoda způsobená přímo pachatelem a bezprostředně související s daným trestným činem, zatímco sekundární viktimizací se rozumí druhotná újma poškozeného, která může a nemusí nastat po ukončení daného trestného činu a to v souvislosti s trestním řízením v dané věci konaném. Jedná se zejména o situace, kdy poškozený musí v rámci konaných výslechů opětovně používat předmětnou traumatickou událost, či je jiným způsobem konfrontován s události související s daným skutkem.[182]

V rámci trestního řízení je daná zásada upravena a konkretizována celou řadou ustanovení, která se uplatňují různou měrou a v různých stádiích trestního řízení. S ohledem na to, že zevrubný rozbor těchto práv není v možnostech této práce, uvedu toliko, že se jedná zejména o ustanovení § 43 a následné trestního řádu, § 50 a následné trestního řádu, § 65 trestního řádu, § 89 odst. 2 trestního řádu, § 157a trestního řádu, § 160 odst. 2 trestního řádu, § 163 trestního řádu, § 166 odst. 1 trestního řádu a § 215 odst. 1 trestního řádu a další. Tato zákonná ustanovení poškozenému v souhrnu garantují zejména jeho právo na možnost žádat náhradu škody; dát se zastupovat zmocněncem a v případech uvedených v zákoně pak společným zmocněncem; činit návrhy na doplnění dokazování (a to již v průběhu přípravného řízení); nahlížet do spisů; žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu a státního zástupce konajícího vyšetřování; právo na doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání, pokud jsou jeho pobyt nebo sídlo známé a jestliže o to výslovně požádá; vyjádřit souhlas s trestním stíháním, neudělit souhlas nebo vzít souhlas zpět; zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu; zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu, a před skončením řízení se k věci vyjádřit; pronést závěrečnou řeč; doručení opisu obžaloby, pokud jsou jeho pobyt nebo sídlo známé; doručení rozsudku a trestního příkazu; uzavřít dohodu s obviněným o náhradě škody způsobené trestným činem v rámci

[182]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges 2021 strany 191 – 192, DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 20.

podmíněného zastavení trestního stíhání a právo stížnosti proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání a proti rozhodnutí o osvědčení se obviněného ve zkušební době a dát souhlas ke schválení narovnání a právo stížnosti proti rozhodnutí o schválení narovnání.[183]

V rámci řízení proti mladistvému jsou, jakožto v řízení *lex specialis,* uplatňována práva poškozeného mimo obecnou úpravu také ustanovením § 45 odst. 1 zákona o soud. ve věcech mládeže,[184] § 64 odst. 4 zákona o soud. ve věcech mládeže[185] a § 70 odst. 3 zákona o soud. ve věcech mládeže.[186]

Z hlediska praktické činnosti policejního orgánu v rámci konání přípravného řízení je zapotřebí zdůraznit, že zajištění práva poškozeného a oběti neznamená pouze zajištění majetkových a nemajetkových práv, ale v souladu s větou za středníkem je nutno respektovat i osobnost poškozeného nebo oběti a veškeré úkony konat co nejvíce ohleduplně. Z těchto důvodů si v souladu s ustanoveními § 17 zákona o obětech až § 21 zákona o obětech může oběť sama zvolit, zda jí bude vyslýchat policista stejného nebo opačného pohlaví a také má právo na to, aby byl jejímu výslechu přítomen důvěrník. V rámci tohoto výslechu je v souladu s danou zásadou možné klást intimní dotazy tolikero z důvodů, kdy je jejich zodpovězení nezbytně nutné pro dané trestní řízení. Zvláště pak je nutné těchto práv dbát v případě, že se jedná se zvlášť

[183]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges 2021 strany 283 – 305, DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, například strany 350 – 439 a další. K danému tématu přehledně například viz https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/ochrana-poskozenych-a-ohrozenych-osob/ochrana-prav-poskozeneho/

[184]§ 45 odst. 1 zákona o soud. ve věcech mládeže – Orgány činné podle zákona o soud. ve věcech mládeže jsou povinny přihlížet k oprávněným zájmům poškozeného, poučit ho o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění; státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu posoudí vhodnost a účelnost některého ze zvláštních způsobů řízení vedoucích mimo jiné k náhradě škody nebo jinému odčinění škodlivých následků činu.

[185]§ 64 odst. 4 zákona o soud. ve věcech mládeže – V průběhu celého hlavního líčení a veřejného zasedání dbá předseda senátu ochrany zájmů mladistvého obviněného a zájmů poškozeného.

[186]§ 70 odst. 3 zákona o soud. ve věcech mládeže – Odstoupit od trestního stíhání lze zejména v případě, jestliže mladistvý již úspěšně vykonal vhodný probační program, byla úplně nebo alespoň částečně nahrazena škoda způsobená proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil, bylo úplně nebo alespoň částečně vráceno bezdůvodné obohacení získané proviněním a poškozený s takovým rozsahem vrácení bezdůvodného obohacení souhlasil, anebo bylo mladistvému vysloveno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze považovat z hlediska účelu řízení za dostatečné.

zranitelnou obětí. Pokud se týče práv důvěrníka při provádění výslechu s obětí trestného činu, je nutné tohoto na počátku výslechu poučit o tom, že do daného úkonu nesmí jakkoli zasahovat a v případě, že tak bude činit, může být z úkonu vyloučen.[187]

K přímé aplikaci dané zásady v rámci přípravného řízení slouží zejména ustanovení § 50 a následné trestného řádu, které upravují možnost zvolit si v rámci řízení zmocněnce, který může být následně namísto poškozeného účasten úkonů v rámci vyšetřování. Toto je obzvláště důležité například v případě násilných či mravnostních deliktů, kdy by jakýkoli kontakt poškozeného s obviněným mohl být pro tohoto traumatický. Zmocněnec naproti tomu není žádným traumatem z předmětné věci zatížen a může tak v rámci daného řízení důsledně bránit zájmy poškozeného.

Dále je přímá aplikace této zásady zajištěna i ustanovením § 101b trestního řádu, která do trestního práva procesního nově aplikuje další aspekt šetrného zacházení s poškozeným. Z tohoto ustanovení vyplývá, že v případě konání výslechu s poškozeným, který podává výpověď v rámci řízení o taxativně vyjmenovaných trestných činech, lze poškozenému klást otázky pouze prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení. Zjevným účelem tohoto opatření je zmezení další traumatizace poškozeného, kterému by tento mohl být vystaven zejména v souvislosti s případným agresivním jednáním ze strany obhájce či obviněného. Je také na místě uvést, že obdobné ustanovení ve smyslu ustanovení § 102 odst. 3 trestního řádu platí vůči osobám mladším osmnácti let.

V rámci plánované rekodifikace trestního řádu by měla být zásada zajištění práv poškozeného uvedena v dosud přesně neurčeném ustanovení a to v rámci oddílu o právech poškozeného. Tato zásada by poté měla být

[187]§ 21 zákona o obětech – Oběť má právo, aby ji k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení doprovázel důvěrník. Důvěrníkem může být fyzická osoba způsobilá k právním úkonům, kterou si oběť zvolí. Důvěrník poskytuje oběti potřebnou, zejména psychickou, pomoc. Důvěrník může být zároveň zmocněncem oběti. Důvěrníkem nemůže být osoba, která má v trestním řízení postavení obviněného, obhájce, svědka, znalce nebo tlumočníka. Důvěrník nemůže zasahovat do průběhu úkonu. Vyloučit důvěrníka z účasti na úkonu lze pouze výjimečně, jestliže by účast důvěrníka narušovala průběh úkonu nebo ohrozila dosažení účelu úkonu. V případě, že byl důvěrník vyloučen, je nutné umožnit oběti, aby si zvolila jiného důvěrníka, ledaže uvedený úkon nelze odložit nebo by jeho odložení bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady.

definována, tak že *"orgány činné v trestním řízení jsou povinny v každém období řízení umožnit poškozenému plné uplatnění jeho práv, včetně práva dát se zastupovat zmocněncem. O těchto právech je třeba poškozeného vhodným a srozumitelným způsobem poučit. Řízení musí orgány činné v trestním řízení vést s potřebnou ohleduplností k poškozenému a při šetření jeho osobnosti."* Z předestřeného plánovaného znění dané zásady tak zcela zjevně vyplývá, že by oproti současné procesně právní úpravě nemělo dojít k jakýmkoli podstatným změnám.

2.16. Zásada zvláštního specifického přístupu při projednávání trestních věcí mladistvých a zásada odbornosti orgánů a osob provádějících úkony v trestním řízení týkající se mladistvých

Zásada zvláštního specifického přístupu při projednávání trestních věcí mladistvých je speciální zásada zákona o soud. ve věcech mládeže, jež reflektuje závazky vyplývající z uzavřených smluv, kterými je Česká republika vázána, jako je například článek 40 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte,[188] článek 6 Evropské úmluvy,[189] článek 14 odst. 4 Mezinárodního paktu

[188]Článek 40 odst. 1 Úmluva o právech dítěte – Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte obviněného, obžalovaného nebo uznaného vinným z porušení trestního práva na takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovuzačlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti.

[189]Článek 6 Evropské úmluvy – Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu; mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby; obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují; vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě; mít bezplatnou pomoc tlumočníka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.

o občanských a politických právech,[190] ale i platné směrnice Evropské unie, jako je například Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/800 ze dne 11. května 2016, o procesních zárukách pro děti, které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním, v platné znění, a napomáhá tak k naplnění účelu daného zákona, tak jak je tento uveden v ustanovení § 1 zákona o soud. ve věcech mládeže.[191]

Daná zásada je vymezena v ustanovení § 3 odst. 4 věty prvé a druhé zákona o soud. ve věcech mládeže, ve kterém je uvedeno, že *"v řízení podle tohoto zákona (zákona o soudnictví ve věcech mládeže) je třeba postupovat s přihlédnutím k věku, zdravotnímu stavu, rozumové a mravní vyspělosti osoby, proti níž se vede, aby její další vývoj byl co nejméně ohrožen a aby projednávané činy a jejich příčiny i okolnosti, které je umožnily, byly náležitě objasněny a za jejich spáchání byla vyvozena odpovědnost podle tohoto zákona. Řízení je přitom třeba vést tak, aby působilo k předcházení dalším protiprávním činům."*

Z této speciální zásady přímo vychází a také na ní navazuje zásada odbornosti orgánů a osob provádějících úkony v trestním řízení týkající se mladistvých, která má garantovat to, že orgány činné v trestním řízení budou s mladistvými pachateli zacházet zcela úměrně výše uvedené zásadě. Tato zásada je zakotvena v ustanovení § 3 odst. 8 zákona o soud. ve věcech mládeže, ve které je uvedeno, že *"soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby působící v trestních věcech mládeže musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží."*

Zásada zvláštního specifického přístupu při projednávání trestních věcí mladistvých je stěžejní a všeobecně platnou speciální zásadou trestního práva

[190]Článek 14 odst. 4 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech – V trestním řízení proti mladistvým se vezme v úvahu jejich věk a skutečnost, že je žádoucí usilovat o jejich nápravu.

[191]§ 1 zákona o soud. ve věcech mládeže – Zákon o soud. ve věcech mládeže zapracovává příslušné předpisy Evropské unie a upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páchání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páchání protiprávních činů.

procesního, dopadající na všechny orgány činné v trestním řízení konající opatření na úseku mládeže (nejen mladistvých, ale i dětí mladším patnácti let) a to ve všech fázích trestního řízení. Tato zásada se prolíná celým zákonem o soud. ve věcech mládeže a odráží tak zcela logický požadavek zákonodárce na poněkud odlišný přístup ke kriminalitě mladistvých (*juvenilní delikvence*). Z tohoto důvodu, je s odkazem na danou zásadu a výše uvedená ustanovení mezinárodního práva v celém zákoně primárně kladen důraz na principy obnovujícího soudnictví (*restorativní justice*) a nikoli ryze trestní soudnictví (*retributivní justice*). Ve stručnosti by tudíž bylo možno uvést, že účelem zákona o soud. ve věcech mládeže není ani tak samotné potrestání pachatele, jako spíše nalezení způsobu, jak jej účinně převychovat, zpětně začlenit do řádné společnosti a tím předejít opakování jeho kriminální činnosti.[192]

Tato zásada se v praxi promítá do celé řady institutů zákona o soud. ve věcech mládeže, čímž upravuje povinnost orgánů činných v trestním řízení upřednostňovat nápravu mladistvého před trestem a v každém případě individuálně posuzovat veškeré okolnosti týkající se daného případu i jeho osoby. V tomto směru by bylo možno například uvést ustanovení § 41 odst. 1 zákona o soud. ve věcech mládeže,[193] nebo § 64 odst. 4 zákona o soud. ve věcech mládeže.[194]

2.17. Zásada spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizující probační programy

Zásada spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizující probační programy je speciální zásada zákona o soud. ve věcech mládeže, která má přispívat k výchovnému působení

[192]JELÍNEK. J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021 strany 192 – 195, KARABEC, Z.: Sborník příspěvků a dokumentů, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003.
[193] § 41 odst. 1 zákona o soud. ve věcech mládeže – Při provádění úkonů řízení ve věcech mladistvých se musí jednat s osobami na úkonu zúčastněnými tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel řízení; vždy je nutno šetřit jejich osobnosti. Při jednání s mladistvými se musí s přihlédnutím k jejich věku a duševní vyspělosti postupovat tak, aby nedošlo k narušení jejich psychické a sociální rovnováhy a jejich další vývoj byl co nejméně ohrožen.
[194]§ 64 odst. 4 zákona o soud. ve věcech mládeže – V průběhu celého hlavního líčení a veřejného zasedání dbá předseda senátu ochrany zájmů mladistvého obviněného a zájmů poškozeného.

a zajištění potřebného individuálního přístupu v rámci řízení ve věcech mládeže a tím má napomáhat k naplnění restorativnímu účelu daného zákona.

Daná zásada je vymezena v ustanovení § 3 odst. 4 věty třetí zákona o soud. ve věcech mládeže, ve kterém je uvedeno, že *"orgány činné podle tohoto zákona (zákona o soudnictví ve věcech mládeže) spolupracují (při plnění úkolů) s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí."*

Jedná se o všeobecně platnou speciální zásadu trestního práva procesního, která dopadá na všechny orgány činné v trestním řízení a to ve všech fázích trestního řízení. Účelem této zásady je v prvé řadě garantovat součinnost orgánů činných v trestním řízení s orgány sociálně-právní ochrany dětí a Probační mediační službou České republiky, kteréžto orgány veřejné moci se v rámci řízení o mladistvých spolupodílejí jednak na rozhodování o vhodných opatřeních směřujících k řádné převýchově mladistvého, vypracovávají zprávu o jeho osobě, aktuální situaci a rodinných poměrech a jednak spolupůsobí při výchově mladistvých, u nichž soud rozhodl o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem, nebo jejichž trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno, u podmíněně odsouzených, podmíněně odsouzených k trestu odnětí svobody s dohledem a podmíněně propuštěných.

Tato zásada je do praxe převáděna zejména ustanoveními § 36 zákona o soud. ve věcech mládeže[195] a § 40 odst. 1 zákona o soud. ve věcech mládeže.[196]

Mimoto je také tato zásada přímo aplikována ustanovením § 46 odst. 2 zákona o soud. ve věcech mládeže,[197] § 48 zákona

---

[195]§ 36 zákona o soud. ve věcech mládeže – V řízení proti mladistvým je třeba dbát toho, aby vyšetřování, projednávání i rozhodování jejich trestních věcí bylo svěřováno osobám, jejichž znalost otázek souvisících s výchovou mládeže zaručí splnění výchovného účelu řízení. Orgány činné podle tohoto zákona postupují ve spolupráci s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí a s Probační a mediační službou.

[196]§ 40 odst. 1 zákona o soud. ve věcech mládeže – Orgány činné podle tohoto zákona a úředníci Probační a mediační služby spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a s osobami realizujícími probační programy, aby posílili výchovné působení řízení ve věcech mladistvých, vytvořili podmínky pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí, včas reagovali na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob i všech dalších subjektů dotčených trestnou činností a také tímto způsobem trestné činnosti zamezovali a jí předcházeli.

[197]§ 42 odst. 2 zákona o soud. ve věcech mládeže – O zadržení, zatčení nebo vzetí do vazby mladistvého je třeba bez zbytečného odkladu vyrozumět jeho zákonného zástupce nebo opatrovníka, jeho zaměstnavatele, příslušné středisko Probační a mediační služby a příslušný

o soud. ve věcech mládeže,[198] § 55 odst. 3 zákona o soud. ve věcech mládeže[199] a § 56 odst. 1, odst. 2 zákona o soud. ve věcech mládeže.[200]

Pro policejní orgán je tato zásada z hlediska konání přípravného řízení s mladistvým podstatná zejména v tom ohledu, že mu ukládá povinnost zajistit od orgánu sociálně-právní ochrany dětí zprávu o poměrech mladistvého a také tento orgán vyrozumívat a přibírat jej k procesně právním úkonům konaným s mladistvým. Mimoto je také zapotřebí konstatovat, že ve smyslu ustanovení § 60 zákona o soud. ve věcech mládeže musí policejní orgán neprodleně zaslat orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zákonnému zástupci mladistvého a Probační a mediační službě opis usnesení o zahájení trestního stíhání mladistvého.

K dané zásadě se také váže ta skutečnost, že po ukončení vyšetřování vedeném proti mladistvému by měl policejní orgán ve smyslu ustanovení § 166 odst. 1 trestního řádu umožnit prostudovat trestní spis vyjma jeho samotného a jeho zákonných zástupců i orgánu sociálně-právní ochrany dětí, tak aby tento orgán mohl naplnit úkoly, jež na něj zákon klade, tak jak již

---

orgán sociálně-právní ochrany dětí; jde-li o mladistvého, kterému byla uložena ochranná výchova, vyrozumí se o tom výchovné zařízení, ve kterém vykonává ochranou výchovu. Namísto zákonného zástupce nebo opatrovníka, kteří nemohou mladistvého zastupovat pro střet zájmů, se vyrozumí, je-li to v zájmu mladistvého, opatrovník. Zaměstnavatel mladistvého se vyrozumí pouze, prohlásí-li mladistvý, popřípadě jeho zákonný zástupce nebo opatrovník, že s takovým vyrozuměním souhlasí.

[198] § 48 zákona o soud. ve věcech mládeže – Všechny orgány činné podle tohoto zákona jsou povinny zkoumat v každém období trestního stíhání, zda důvody vazby trvají nebo zda se nezměnily; pomine-li důvod vazby, musí být mladistvý ihned propuštěn na svobodu. Je-li shledán u mladistvého některý z důvodů vazby, jsou orgány činné podle tohoto zákona povinny zkoumat, zda nelze další výkon vazby mladistvého nahradit jiným opatřením. Jakmile bude zajištěno takové náhradní opatření, musí být mladistvý bez zbytečného odkladu propuštěn z vazby. Orgány činné podle tohoto zákona přitom postupují v součinnosti s Probační a mediační službou a s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

[199] § 55 odst. 3 zákona o soud. ve věcech mládeže – Orgány činné podle tohoto zákona uloží zjištění poměrů mladistvého příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí, případně též Probační a mediační službě, které, je-li to vhodné, zapojí do zjišťování poměrů mladistvého zákonného zástupce nebo opatrovníka mladistvého.

[200] § 56 odst. 1, odst. 2 zákona o soud. ve věcech mládeže – Je-li nezbytné zjistit podrobnější informace pro další postup řízení a pro uložení nejvhodnějšího opatření, je třeba vypracovat zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a aktuální životní situaci mladistvého, ke které soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce přihlédne při konečném rozhodnutí ve věci. Vypracování podrobné zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a aktuální životní situaci mladistvého uloží předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí, případně též Probační a mediační službě. Je-li to vhodné, zapojí orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo Probační a mediační služba do vypracování této zprávy zákonného zástupce nebo opatrovníka mladistvého.

bylo uvedeno výše.[201] Toto ostatně policejnímu orgánu ukládá i ustanovení článku 63 odst. 1 věty prvé pokynu policejního prezidenta.[202] Nejedná se však o absolutní pravidlo, neboť dle usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 1. září 1998 pod spisovou značkou To 440/98, platí to, že *"v řízení proti mladistvým postupují orgány činné v trestním řízení tak, aby orgán pověřený péčí o mládež mohl uplatnit svá oprávnění v souladu s úlohami, které má v tomto řízení plnit. To však nezakládá povinnost vyšetřovatele umožnit orgánu pověřenému péčí o mládež prostudování spisu ve smyslu § 166 odst. 1 trestního řádu. Proto není vadou přípravného řízení, jestliže vyšetřovatel orgán pověřený péčí o mládež nevyrozumí o možnosti prostudovat spis. Takový postup nemůže být důvodem k vrácení věci k došetření podle § 188 odst. 1 písm. e) trestního řádu."*

[201]DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 1263.
[202]Článek 63 odst. 1 věty prvé pokynu policejního prezidenta – Je-li obviněným mladistvý, policejní orgán umožní prostudovat trestní spis též jeho zákonnému zástupci a zástupci orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

3. Úvahy de lege lata a de lege ferenda

Vzhledem k tomu, že základní zásady trestního řízení nestojí samy o sobě a tvoří zcela organickou součást trestního práva procesního, které by bez nich nemohlo řádným způsobem fungovat, a naopak tyto zásady by bez aplikačních zásad ničeho neznamenaly, shledávám v závěru své práce za podstatné uvést celkovou úvahu nejen k recentním zásadám trestního řízení, ale i k některým užívaným ustanovením trestního práva procesního.

3.1. Souhrnné zhodnocení základních zásad recentního trestního práva procesního užívaných v rámci přípravného řízení s přihlédnutím k plánované rekodifikaci a úvahy de lege ferenda

V předchozí kapitole jsou rozebrány jednotlivé základní i speciální zásady trestního práva procesního, přičemž k těmto jsou i povětšinou uvedena jejich patřičná aplikační ustanovení užívaná mimo jiné také v rámci přípravného řízení. Z těchto důvodů se v této podkapitole omezím toliko na obecná konstatování a závěry, bez uvádění konkrétních paragrafových znění.

V návaznosti na provedený rozbor základních zásad považuji za vhodné v souhrnu zopakovat, že přípravné řízení konané policejním orgánem je v obecné rovině ovládáno zejména zásadou stíhání jen ze zákonných důvodů, zásadou presumpce neviny, zásadou oficiality, zásadou vyhledávací, zásadou rychlosti a zásadou přiměřenosti. Veškeré tyto zásady je nutné používat souhrnně a ve vzájemných vztazích, tak aby byl naplňován účel přípravného řízení. Tento účel by bylo možno shrnout tak, že policejní orgán musí zákonnou cestou a co nejrychleji, zjistit a zajistit maximální možné množství důkazních pramenů podstatných pro rozhodnutí soudu v dané trestní věci, přičemž veškerý svůj postup musí činit za plného respektování práv a svobod občanů. Vyjma těchto obecně platných zásad je při jednotlivých úkonech také zapotřebí přihlédnout i k jiným konkrétním zásadám. Například ve fázi vyšetřování a zvláště při úkonech činěných s obviněným a je nutno důsledně dbát na jeho právo na obhajobu a umožnit mu tuto realizovat; v průběhu úkonů konaných s poškozeným je zase nutno dbát na jeho nezadatelná práva a umožnit mu tato práva v daném trestním řízení uplatnit

a v případě vydávání rozhodnutí je zapotřebí vždy získané důkazy hodnotit zcela v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů a směřovat tak k naplnění zásady materiální pravdy. V neposlední řadě je zapotřebí v řízení o mladistvém důsledně dodržovat zásady vyplývající v tomto směru z *lex specialis*.

V otázce zhodnocení základních zásad trestního řízení aplikovaných policejním orgánem v rámci přípravného řízení je z pohledu de lege lata i de lege ferenda zapotřebí uvést, že tyto veškeré zásady vycházejí z dlouhodobě aplikovaných a zcela logických lidských i právních principů, které odráží nejen historický vývoj práva, ale i některá nezadatelná lidská práva, tak, jak tyto dotčeným osobám garantují ratifikované mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika ve smyslu článku 10 Ústavy vázána. Z těchto důvodů lze tyto zásady povětšinou považovat bez jakýchkoli dalších složitých právně teoretických úvah za skutečnosti, které nelze jakýmkoli rozumným způsobem rozporovat a o jejíž pravdivosti není jakýchkoli pochyb (*notorietu*). Toto se zejména dotýká zásady stíhání jen ze zákonných důvodů a zásady presumpce neviny, které zakotvují nejdůležitější lidská práva a lze je ve smyslu platných ustanovení považovat za zásady absolutní, pročež je také nutno k nim takovým způsobem přistupovat. Dále se toto také dotýká zásady vyhledávací a na tuto přímo navazující zásadu volného hodnocení důkazů a zásadu materiální pravdy, jejímž účelem je zjistit v daném trestním řízení stav, o němž nejsou jakékoli důvodné pochybnosti, což lze bezesporně označit za jeden ze stěžejních důvodů existence trestního práva.

V otázce hodnocení daných zásad z pohledu plánované rekodifikace trestního práva procesního, shledávám za vhodné uvést, že odborná komise nepředestírá ve svém veřejně dostupném konceptu předmětné právní normy jakékoli podstatné změny v základních zásadách. Fakticky vzato by v plánované rekodifikaci mělo dojít ve vztahu k jednotlivým základním zásadám pouze k dílčím úpravám, které by měly do litery zákona zanést již v současné době aplikovaná pravidla. Jedinou podstatnou změnou by tudíž mělo být vypuštění zásady spolupráce se zájmovými sdruženími občanů, což je zcela logický krok, neboť se jedná o ryzí anachronismus, tak jak jsem uvedl již v rámci rozboru této zásady.

Pokud se týče aplikačních ustanovení jednotlivých základních zásad, tak, jak tyto předestírá koncept plánované rekodifikace trestního práva procesního, nemělo by ani zde dojít k jakýmkoli převratným změnám. Z veřejně dostupných zdrojů vyplývá to, že by měla být z větší části převzata současně platná a užívaná ustanovení přípravného řízení, vyšetřování i zkráceného přípravného řízení, přičemž obecné změny v tomto směru by neměly být jakkoli radikální. Za podstatnou by bylo možno považovat toliko změnu v tom, že by policejní orgán měl zahajovat vyšetřování nikoli usnesením, tak jak je tomu dosud, ale pouze ústním sdělením a následným záznamem o sdělení obvinění do protokolu o výslechu obviněného.[203] Vyjma uvedeného by také mělo dojít ke zkrácení pořádkových lhůt prověřování a vyšetřování u přečinů (ze dvou měsíců na jeden), ale zbylé lhůty by měly zůstat zachovány. Podstatných změn by však neměla dostát jednotlivá ustanovení o předložení, vydání či odnětí věci, zadržení podezřelého, důvodech a podmínkách vazby obviněného, protokolace, ohledání, domovní prohlídky (vyjma prohlídky u advokáta), znalcích, tlumočnících etc.

Z hlediska recentního trestního práva, tak i jeho plánované rekodifikace, by bylo možno považovat v určitém úhlu pohledu za spornou zásadu oficiality a z ní pramenící zásadu procesní legality. Obě tyto zásady by se dle mého názoru měly v obecné rovině uplatňovat v plném rozsahu toliko u zločinů, dále u přečinů, které spáchal recidivista, či u přečinů, u kterých prvo-prověřovaná osoba nevyslovila svou vinu a neučinila opatření k odstranění škodlivého následku nebo náhradě škody, u přečinů, u kterých poškozený nepřijal omluvu pachatele a nevyslovil svůj nesouhlas s jeho trestním stíháním (bez ohledu na jejich blízký poměr) a také u nebagatelních trestných činů (například u trestných činů, u kterých trestní zákoník stanovuje trest s horní hranicí převyšující dva roky). Tímto by byla jednak dána možnost projevu vůle poškozeného a jednak by také byla dána možnost orgánům činným v trestním

[203]Plánovaná rekodifikace trestního řádu – Trestní stíhání se zahajuje tím, že policejní orgán konkrétní osobě na počátku prvního výslechu sdělí, že ji stíhá jako obviněného a učiní o tom záznam. V záznamu o sdělení obvinění musí být popsán skutek, ze kterého je osoba obviněna, tak, aby nemohl být zaměněn s jiným, a zákonné označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován; obviněný musí být označen stejnými údaji, jaké o něm musejí být uvedeny v rozsudku.

řízení neřešit drobné excesy z jinak řádného způsobu života pachatele, čímž by byly zcela naplněny úkoly kladené na restorativní justici. Vzorem pro takovouto případnou procesně právní úpravu by mohlo být například ustanovení § 153 Německého trestního řádu (StPO – Strafprozeßordnung Deutschland).[204] I když by změna v tomto směru byla patrně žádoucí, není de facto nezbytně nutná a s ohledem na to, že by to znamenalo výrazný odklon od kontinentálního systému trestního práva, tak jí nepovažuji ani za zcela vhodnou. Naplnění výše uvedeného záměru lze více nežli jen dostatečnou měrou realizovat užitím hmotně právní subsidiarity trestní represe, popřípadě pokud tento korektiv není možno užít, tak aplikací procesně právní subsidiarity trestní represe (§ 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu by bylo možno v určitých ohledech považovat za ekvivalent § 153 StPO – Strafprozeßordnung Deutschland), eventuálně formou některého z odklonů. Zavedení mnou předestřené verze zásady oportunity by sice mohlo být na jednu stranu ku prospěchu, avšak takováto zásada by musela být formulována natolik přesně, aby jí bylo možno v praxi aplikovat, pročež se mi jeví jako reálněji a snadněji proveditelné výše uvedené hmotně či procesně právní korektivum.

V otázce zásady zajištění práva na obhajobu a zásady zajištění práva poškozeného musím uvést, že i když jsou obě tyto zásady v určitých ohledech recentním trestním řádem i jeho plánovou rekodifikací dávány do jisté formy rovnováhy (například právo nahlížet do spisu, vyhledávat, předkládat anebo nahrnovat důkazy, být přítomen u úkonů a klást otázky svědkům, činit návrhy na doplnění dokazování etc.), v některých oblastech je stále značně upřednostněno právo obviněného před právem poškozeného, což z hlediska elementární morálky neshledávám za správné.[205] Nikterak nerozporuji tu skutečnost, že ten, komu je trestním řízení nejvíce zasahováno do práv je obviněný, a právě jemu by se mělo dostat všech aspektů spravedlivého procesu. Avšak i tak by se dle mého názoru mělo brát na zřetel to, že právě

[204] § 153 Německého trestního řádu – Je-li řízení vedeno o přečinu, může státní zástupce se souhlasem soudu příslušného k zahájení hlavního líčení upustit od trestního stíhání pachatele, je-li jeho vina považována za bezvýznamnou pro veřejný zájem. Dle výkladového dodatku se bezvýznamnou rozumí například krádež věci malé hodnoty v obchodě. Za opak bezvýznamnosti je považována krádež cenných věcí či recidiva pachatele.
[205] Qui parcit nocentibus, innocentes punit – Kdo šetří viníky, trestá nevinné.

poškozený nemívá zpravidla na spáchání daného skutku jakoukoli vinu, a tudíž je oproti pachateli zcela nedobrovolným účastníkem trestního řízení a k jako takovému by k němu také mělo být přistupováno. V tomto směru je nutno poukázat zejména na právo poškozeného být slyšen tolikero jednou, které se dle mých zkušeností praktikuje pouze u osob mladších osmnácti let. U jiných poškozených, a to i u zvlášť zranitelných obětí, se bohužel nezřídka se stává, že i když byl takovýto svědek v rámci vyšetřování slyšen za účasti obhájce obviněného a bylo tak učiněno ve speciální výslechové místnosti (to jest, bylo dáno zadosti šetrnému zacházení, kontradiktornosti řízení a je k dispozici nejen doslovný protokol, ale i záznam obrazu a zvuku dané výpovědi), přesto je tento poškozený následně předvolán k soudu a zde musí svou výpověď přednést znovu, a to nikoli jen jednou, ale v případě opravného řízení dokonce opakovaně. Zde však spíše než právní řád selhává praxe, přičemž ze strany soudců bývává toto obhajováno dodržením zásady bezprostřednosti a ústnosti. Takovýto setrvalý právní stav, v jehož rámci zůstává poškozený pouhým trpným účastníkem trestního řízení a ve své podstatě mu nezbývá nic jiného, než se na výzvu orgánů činných v trestním řízení dostavit a vypovídat, nepovažuji osobně za zcela vhodný. Dle mého názoru by měl být poškozený v rámci daného trestního řízení slyšen za přísného držení zákonných podmínek tolikero jednou a to tak, aby jej tento úkon přílišně nezatížil, ale zároveň tak, aby měl obviněný možnost mu klást prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení tomuto své otázky. Z hlediska aplikační praxe by toho bylo možno dosáhnout dvěma formami.

První varianta by mohla spočívat v tom, že by v rámci přípravného řízení nebyl výslech poškozeného, jakožto svědka vůbec proveden a policejní orgán by po celou dobu přípravného řízení postupoval na základě takzvaného vytěžení poškozeného (podání vysvětlení učiněné ústně na místě činu, či při příjmu oznámení, o kterém je policistou následně sepsán úřední záznam) a samotný výslech poškozeného by byl učiněn až v řízení před soudem. Takovýto postup, zvláště pokud by byl praktikován i s dalšími svědky a obviněným by zcela nesporně přispěl k razantnímu zrychlení trestního řízení a zaručil by to, že dokazování by probíhalo za užití zásady ústnosti

a bezprostřednosti vždy až před soudem. Přestože by se de facto jednalo o návrat ke způsobu trestního řízení, tak jak toto upravoval již derogovaný zákon č. 119/1873 Ř. z., jímž se zaváděl nový řád soudu trestního, jistě by bylo možno takovýto způsob výpovědí opět nastolit.

Druhá varianta by mohla vycházet z nejběžněji aplikovaného postupu. Tato by mohla spočívat v tom, že by v rámci prověřování nebyl výslech poškozeného proveden a policejní orgán by vycházel toliko z jeho takzvaného vytěžení, přičemž k jeho výslechu by přistoupil až poté, co by bylo proti obviněnému vzneseno obvinění a tento by tak mohl klást poškozenému otázky. Takovýto výslech by byl zaznamenán na videozáznam a bylo by na něj (oproti současnému stavu) literou zákona nahlíženo jako na nespornou výpověď. Tímto by byla zcela zachována kontradiktornost trestního řízení a nepřímo by byly zachovány i zásady ústnosti a bezprostřednosti, neboť daný videozáznam by bylo možno v rámci řízení před soudem přehrát a soud by tak mohl vnímat jak verbální, tak i nonverbální projevy svědka. V jistém ohledu by toto znamenalo přenesení určité míry důkazního břemene ze soudu na policejní orgán, ale pokud je toto možno v současné době aplikovat u výslechu osob mladších osmnácti let, není ni žádného relevantního důvodu, proč by toto nemohlo fungovat jako generální praxe. Navíc v případě, že by takovýto postup mohl policejní orgán činit i s jinými svědky, tak by došlo k razantnímu zrychlení soudního řízení, neboť pokud by precizním vyšetřováním byli takto slyšeni všichni svědci, bylo by možno značnou měrou omezit počet svědků předvolaných k hlavnímu líčení a tím se vyhnout i případnému odročení hlavního líčení z důvodů nedostavení se svědka k soudu.

V otázce výslechu poškozeného však recentní trestní právo nenabízí v současné době jakoukoli uspokojivou odpověď. Jak navíc vyplývá z předestřeného konceptu plánované rekodifikace trestního řádu, tak i v této nové formě by měla být veškerá platná ustanovení o výslechu svědka téměř beze změny zachována, a tudíž ani v tomto ohledu nelze od plánové rekodifikace očekávat jakékoli podstatné změny a přínos pro poškozeného.

Poslední aplikovanou základní zásadou přímo dopadající na přípravné řízení je zásada rychlosti řízení. Tato zásada je však v současné době v průběhu přípravného řízení zatížena zejména tím, že o bagatelních trestných činech nelze paušálně konat zkrácené přípravné řízení, ale je tyto nutné z důvodu například překročení zákonné lhůty řešit formou řádného vyšetřování, což je právní stav, který hodlá v plném rozsahu převzít i plánovaná rekodifikace.

Nastíněná vize plánované rekodifikace trestního práva procesního, že následkem zkrácení zákonných pořádkových lhůt v případě řízení o přečinu povede k rychlejšímu postupu, se mi osobně nejeví jako reálná, a v praxi povede tolikero k tomu, že bude častěji nutné lhůty prodlužovat. V tomto ohledu také považuji za podstatné uvést, že odborná komise sice zkrátila lhůtu k provedení úkonů, ale již neposkytla policejnímu orgánu žádný nový účinný nástroj, jak si může přítomnost potřebných osob u úkonů zajistit. Zde je nutno uvést, že pořádkovou pokutu nelze počítat k účinným nástrojům, neb její účinnost je dle mé vlastní zkušenosti vysoce problematická. Toto vyplývá zejména z ustálené judikatury, dle které se výše pořádkové pokuty musí odvíjet od majetkových poměrů osoby, které je tato ukládána a tudíž tuto de facto u nemajetných a vysoce zadlužených recidivistů ani nelze uložit, nebo jí lze uložit pouze při spodní hranici a tudíž je tato zcela bagatelní a nesplňuje požadovaný účel.

Jak navíc vyplývá z plánované rekodifikace, měl by být dle daného konceptu státní zástupce zatížen formálním důkazním břemenem, což by mělo znamenat jeho procesní odpovědnost za neprovedení důkazů v potřebném rozsahu prokazujícím vinu obžalovaného v řízení před soudem, a za neprokázání všech znaků trestného činu. Vzhledem k tomu, že již v současné době připravuje policejní orgán pro státního zástupce na základě jeho pokynů mnoho důkazů nad rámec platné právní úpravy,[206] čímž dochází již v současné době ke značnému prodlužování přípravného řízení, není možno

[206]Nejčastěji se jedná o požadavek státního zástupce slyšet ve vyšetřování i jiné než v ustanovení § 164 odst. 1 trestního řádu taxativně vymezené svědky, kteří byli již v rámci prověřování slyšeni na úřední záznam o podaném vysvětlení a vypracování znaleckých posudků, které nejsou pro přípravné řízení jakkoli relevantní

přepokládat, že zvýšení důkazního břemene státního zástupce povede ke zrychlení trestního řízení. Osobně se domnívám, že účinek takovéto právní úpravy bude zcela opačný, neboť státní zástupce bude po policejním orgánu požadovat násobně vyšší míru zajištění podkladů, tak, aby mohl svému novému důkaznímu břemenu dostát.

K tomuto je také zapotřebí poukázat na to, že dle plánované rekodifikace, by nemělo být přípravné řízení pro policejní orgán ukončeno podáním obžaloby, ale bude de facto trvat až do konečného rozsudku, neboť státní zástupce bude i po podání obžaloby oprávněn požadovat po policejním orgánu provedení úkonů.[207] To bude znamenat v souhrnu jen to, že policejní orgány budou nuceny opět uchovávat i fyzické kopie spisů, které byly již odeslány státnímu zástupci s návrhem na podání obžaloby, a také budou muset dál konat opatření v kauzách, které byly již z jeho strany ukončeny a předána státnímu zástupci. Logicky se nabízí otázka, z jakého důvodu by měl policejní orgán v rámci řízení před soudem například zajišťovat listinu, když je zcela v moci státního zástupce nebo předsedy senátu si tuto listinu od konkrétní osoby zajistit. Následkem takového ustanovení bude jen další administrativní i faktické zatížení policejního orgánu, které půjde zcela logicky k tíži rychlosti řízení v jiných trestních kauzách.

De lege ferenda by k naplnění zásady rychlosti řízení zcela nepochybně mohlo přispět to, pokud by bylo možno konat zkrácené přípravné řízení o všech přečinech, u kterých by nebyly dány podmínky nutné obhajoby nebo vazby, a to bez ohledu na délku předchozího trestního řízení. Jako korektiv aplikování práva na obhajobu a práv poškozeného by v případě déle prověřovaných skutků mohlo být užití zkráceného přípravného řízení podmíněno aktivním či pasivním souhlasem poškozeného a podezřelého s konáním zkráceného přípravného řízení, přičemž pokud takovýto souhlas nebyl dán, nebo by proti němu byl podán opravný prostředek, konalo by se standardní

[207]Plánovaná rekodifikace trestního řádu – Státní zástupce je oprávněn i po podání obžaloby uložit policejnímu orgánu, aby opatřil pro účely dokazování věc, elektronická data nebo listinu, které potřebuje k jejímu zastupování v řízení před soudem, nebo aby mu poskytl jinou potřebnou součinnost. Policejní orgán přitom má stejná oprávnění jako v přípravném řízení.

vyšetřování (ekvivalentní k současnému ustanovení o trestním příkazu a jeho možnosti domoci se odporem hlavního líčení ve věci).

K tíži zásady rychlosti řízení je také nutnost vypracovat písemnou formu prakticky ke všem zajištěným důkazním pramenům a nemožnost využívat moderní technologie k jejich znamenání, což v důsledku značnou měrou a bez jakéhokoli relevantního účelu trestní řízení prodlužuje.

3.2. Zhodnocení procesně právního způsobu záznamu u některých úkonů přípravného řízení a úvahy de lege ferenda

Přestože není primárním účelem této práce podrobně popisovat a zhodnocovat jednotlivé úkony prováděné policejním orgánem v rámci konání přípravného řízení, nebo přesně popisovat jeho průběh, shledávám za potřebné se v návaznosti na předchozí podkapitolu k této problematice alespoň okrajově vyjádřit. Z kapacitních důvodů se v této kapitole omezím na stručný rozbor toliko dvou bezesporu nejčastěji prováděných úkonů v rámci přípravného řízení a to výslechu a ohledání. Uvedené úvahy by však po praktické stránce bylo možno aplikovat na veškeré protokolární úkony v přípravném řízení.

Výslech[208] i ohledání[209] mají v trestním řízení zpravidla podobou protokolu. Účelem tohoto protokolu je zachytit průběh úředního úkonu, tak aby tento mohl být i s odstupem času věrně rekonstruován. Formální náležitosti protokolu upravuje v recentním trestním právu ustanovení § 55 a následné trestního řádu. V těchto ustanoveních je v souhrnu uvedeno zejména to, že v každém protokolu musí být uvedeno označení orgánu činného v trestním řízení, který jej činí, dále místo, čas a předmět úkonu, jméno a příjmení úředních osob a jejich funkce, zevrubnější nacionále u ostatních osob, zejména stručné a výstižné vylíčení průběhu úkonu, návrhy stran, udělené

[208]Metoda kriminalistická praxe, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslýchaných osob za přísného respektování a dodržení práv i povinností daných zákonem vyslýchanému i vyslýchajícímu – KONRÁD Z., PORADA V., ŠTRAUS J., SUCHÁNEK J., Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, strana 57.

[209]Kriminalistická metoda, kterou se na základě bezprostředního pozorování zjišťuje, zkoumá, hodnotí a podchycuje materiální situace nebo stav objektů mající vztah k prověřované události – KONRÁD Z., PORADA V., ŠTRAUS J., SUCHÁNEK J., Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, strana 46.

poučení, popřípadě vyjádření poučených osob, námitky stran nebo vyslýchaných osob proti průběhu úkonu nebo obsahu protokolu. Dále také daná ustanovení v souhrnu upravují to, že protokol může být proveden pouze písemnou formou a také je zde uvedeno kdo, za jakých podmínek a jakou formou má daný protokol podepsat. Tato obecná ustanovení o protokolaci platí s drobnými změnami prakticky po celou dobu existence trestního řádu, přičemž výrazněji na ně dopadla tolikero změna ve smyslu zákona č. 283/2004 Sb., kdy bylo mimo jiné také zavedeno ustanovení § 55a trestního řádu. Ve smyslu této novely je možno k zachycení průběhu úkonu používat vedle písemné protokolaci i těsnopisného zápisu, případně zvukového nebo obrazového záznamu, anebo i jiného vhodného prostředku. I při užití těchto prostředků však zákon dále obligatorně požaduje vyhotovení protokolu obsahující doslovný přepisů uvedeného.[210]

Z hlediska procesně právní aplikace je provedení výslechu v rámci přípravného řízení konkrétně upraveno zejména v ustanovení § 76 odst. 3 trestního řádu (výslech zadrženého podezřelého), § 91 a následné trestního řádu (výslech obviněného), § 101 a následné trestního řádu (výslech svědka), § 158 odst. 6 trestního řádu (podání vysvětlení)[211] a § 179b odst. 3 trestního řádu (výslech osoby podezřelé v rámci zkráceného přípravného řízení). Provedení ohledání upravuje recentní trestní právo zejména v ustanovení § 113 trestního řádu (ohledání místa činu) a § 114 trestního řádu (prohlídka těla).

Využitelnost protokolu o výslechu svědka a způsob takové využitelnosti upravuje v řízení před soudem zejména ustanovení § 211 trestního řádu,[212] kde jsou uvedeny situace, za jakých je možno tyto protokoly číst. V posledním odstavci daného ustanovení je uvedeno, že vyjma čtení protokolu je také možno přehrát zvukový a obrazový záznamu výslechu, který byl proveden prostřednictvím videokonferenčního zařízení.

---

[210]DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strany 461 – 462.

[211]Podání vysvětlení je výjimkou z protokolace, neboť má povahu pouhého úředního záznamu. V podstatě je však podoba úkonu obdobná jako v protokolu o výslechu.

[212] Vyjma uvedeného upravuje využitelnost protokolu o výslechu a jeho nahrávky ustanovení § 102 odst. 2 trestního řádu, § 158 odst. 9 trestního řádu, § 183a odst. 3 trestního řádu, § 202 odst. 3 trestního řádu, § 235 odst. 2 trestního řádu, § 306a odst. 1 trestního řádu

Jak v souhrnu a nad veškerou rozumnou pochybnost vyplývá z kriminalistických definic výslechu a ohledání, jakož i z logiky věci, mají tyto úkony zcela shodný cíl a tím je zajištění důkazních pramenů pro další trestní řízení. Tohoto účelu se dosahuje tím, že v případě výslechu se jedná o přímý převod paměťové stopy do mluveného slova svědka a v případě ohledání se jedná přímý převod pozorovaného do zachytitelné a zpětně reprodukovatelné formy.

Přestože z logiky věci a s ohledem na vývoj moderních technologií i jejich snadnou dostupnost by bylo z důvodu zachování maximální autenticity výslechu nebo podrobného ohledání místa či předmětu více nežli jen vhodné tyto úkony zaznamenávat výhradně na audiovizuální záznam, setrvává trestní řád na své více nežli jen archaickém pojetí obligatorní písemné formy přípravného řízení a to i přestože k tomuto neexistuje krom ustáleného zvyku žádný právní nebo jinak relevantní důvod. Takovýto postup však jde zcela bezesporně k tíži zejména zásady rychlosti řízení, neboť jak ohledání, tak i výslech lze považovat za vysoce časově náročné a pracné úkony, které je policejní orgán nucen následkem platných právních ustanovení činit de facto dvakrát (reálně a následně toto musí převést do psaného textu). Pro představu shledávám zapotřebí uvést, že samotné pečlivé ohledání běžného bytu nebo chaty je otázkou řádově vyšších desítek minut (v případě zajišťování například pachových stop i déle), zatímco sepisování podrobného protokolu o tomto úkonu trvá řádově několik dalších hodin. V případě vniknutí do továrních objektů, velkých skladů, požárů bytových domů či podobných rozsáhlých komplexů se provedení ohledání a na to návazné sepsání protokolu dá bez jakékoli nadsázky považovat za záležitost trvající i desítky hodin, přičemž pokud by bylo možno provést takovéto ohledání tolikero cestou videozáznamu a k tomuto sepsat jen stručný protokol s vyznačením důležitých bodů, čas by se zkrátil nejméně na třetinu a důkazní hodnota provedeného úkonu by byla de facto výrazně vyšší než u psaného, neboť by poskytovala maximální množství vizuálních vjemů. Zcela obdobná situace je i u výpovědí osob, kde se sice jedná o záležitosti trvající maximálně v řádech hodin, ale i zde je objektivně vzato

videozáznam výrazně kvalitnějším nositelem informací o dané výpovědi než pouhý psaný text.

Výše nastíněné obtíže však bohužel neřeší ani plánovaná rekodifikace trestního práva procesního, která se v současné době ohledně audiovizuální protokolace vyjadřuje poměrně nejasně,[213] avšak lze se zcela důvodně domnívat, že v budoucnu v tomto směru plně převezme recentní právní úpravu.

Zde shledávám zapotřebí uvést, že oproti trestnímu řízení platnému na území České republiky nabízí například Rakouské trestní právo procesní v případě výslechu svědka v rámci trestního řízení daleko jednoduší, srozumitelnější a praktičtější možnost využití audio vizuální dokumentace. Podle ustanovení § 97 Rakouského trestního řádu (StPO – Strafprozeßordnung Österreich) platí to, že po výslovném obeznámení vyslýchaného je přípustné pořídit zvukový záznam nebo zvukovou a obrazovou nahrávku jeho výslechu. Pokud je tento záznam pořízen v celém rozsahu výslechu, poté postačuje namísto vyhotovení protokolu sepsat pouhé písemné shrnutí obsahu výslechu, které osoba pověřená provedením tohoto výslechu podepíše a pořízený záznam k zápisu přiloží.

Celkově lze říci, že audiovizuální záznam může v rámci trestního řízení významně přispět ke zlepšení objasnění skutkového stavu. V tomto směru se lze plně odkázat například na znění důvodové zprávy Bundestagu, které bylo vydáno v rámci zavedení výslechu obviněného za pomoci videozáznamu (§ 136 odst. 4 StPO – Strafprozeßordnung Deutschland), kde bylo v souhrnu uvedeno, že účelem a cílem rozšíření možností audiovizuální dokumentace u výslechů je především zlepšení hledání materiální pravdy, neboť videozáznam autenticky reprodukuje průběh výslechu, a je tudíž z důkazního hlediska nadřazen konvenčnímu písemnému záznamu obsahu. Navíc takováto forma výslechu odstraňuje deficity vnímání, které se přirozeně vyskytují

[213]Plánovaná rekodifikace trestního řádu – mimo jiné Nestanoví-li trestněprocesní zákon jinak, o každém úkonu trestního řízení se sepíše, a to zpravidla při úkonu nebo bezprostředně po něm, protokol… K zachycení průběhu úkonu lze podle potřeby využít i technické zařízení pro automatický přepis zvuku, pro záznam obrazu a zvuku nebo jiné vhodné technické zařízení… Pokud je o úkonu pořízen vedle protokolu i zvukový, obrazový anebo jiný obdobný záznam, poznamená se tato okolnost v protokolu sepsaném o úkonu, v němž se uvede údaj o místě, čase a způsobu jeho provedení, použitém prostředku a o orgánu, který takový záznam pořídil.

v komunikačních procesech a zaznamenává i signály řeči těla, jejichž interpretace může nabýt v průběhu dalšího vyšetřování nabýt na významu.[214]

K dané věci lze tak závěrem uvést, že pokud by zákonodárce umožnil provádění protokolárních úkonů v trestním řízení toliko prostřednictvím videozáznamu, aniž by následně nutil orgány činné v trestním řízení tyto záznamy bezdůvodně přepisovat (zvláště za situace, když i recentní právo umožňuje přehrání záznamu), jednalo by se o výrazný posun v rámci dokazování, který by přispíval jak k naplnění zásady rychlosti a materiální pravdy, tak v důsledku i k naplnění zásady zákonnosti. Z tohoto hledu je nutno podotknout, že takovýto záznam může sloužit jako nezpochybnitelný důkaz o zcela zákonném postupu orgánu činného v trestním řízení, popřípadě o jeho postupu, jenž by šel k tíži nezúčastněné osoby, svědka, poškozeného či obviněného. Navíc je zapotřebí uvést, že takový postup by nešel k jakékoli tíži stran trestního řízení, neboť již recentní právo v rámci seznámení s vyšetřovacím spisem ukládá policejnímu orgánu povinnost na požádání přehrát videozáznamy uložené v trestním spise,[215] přičemž o tom, že k počítači či jinému přehrávacímu zařízení mají přístup policejní orgány, státní zástupci, obhájci či soudci není ni žádných pochyb. V tomto ohledu se mi osobně jeví podmínka povinného písemného vedení protokolů o výslechu či ohledání v rámci přípravného řízení již jen jako ryzí anachronismus, který de facto kopíruje pouze předchozí derogovanou právní úpravu,[216] k jehož přežívání v právním řádu není však již sebemenšího důvodu. Toto platí zejména s ohledem na aktuální pokrok v oblasti techniky a její velice snadné dostupnosti.

---

[214]Důvodová zpráva Bundestagu číslo 18/11277, strana 24, dostupné online https://dserver.bundestag.de/btd/18/112/1811277.pdf

[215]DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, strana 1261.

[216]§ 101 zákona č. 119/1873 Ř. z., jímž se zaváděl nový řád soudu trestního – O každém výkonu soudním k vyšetřování náležejícím sepsán buď protokol; mimo úředlníka, jenž výkon předse béře aneb řídí, buď vždy přítomen přísežný zapisovatel.

§ 117 zákona č. 119/1873 Ř. z., jímž se zaváděl nový řád soudu trestního – Protokol o ohledání zdělaný má býti určitě a obšírně sepsán, aby dával úplný a věrný obraz věcí ohledaných. K tomu konci mají se k němu, potřeba-li toho, přiložiti výkresy, plany a nástiny; míry pak, váhy, velikost a poměry místní mají se naznačiti dle známých a nepochybných ustanovení.

§ 60 zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním – O jednání sepíše zapisovatel protokol, který musí obsahovat…

§ 126 zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním – Protokol o ohledání musí poskytovat úplný a věrný obraz předmětu ohledání…

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá základními zásadami trestního práva procesního. S ohledem na to, že jsem důrazným zastáncem zásady, že nikdo nesmí být soudcem ve své vlastní věci (*nemo iudex in causa sua*), mohu jen s obtížemi hodnotit závěry této své práce. I přesto si však dovolím vyslovit svůj názor o tom, že na základě této práce došlo k naplnění autorových hypotéz i cílů na tuto práci kladených.

V souvislosti s daným tématem jsou v této práci rozebrány veškeré obecně platné základní zásady trestního práva procesního, jakož i speciální zásady vyplývající v trestním řízení o mladistvých a dětem mladších patnácti let ze zákona o soud. ve věcech mládeže. Ke každé z těchto zásad je uvedeno z jakých mezinárodních smluv, či ústavně právních předpisů tato zásada vychází, v jaké míře a na koho v rámci trestního řízení dopadá a jaký je v tomto řízení její účel. Zvláštní pozornost je věnována těm zásadám, které nalézají uplatnění při činnosti policejního orgánu v přípravném řízení. K těmto zásadám je vyjma jednotlivých aplikačních ustanovení citována i podstatná či pozoruhodná judikatura, jež by mohla být přínosná pro praktickou činnost policejního orgánu. Z uvedeného tak vyplývá, že základního cíle, to jest seznámení čtenáře se základními zásadami trestního řízení, bylo bezezbytku dosaženo.

Přestože je dané téma zkoumáno primárně z hlediska recentního trestního práva procesního, bylo při úvahách de lege ferenda přihlíženo i k veřejně dostupnému konceptu plánové rekodifikace trestního řádu. V tomto směru bylo ke každé základní zásadě trestního řízení uvedeno i její přepracované znění, tak jak toto vyplývá ze znění plánované rekodifikace trestního řádu. Z následné komparace bylo zjištěno, že v budoucnu předpokládané vyčleněním zásady spolupráce se zájmovými sdruženími občanů z okruhu základních zásad trestního řízení by nemělo mít na toto řízení jakýkoli podstatný vliv, neboť u podstatných aplikačních ustanovení nedojde k žádné výrazným změnám. Stejně tak nebude mít na reálné fungování základních zásad, žádný vliv ani to, že v plánované rekodifikaci trestního řádu by měla být jejich zákonná ustanovení doplněna o již existující a v praxi běžně používaná

výkladová pravidla. Z uvedeného tak vyplývá, že provedenou prací byla plně potvrzena hypotéza A o tom, že následkem přijetí plánované rekodifikace trestního řádu nedojde k zásadní změně základních principů užívaných v současném trestním právu procesním.

V rámci dané práce je také řešena otázka hodnocení naplnění základních zásad trestního práva procesního a to zejména zásady zajištění práva na obhajobu, zásady zajištění práva poškozeného a zásady rychlosti řízení. Vzhledem k tomu, že ani recentní trestní řád, ani jeho plánovaná rekodifikace nenaplňují dle mého názoru ve svých aplikačních ustanoveních v plné míře ducha těchto zásad, vyslovil jsem v závěrečném souhrnném hodnocení alternativní názory a návrhy de lege ferenda. Tyto návrhy by dle mého mohly směřovat k lepšímu aplikačnímu naplnění daných zásad, a to aniž by jakýmkoli způsobem krátila práva dotčených stran. Tímto byl splněn další cíl této práce o vyhledání případných nedostatků v otázce plnění základních zásad trestního práva procesního.

K uvedeným nedostatkům v rámci naplňování rychlosti řízení se přímo váže i otázka využívání moderních technologií v rámci úkonů konaných při přípravném řízení. Z dané práce vyplývá, že lpění na archaickém pojetí výhradně písemného znění protokolů, tak jak toto vyžaduje současný trestní řád i jeho plánovaná rekodifikace, nejenže zcela neodpovídá současné moderní době, ale zejména jde k tíži uvedené zásady rychlosti řízení. Tímto byla plně potvrzena hypotéza B.

Seznam použité literatury a zdrojů

Monografie

BALÁŽ, B., PALKOVIČ, J. Dokazovanie v trestnom konaní. Teoretická a praktická časť. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2005, ISBN: 978- 80- 224- 0840- 9

CÍSAŘOVÁ, D., HASCH, K., JELÍNEK, J., MANDÁK, V., MATULA, V., RŮŽEK, A., SOVÁK, Zd., ŠTĚPÁN, J. Trestní právo procesní. Praha Linde, 1999, ISBN: 80-7201-141-3

DEL CARMEN, Rolando V. Criminal procedure and evidence. Gardena, Calif.: Harcourt Brace Jovanovich Legal and Professional Publications, rok 1978, XXII, ISBN neuvedeno

DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář I. díl, Praha Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, ISBN: 978- 80- 7552-600-7

GŘIVNOVÁ, P. - GŘIVNA, T. Trestní právo procesní. In Bobek, M. - Molek, P. - Šimíček, V. (eds.) Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita: Brno, 2009, str. 582-610. Přístupné na http://www.komunistickepravo.cz

HOHMANN Ralf: Historie a struktura moderního trestního řízení: Brno TEMPUS: překlad V. Kratochvíl, 1993, ISBN: 802-10-0618-8

HROMADA, J., MADAR, Z. Právnický slovník A- O. 1. vyd. Praha: Orbis, 1972, ISBN: 978- 80- 7400- 059- 1

CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. Edice EUpress, ISBN: 978-80-7408-175-0

JELÍNEK J.: Trestní právo procesní. 6. vydání Praha: Leges. 2021, ISBN: 978- 80- 7502- 550-0

JELÍNEK J. a kolektiv; Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces: Leges, 2018, ISBN: 978- 80- 7502- 287- 5

KARABEC, Z.: Sborník příspěvků a dokumentů, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, ISBN: 80-7338-021-8, dostupné online http://www.ok.cz/iksp/docs/296.pdf

KONRÁD Z., PORADA V., ŠTRAUS J., SUCHÁNEK J., Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, ISBN: 978-80-7380-589-4

MAREŠOVÁ A. a kol.: KRIMINÁLNÍ RECIDIVA A RECIDIVISTÉ (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice), Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, ISBN 978-80-7338-119-6, dostupné online http://www.ok.cz/iksp/docs/394.pdf

SOLNAŘ, V., FENYK J., CÍSAŘOVÁ D. a VANDUCHOVÁ M., Systém českého trestního práva. Praha: Novatrix, 2009, ISBN 978-80-254-4033-9

ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUCHTA, J. a kol.: Trestní právo procesní, 4. vydání, Praha: C.H.Beck, 2013, ISBN: 978- 80-7400-496-4

ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 7. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, ISBN: 978-80-7400-465-0

ŠÁMAL, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář 6. Doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2008, ISBN: 978-80-7400-043-0

WAGNEROVÁ E., ŠIMÍČEK V., LANGÁŠEK T., POSPÍŠIL I. a kol., Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Lluwer ČR, 2012, ISBN: 978- 80-7357-750-6

Odborné články

https://advokatnidenik.cz/2019/05/14/muze-policejni-organ-odeprit-obhajobe-nahlednuti-do-casti-spisu/

https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/rekodifikace-trestniho-radu

https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/zakladni-zasady-trestniho-rizeni-ve-svetle-rekodifikace-trestniho-radu

https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/je-zasada-spoluprace-se-zajmovymi-sdruzenimi-obcanu-stale-zakladni-zasadou-trestniho-rizeni

https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/vyslech-svedka-trestni-stihani-vylouceni-soudce

https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/k-otazce-zasady-procesni-legality-oportunity-v-trestnim-rizeni

Journal of Criminal Law and Criminology Svazek: 75, Vydání: 1, Datum: (jaro 1984), ISBN neuveden
Visinger, R. Odůvodnění rozhodnutí v trestních věcech. Trestněprávní revue, 2011, č. 12, strana 340 ISBN neuveden

Zákonná úprava a interní akty řízení

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ratifikována dne 18. března 1992 a publikována pod č. 209/1992 Sb.
Úmluva Spojených národů o právech dítěte, ratifikována dne 7. ledna 1991 a publikována pod č. 104/1991 Sb.
Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/800 ze dne 11. května 2016, o procesních zárukách pro děti, které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním, v platné znění
Vyhláška ministra zahraničních věcí Československé socialistické republiky ze dne 10. května 1976 o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech
Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění.
Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, v platném znění.
Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, v platném znění.
Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění.
Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.
Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, v platném znění.
Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění.
Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, v platném znění.
Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, v platném znění.

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, v platném znění.
Zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, v platném znění.
Pokyn policejního prezidenta č. 103/2013 o plnění některých úkolů policejních orgánů Policie České republiky v trestním řízení, v platném znění.
Zákon č. 119/1873 Ř. z., jímž se zaváděl nový řád soudu trestního (derogodván).
Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (derogodván).
Strafprozeßordnung Deutschland
Strafprozeßordnung Österreich
Code de procédure pénale France

Judikatura

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Gäfgen versus Německo ze dne 1. června 2010 pod spisovou značnou 22978/05
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Tseber proti České republice ze dne 22. listopadu 2012 pod spisovou značnou 46203/08
Usnesení Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. ledna 1968 pod spisovou značkou 2 Tz 22/67
Usnesení Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 9. dubna 1968 pod spisovou značkou 7 Tz 11/68.
Usnesení Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 16. ledna 1989 pod spisovou značkou 2 Tz 29/88
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 14. září 1994 pod spisovou značkou IV. ÚS 55/94
Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 6. března 1997 pod spisovou značkou III. ÚS 271/96,
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. března 1998 pod spisovou značkou IV. ÚS 466/97
Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 1. září 1998 pod spisovou značkou To 440/98
Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 31. ledna 2002 pod spisovou značkou III. ÚS 532/01

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 25. března 2004 pod spisovou značkou III. ÚS 529/03

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 19. ledna 2005 pod spisovou značkou I. ÚS 641/04

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 10. května 2007 pod spisovou značkou III. ÚS 715/06.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. ledna 2010 pod spisovou značkou 5 Tdo 31/2010

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 5. března 2010 pod spisovou značkou III. ÚS 1624/09

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. června 2010 pod spisovou značkou I. ÚS 2859/09

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 16. září 2010 pod spisovou značkou III. ÚS 3221/09

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 16. června 2011 pod spisovou značkou I. ÚS 864/11

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. března 2012 pod spisovou značkou III. ÚS 2260/10

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 19. července 2012 pod spisovou značkou III. ÚS 3318/09

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. května 2013 pod spisovou značkou 6 Tdo 84/2013

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 15. října 2013 pod spisovou značkou IV. ÚS 2058/13

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 7. května 2014 pod spisovou značkou III. ÚS 587/14

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 21. května 2014 pod spisovou značkou III. ÚS 761/14

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 15. července 2014 pod spisovou značkou IV. ÚS 3766/12

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. října 2014 pod spisovou značkou I. ÚS 1677/13

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. června 2015 pod spisovou značkou II. ÚS 577/13
Nález Ústavního osudu České republiky ze dne 23. února 2015 pod spisovou značkou I. ÚS 2852/14
Nález Ústavního soud České republiky ze dne 22. června 2016 pod spisovou značkou I. ÚS 520/16
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 27. března 2017 pod spisovou značkou II. ÚS 4266/16
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 4. prosince 2017 pod spisovou značkou I. ÚS 645/16
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 6. března 2020 pod spisovou značkou II. ÚS 2929/18
Usnesení senátu Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. června 2021 pod spisovou značkou 11 Tdo 582/2021

Internetové zdroje

Návrh Komise pro nový trestní řád, návrh plánované rekodifikace trestního práva procesního, platný k datu 14. října 2022 – dostupné online https://justice.cz/documents/12681/729664/nov%C3%BD+trestn%C3%AD+%C5%99%C3%A1d.doc/af836c7c-6fb9-4dbe-88b4-5061aeffa908
Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním, dostupné online https://www.justice.cz/documents/11715/0/V%C4%9Bcn%C3%BD+z%C3%A1m%C4%9Br+T%C5%98+2008.pdf/f5e3f714-d120-4c77-912b-4eeff544775a?version=1.0
Východiska a principy nového trestního řádu, dostupné online https://eudeska.justice.cz/Lists/EUD/Attachments/442/MSP-927_2016-OSV-OSV%20-%20p%C5%99%C3%ADloha.pdf
https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/
https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326
https://dserver.bundestag.de/btd/18/112/1811277.pdf
https://iuridictum.pecina.cz/w/Novela

https://supreme.justia.com/cases/federal/us/468/796/
https://publications.parliament.uk/pa/ld200607/ldselect/ldconst/151/15115.htm
https://www.policie.cz
https://www.verejnazaloba.cz